

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MƏDƏNİYYƏT NAZİRLİYİ
MİLLİ AZƏRBAYCAN TARİXİ MUZEYİ

MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN
NATIONAL MUSEUM OF HISTORY OF AZERBAIJAN

Qarabağın mədəni irs inciləri

*The treasures of Karabakh's
cultural heritage*

Kitab-albom

BAKİ-2026

Elmi redaktor:
akademik *Nailə Vəlixanlı*

Scientific editor:
Academician *Naila Valikhanli*

Müəllif:
t.ü.f.d. *Gülzadə Abdulova*

Author:
PhD in History, *Gulzada Abdulova*

Tərtibatçı:
elmi işçi *Nurəngiz Qarayeva*

Coomplier:
Research Associate, *Nurangiz Garayeva*

İngilis dilinə tərcümə edən:
Gültən Abdulova

Translated into English by:
Gülten Abdulova

Dizayner: *Aynurə İsmayılova*

Designer: *Aynura Ismayilova*

Fotoqraf: *Mirnaib Həsənoğlu*

Photographer: *Mirnaib Hasanoglu*

Gülzadə Abdulova. Qarabağın mədəni irs inciləri. Kitab-albom.
Bakı, 2026, 184 səh.

Kitab-alboma Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin fondlarında toplanmış Qarabağ bölgəsinin maddi və mənəvi mədəniyyət nümunələri daxil edilmişdir. Məqsəd Qarabağın zəngin mədəniyyətinin geniş ictimaiyyətə tanıtılması üçün ayrı-ayrı kolleksiyalarda qorunan materialları bir yerə toplamaq və kompleks halda ictimaiyyətə təqdim etməkdir. Kitab-alboma arxeoloji, numizmatik, etnoqrafik, rəsm əsərləri və sənədli mənbələr, həmçinin Qarabağın görkəmli şəxsiyyətlərinin (Qarabağ xanlarına, xüsusən Xurşud Banu Natəvana, Qacarlara, Kəbirlinskilər və Mehmandarovlar ailələrinə, Mir Möhsün Nəvvab, Üzeyir Hacıbəyova, Ceyhun Hacıbəyova, Xan Şuşinskiyə, Cəbbar Qaryağdıoğlu, Qurban Primova, Qədir Rüstəmov, Maestro Niyaziyə, Lətif Kərimova, Xudu Məmmədova, Rafiq Əliyevə məxsus) şəxsi əşyaları da daxil edilmişdir.

This book-album presents samples of the material and non-material cultural heritage of the Karabakh region preserved in the collections of the National Museum of the History of Azerbaijan. The aim is to unite materials safeguarded in various collections into a single body and to present them in a comprehensive manner, thereby promoting the rich cultural legacy of Karabakh to a wider public audience. The collection includes archaeological, numismatic, ethnographic artefacts, works of fine art, and documentary sources. In addition, personal belongings of notable figures from Karabakh have also been incorporated. These include items associated with the ruling family of the Karabakh Khanate — in particular, Khurshid Banu Natavan — as well as with the Qajars, Mir Möhsün Navvab, Uzeyir Hajibeyov, Jeyhun Hajibeyov, Khan Shushinski, Jabbar Garyaghdyyoglu, Gurban Primov, Qadir Rustamov, Maestro Niyazi, Latif Karimov, and the families of the Kabirli and Mehmandarov lineages.

*Qarabağ zəfərinin
5-ci ildönümünə ithaf olunur*

*Dedicated to the 5th anniversary of the
Karabakh victory*

MÜNDƏRİCAT

Giriş.....	5
Arxeoloji materiallar.....	10
Dövlət atributları.....	22
Qarabağın görkəmli şəxslərinə məxsus əşyalar	29
Xurşud Banu Natəvana məxsus əşyalar	39
Mir Möhsün Nəvvaba məxsus əşyalar.....	49
Üzeyir Hacıbəyli və anası	
Şirinbəyim xanıma məxsus əşyalar	53
Kəbirlinskilər ailəsinə məxsus əşyalar	60
Mehmandarovlar ailəsinə məxsus əşyalar	64
Mirzə Adıgözəl bəyə məxsus əşya.....	66
Maestro Niyaziyə məxsus əşyalar	67
Xudu Məmmədova məxsus əşyalar	71
Xalçaçı-rəssam Lətif Kərimova məxsus əşyalar.....	73
Cabbar Qaryağdıoğluна məxsus əşyalar.....	75
Qurban Primov, Ceyhun Hacıbəyli və	
Nəcəf bəy Vəzirova məxsus əşyalar	76
Qədir Rüstəмова məxsus əşyalar	78
Rəfiq Əliyevə məxsus əşyalar.....	80
Xalça və xalça məmulatı.....	83
Geyimlər.....	102
Bəzəklər	127
Tikmələr.....	144
Süfrələr və mücrülər.....	168
Musiqi alətləri.....	170
At əsləhələri.....	175
Təsviri sənət.....	179

Azərbaycanın cənnət guşələrindən olan Qarabağ çox qədim tarixi, zəngin mədəniyyəti ilə daim diqqət mərkəzindədir. Qarabağ dünyada ilk insanın yaranma beşiklərindən biri olan Azıx mağarasının, ümumdünya arxeologiya elmi tərəfindən ilkin mədəniyyət mərkəzlərindən biri kimi qəbul edilən "Quruçay mədəniyyəti"nin, Qafqazda ilk şəhər tipli yaşayış məskəni hesab olunan Üzərlik-təpənin, Çalağantəpə və Leylatəpənin, Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinin tarixi vətənidir.

Qarabağ bölgəsi müstəqil tarixi-coğrafi-inzibati ərazi və ayrıca tarixi-etnoqrafik bölgə kimi öz spesifikasiyi ilə diqqəti cəlb edərək, etnoqrafik bölgələrimiz içərisində özünəməxsus yer tutur. Burada sosial-iqtisadi, mədəni tarixi və təbii coğrafi amillərin qarşılıqlı təması, biri digərini tamamlaması nəticəsində ümum-Azərbaycan mədəniyyətinin məhəlli bir variantı yaranmış, zaman-zaman təkamül tərzli keçirərək özünün lokal xüsusiyyətləri ilə fərqlənmişdir.

1748-ci ildə əsası qoyulan Qarabağ xanlığının mərkəzi olan Şuşa şəhəri az bir müddətdə iqtisadi-siyasi, sosial-mədəni cəhətdən inkişaf edərək, Qafqazda Tiflisdən sonra ikinci böyük şəhər mərkəzinə çevrildi. Qarabağ tarixi-etnoqrafik bölgəsinin məişət və mədəniyyətinin formalaşmasında bu şəhər mühüm rol oynamış, salındığı vaxtdan az müddət keçməsinə baxmayaraq, xanlığın ən iri ticarət-sənətkarlıq, mədəni-iqtisadi mərkəzi olmuşdur.

Karabakh, one of the most heavenly corners of our Azerbaijan, has long attracted attention not only for its natural beauty but also for its ancient history, its many "firsts" recognised on a global scale, and its rich cultural heritage. The region of Karabakh is home to the Azikh Cave — one of the earliest cradles of humankind — and the "Guruchay Culture," acknowledged by world archaeology as one of the earliest centres of civilisation. It also encompasses Uzarliktapa, regarded as the first urban-type settlement in the Caucasus; Chalaghantapa and Leylatapa; and the Khojaly-Gadabay culture, which has been proven through archaeological evidence to be an ancient Turkic homeland.

As an independent historical, geographical, and administrative region — as well as a distinct ethnographic area — Karabakh occupies a special place among the ethnographic regions of Azerbaijan, characterised by its unique features. The interrelation and mutual complementarity of its socio-economic, cultural-historical, and natural-geographical factors have contributed to the formation of a local variant of Azerbaijani culture, which over time evolved distinctive local traits.

Founded in 1748, the Karabakh Khanate swiftly developed in economic, political, social, and cultural terms, becoming the second-largest urban centre in the Caucasus after Tbilisi. The city of Shusha played a crucial role in shaping the domestic and cultural life

Təbii-coğrafi mövqeyi nöqtəyi-nəzərin-dən əlçatmaz yüksəklikdə yerləşdiyin-dən Şuşa şəhəri düşmənlərin hücumlarının qarşısını almaq üçün əlverişli şəraitə malik olmuş, bu isə öz növbəsində şəhərdə məişət və mədəniyyətin, eləcə də məhsuldar qüvvələrin inkişafına la-zımı şərait yaratmışdır.

Şəhər məişətinin formalaşmasında burada məskunlaşmış 17 azərbaycanlı məhəlləsinin böyük rolu olmuşdur. XIX yüzildə Şuşada milli memarlıq ənənələri əsasında inşa edilən tarixi abidələr Azərbaycan memarlığının təkrarolun-maz nümunələri idi. Şuşanın yarasığı hesab edilən Xan qızı Natəvanın, Hacı Qulunun, Bəhmən Mirzə Qacarın, Əsəd bəyin, Mehmandarovların, Hacı Bəşir-in, Hacı Dadaşın, Zöhrəbəyovların və b. malikanələri üslub baxımından geniş otaqlara malik, iri pəncərəli, hündür ta-vanlı evlər idi. Təəssüflər olsun ki, hə-min abidələrin əksəriyyəti 30 illik işğal nəticəsində dağıdılmış, bəziləri hətta yararsız hala salınmışdır. 2020-ci ildə 44 günlük Vətən müharibəsini zəfərlə başa vuran Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi bərpa işləri nəticəsində bir sıra abidələr bərpa olunaraq yenidən istifadəyə verilmişdir. Hal-hazırda keç-miş işğal zonasının bütün ərazilərində yenidənqurma və bərpa işləri intensiv şəkildə davam etdirilir.

Şuşa şəhəri əhalisinin mənəvi mədəniyyəti – xalq yaradıcılığı, xalq bayramları, oyun və əyləncələr, toy və mərasim adətləri, musiqi, elm, din, maarif və s. sahələri əhatə etməklə, zənginliyi, özünəməxsusluğu, məhəlli xüsusiyyətləri, keçirilmə tərzinin orijinallığı ilə diqqəti cəlb edir. Mübaliğəsiz deyə bilərik ki, XIX-XX əsrin əvvəllərində Şuşa şəhəri təkcə Qarabağın deyil, bütövlükdə Azərbaycanın mənəvi mədəniyyət mərkəzi olmuşdur. Bəhs olunan dövrün ədəbi-bədii, sənət mühitinin formalaşmasında Şuşa şəhəri xüsusilə fərqlənmişdir. Qarabağ bölgəsi, xüsusilə də Şuşa şəhəri Azərbaycan

of the Karabakh region. Although it had only recently been established, it soon became a major centre of trade, crafts-manship, and culture. Emerging in the mid-eighteenth century as the political and economic hub of an independent khanate, Shusha's natural-geographi-cal location — positioned atop an al-most inaccessible height — provided an ideal setting for defence against en-emy assaults. This, in turn, facilitated the development of household culture, craftsmanship, and productive forces. The Shusha fortress, built for defensive purposes, rapidly expanded thanks to the relocation of numerous craftsmen. The city's domestic and social life soon acquired its own rhythm and identity. The residents of the seventeen Azer-baijani neighbourhoods that formed Shusha's early population played a decisive role in the development of its urban culture. The architectural beauty of Shusha was enhanced by the man-sions of noble families — such as those belonging to Khan's daughter Khur-shid Banu Natavan, Haji Gulu, Bahman Mirza Qajar, Asad Bey, the Mehman-darovs, Haji Bashir, Haji Dadash, and the Zohrabbayov family, among others. These residences were characterised by spacious rooms, large windows, and high ceilings. The large scale of these houses created a demand for large carpets, which in turn contributed to Karabakh's emergence as the cradle of the pile carpet-weaving tradition. The historic monuments constructed in the nineteenth century in Shusha, based on national architectural traditions, rep-resented some of the finest examples of Azerbaijani architecture. Sadly, the majority of these monuments were de-stroyed or rendered unusable during the thirty years of occupation. Follow-ing Azerbaijan's victory in the 44-day Patriotic War in 2020, the state initiated large-scale reconstruction works, re-storing and reopening numerous mon-uments. Today, intensive restoration

mədəniyyətinə Q.B.Zakir, N.B.Vəzirov, Ə.Haqverdiyev, Y.V.Çəmənəminli, X.B.Natəvan, M.N.Nəvvab, Fatma xanım Kəminə, Qəmə bəyim Şeyda, Aşıq Pəri, Mirzə Adıgözəl bəy, Mirzə Camal Cavanşir Qarabaği, Əhməd bəy Cavanşir, Mir Mehdi Xəzani, Rzaqulu bəy Mirzə Camal oğlu, Mirzə Rəhim Fəna, Kərbəlayi Səfixan Qarabaği, S.S.Axundov, Hacıbəyovlar ailəsinin görkəmli şəxsiyyətləri - Ü.Hacıbəyov, C.Hacıbəyov, Niyazi, Ə.Ağaoğlu və başqa bir çox görkəmli elm, maarifçi-demokrat, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərini bəxş etmişdir.

Şuşa Yaxın şərqdə yeganə şəhər idi ki, burada qadınların sərbəst şəkildə, kişilərlə birlikdə şeir məclislərində, yarışlarda iştirak etməsinə maneə yox idi. X. B.Natəvan üzvü olduğu "Məclisi-üns" ədəbi məclisinə Fatma xanım Kəminə, Qəmə bəyim Şeyda kimi şairə qadınları da cəlb etmişdi. Onlar kişilərlə eyni məclisdə oturur, öz şeirlərini oxuyur, məclis iştirakçılarının əsərlərinə münasibət bildirirdilər. Qarabağ qadınları hətta Beynəlxalq sərgilərdə iştirak edir, öz əl işlərini nümayişə çıxarırdılar. XIX əsrin sonlarında Tiflisdə keçirilən Beynəlxalq kустar səgisindən bəhs edən A.S.Piralov yazırdı: "Ümumdünya sərgisinin Qafqaz şöbəsində qızıl və gümüş tellərlə tikilmiş güləbətin tikmələri də nümayiş olunur. Onların arasında Şuşadan gətirilmiş, qızıl və gümüşlə işlənmiş olduqca gözəl atlas namazlığı xüsusi qeyd etmək lazımdır"¹. Həmin namazlıq Şuşanın məşhur ailələrindən birinə mənsub olan Böyükxanım Əbrəxanova tərəfindən hazırlanmışdı.

Şuşanın təbii-coğrafi şəraiti də buradakı mədəni mühitin formalaşmasına öz təsirini göstərmişdir. Yaşayış məskəninin sağlamlıq üçün yüksək əhəmiyyətə malik olduğunu qeyd edən XVII əsrin görkəmli təbibisi Məhəmməd Yusif Şirvani yazırdı: "Dağlıq ərazidə, daşlıq relyefdə hava az zərərli, iqlim isə

and reconstruction efforts continue across all territories of the formerly occupied lands.

Shusha's spiritual and cultural life — encompassing folk creativity, traditional celebrations, games and entertainments, wedding and ceremonial customs, music, science, religion, education, and other spheres — stands out for its richness, distinctiveness, and originality. Without exaggeration, it may be said that in the nineteenth and early twentieth centuries, the city of Shusha was not only the cultural heart of Karabakh but of the entire Azerbaijani nation. In shaping the literary, artistic, and intellectual milieu of the period, the cultural environment of Shusha was particularly distinguished. The Karabakh region, and especially Shusha, gave birth to many outstanding figures of Azerbaijani culture — including N.B. Vazirov, A. Hagverdiyev, Y.V. Chamanzaminli, Kh.B. Natəvan, M.N. Navvab, Fatma Khanum Kəminə, Gamar Beyim Sheyda, Ashiq Peri, Mirza Adigozal Bey, Mirza Jamal Javanshir Qarabagi, Ahmad Bey Javanshir, Mir Mehdi Khazani, Rzaqulu Bey Mirza Jamal oghlu, Mirza Rahim Fana, Karbalayi Safikhan Qarabagi, S.S. Akhundov, and A. Agaoglu, among others — each of whom contributed profoundly to the nation's intellectual and artistic heritage. Shusha was unique within the Near East for its progressive attitude toward women's participation in cultural life. Here, women could freely attend and perform in literary gatherings and poetry contests alongside men — a rare phenomenon in the Muslim East. Women from Karabakh even exhibited their handiwork at international exhibitions. The journalist A.S. Piralov, writing about the International Handicraft Exhibition held in Tiflis at the end of the nineteenth century, noted: "In the Caucasian section of the Universal Exhibition, there were gold and silver-thread embroideries known as 'güləbətin'.

¹ Пиралов А.С. Краткий очерк кустарных промыслов Кавказа. Тифлис, 1900, s.49

daha çox sağlam olur... Əgər yer dağlıq ərazidə yerləşirsə və orada tikilən evlər üzü şərqə doğru baxırsa, belə yerlərin havası çox saf, orada yaşayan adamlar isə güclü, uzunömürlü və gözəl səsə malik olurlar"². Həmin təbii-coğrafi şəraitin, eyni zamanda münbit musiqi mühitinin təsiri ilə əhalinin böyük əksəriyyəti xalq musiqisini ifa edə bilirdi. Şuşa camaatı tez-tez bulaq başına toplaşar, məclislər qurar, bu məclislərdə mütləq xanəndələr olardı. Çal-çağır səsi hər tərəfi bürüyərdi. Uşaqlar beləcə körpəliyindən həmin musiqi sədalarının, eyni zamanda anaların muğam üstündə çaldığı laylaların sədası altında böyüyər, musiqi onların qan yaddaşına hopardı. Bu hal xalq arasında dolaşan "qarabağlı uşaqlar segah üstündə ağlayar, şahnaz üstə gülürlər" ifadəsində də öz əksini tapmışdır. Şuşa şəhəri bu xüsusiyyətlərinə görə Qafqazın "musiqi konservatoriyası"na çevrilmişdir. Vaxtilə Şuşada olmuş V.Vinoqradov heyranlıqla yazırdı: "Şuşa musiqiçiləri Azərbaycan musiqisinin tarixini yaradırdılar və onu yalnız vətənlərində deyil, digər Şərq ölkələrində də təqdim edirdilər"³. Məşhur rus şairi Sergey Yesenin bu fikirləri obrazlı şəkildə ifadə edərək "Əgər oxumursansa Şuşalı deyilsən" demişdi.

Şuşa əhalisinin sayına görə Azərbaycan xanlıqları arasında dövrünün ən böyük şəhərlərindən biri olduğu üçün burada alıcılıq qabiliyyəti yüksək idi. Buna görə xanlığın, eləcə də ətraf bölgələrin səriştəli sənətkarları qazanc məqsədi ilə Şuşaya axışır, burda öz işlərini qururdular. Bu da öz növbəsində Şuşanın sosial-iqtisadi, sənət və ticarət qüdrətinin artmasına təkan verirdi.

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin kolleksiyası Qarabağın mədəni irsinin öyrənilməsi və təbliği sahəsində ölkə-

Among them, an exquisitely worked silk prayer rug from Shusha deserves special mention. "That prayer rug had been crafted by Böyükxanım Əbrəxanova, a member of one of Shusha's distinguished families.

Shusha's natural and geographical setting also influenced the formation of its cultural environment. The eminent seventeenth-century physician, Mohammad Yusif Shirvani, noted that "In mountainous and stony regions, the air is less harmful, and the climate healthier. If houses are built facing east in such places, the air will be exceptionally pleasant, and their inhabitants strong, long-lived, and endowed with beautiful voices." Indeed, the natural conditions of Shusha, coupled with its fertile musical environment, shaped a population in which nearly everyone could sing or play music. It was common for the townspeople of Shusha to gather at the springs, organise musical assemblies, and host gatherings that invariably featured singers — *khanandas*. The sound of music would fill the air, and children grew up surrounded by melodies and lullabies sung in the *mugham* mode, absorbing music into their very blood memory. This cultural fact found expression in the popular saying: "Karabakh's children weep in Segah and laugh in Shahnaz." For these reasons, Shusha became known as the "Conservatory of the Caucasus." As one scholar aptly noted, "The musicians of Shusha were creating the history of Azerbaijani music and presenting it not only in their homeland but throughout the Eastern world" The Russian poet Sergey Yesenin captured this sentiment succinctly: "If you do not sing, you are not from Shusha."

Because Shusha was among the most populous cities within the Azerbaijani khanates, its inhabitants possessed considerable purchasing power. As a result, skilled artisans from neighbouring regions flocked to the city seeking profit and opportunity, which in turn fostered the expansion of its socio-economic and artistic potential.

The collection of the National Museum of the History of Azerbaijan constitutes the richest scientific and cultur-

² Алекперли Ф. Тысяча и один секрет востока. Баку, 2001, s.15

³ Виноградов В. Узеир Гаджибеков и азербайджанская музыка. Москва, 1938, s.9

mizin ən zəngin elmi-mədəni bazasıdır. Burada toplanmış materiallar Qarabağın tarixini, mədəni irsini ta qədim daş dövründən üzü bəri öyrənmək imkanı verir. Daim təkmilləşdirilən ekspozisiya zallarında Qarabağdla bağlı materiallar nümayiş olunur, ölkə sakinlərinə və xarici qonaqlara Qarabağ həqiqətləri haqqında dolğun məlumatlar çatdırılır. Kitab-albomu hazırlamaqda məqsədimiz Qarabağın mədəni irsini daha ətraflı, kompleks şəkildə geniş ictimaiyyətə çatdırmaqdan ibarətdir.

al resource in our country for studying and promoting the cultural heritage of Karabakh. The materials preserved here make it possible to examine the history and cultural legacy of Karabakh from the earliest Stone Age onward. In the continually updated exhibition halls, materials related to Karabakh are displayed, providing citizens and foreign visitors alike with comprehensive information on the realities of Karabakh. Our aim in preparing this book-album is to convey the cultural heritage of Karabakh to a wider public in a more detailed and comprehensive manner.

Arxeoloji materiallar

Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Arxeologiya fondunda toplanan Qarabağa aid arxeoloji materiallar böyük bir dövrü əhatə edir. Dünyanın ən qədim 5 abidəsindən biri hesab edilən Azıx mağarasından tapılmış 350-400 min yaşı olan Azıxantropun alt çənə sümüyü təkcə Azərbaycan arxeologiyasının deyil, dünya arxeologiya elminin nadir incilərindən biridir. Azıx mağarasından tapılmış çənə sümüyü, daş çapacaqlar, obsidian qaşovlar və s. alətlər mağaranın dövrü, mağara sakinlərinin təsərrüfat fəaliyyəti, sənətkarlığı haqqında müəyyən məlumat daşıyıcıları kimi əhəmiyyətli rola malikdir.

Archeological materials

The archaeological materials relating to Karabakh preserved in the Archaeology Fund of the National Museum of the History of Azerbaijan span an extensive period. The lower jawbone of the Azikhantrop, dated to 350–400 thousand years ago and discovered in the Azikh Cave—considered one of the five oldest archaeological sites in the world—is one of the rare pearls not only of Azerbaijani archaeology but of world archaeological science. The jawbone, stone choppers, obsidian scrapers, and other tools found in Azikh Cave play an important role as carriers of information about the age of the cave, the economic activities, and the craft traditions of its inhabitants.

Azıx adamının çənə sümüyünün qalığı
Füzuli. 350-400 min il əvvəl
XF inv. № 163

Lower jaw of Azykhanthropus
Fuzuli. 350-400 thousand years ago

Trepanasiyalı insan kəlləsi
Ağdam (Çalağantəpə). E.ə. V
minillik
AF inv. № 24978

Trepanated human skull
Aghdam (Chalaghantapa). 5th
millennium BC

Saxsı badya
Ağdam (Fərmantəpə).
E.ə. IV minillik
AF inv. № 23939

Pottery badia (jug)
Aghdam (Fermantepe).
4th millennium BC

Küpə. Saxsı
Ağcabədi. E.ə. X- IX əsrlər
AF inv. № 005

Jug. Pottery
Agjabadi. 10th -9th centuries BC

Daş qab
Ağdam.
E.ə. II minilliyin sonu-
I minilliyin əvvəli
AF inv. № 1469

Stoneware
Aghdam.
Late 2nd millennium
BC - early 1st millennium BC

Zoomorf qab. Saxsı
Füzuli (Molla - Məhərrəmli)
E.ə. II minilliyin sonu-
I minilliyin əvvəli
AF inv. № 24340

Zoomorphic vessel. Pottery
Fuzuli (Molla-Maharramli)
Late 2nd millennium BC-early
1st millennium BC

Saxsı qab
Bərdə (Şatırlı) . E.ə. IX-V əsrlər
AF inv. № 25567

Pottery vessel
Barda (Shatyrli).
9th - 5th centuries BC

Saxsı dolça
Xocalı. E.ə. II minilliyin sonu –
I minilliyin əvvəli
AF inv. № 1000

Pottery dolce
Khojaly. Late 2nd millennium
BC-early 1st millennium BC

Saxsı qab
Goranboy. E.ə. XIV-X əsrlər
AF inv. № 7

Pottery vessel
Goranboy. 14th -10th centuries BC

Boyalı küp. Saxsı
Ağcabədi.
E.ə. IV-b.e. I əsr
AF inv. № 25576

Painted jug. Pottery
Agjabadi.
4th century BC-1st century AD

Üçayaqlı qab. Saxsı
Füzuli (Molla Məhərrəmli).
E.ə. VI-IV əsrlər
AF inv. № 24239

Three-legged veseel. Pottery
Fuzuli (Molla Maharramli).
6th - 4th centuries BC

Kuzə. Şirli saxsı
Bərdə. XIV-XV əsrlər
AF inv. № 14912

Jug. Glazed pottery
Barda. 14th-15th centuries

Dolça .Saxsı
Bərdə (Torpaqqala). IX-XIII əsrlər
AF inv. № 28988

Jug. Pottery
Barda (Torpaqqala) . 9th-13th centuries

Miniatür zərfayans kasa
Bərdə (Torpaqqala). IX-XVI əsrlər
AF inv. № 29174

Miniature lusterware bowl
Barda (Torpaqqala). 9th -16th centuries

Kaşı
Bərdə.
IX-XIII əsrlər
AF inv. № 25960

Kaşı
Bərdə.
9th -13th centuries

Qolbaq. Tunc
Xocavənd (Dolanlar).
E.ə. XI - VIII əsrlər
AF inv. №1141

Bracelet. Bronze
Khojavend (Dolanlar).
11th-8th centuries BC

Tunc boyunbağı.
Xocavənd (Dolanlar).
E.ə. II minilliyin sonu-I minilliyin əvvəli.
AF inv. №1165

Bronze necklace.
Khojavend (Dolanlar).
Late 2nd millennium BC-early 1st millennium.

Asma bəzək. Tunc
Xocavənd (Dolanlar).
E.ə. XI - VIII əsrlər
AF inv. № 1201

Hanging decoration.
Bronze
Khojavend (Dolanlar).
11th - 8th centuries BC

Günəşi simvolizə edən bu asma Azərbaycan torlama sənətinin qədim nümunələrindən biri hesab edilə bilər. Belə ki, bəzəyin mərkəzi hissəsi tunc məftilin yeddi dəfə üst-üstə dolanaraq lehimlənməsi vasitəsilə düzəldilmiş, daha sonra əlavə məftillər günəşin şəfəqləri formasında əyilərək, mərkəzi tamamlayan dairəyə lehimlənmişdir. Asmaya məftillərlə üç dairə və günəşin şəfəqləri forması təkrar əlavə olunmuş, ona daha əzəmətli görkəm verilmişdir. Qulp hissəsi qırıq olsa da, mövcud qalıqlar onun da məftillərdən düzəldildiyini təsdiq edir.

This pendant, symbolising the sun, may be considered one of the ancient examples of Azerbaijan's wire-work jewellery tradition. Its central element was created by winding a bronze wire seven times upon itself and soldering it, after which additional wires—bent into the form of sun rays—were soldered onto the surrounding circle. Three more concentric circles and sun-ray forms were added with wire, giving the pendant a more monumental appearance. Although the loop (hanger) of the pendant is broken, the surviving part indicates that it too was made from wire.

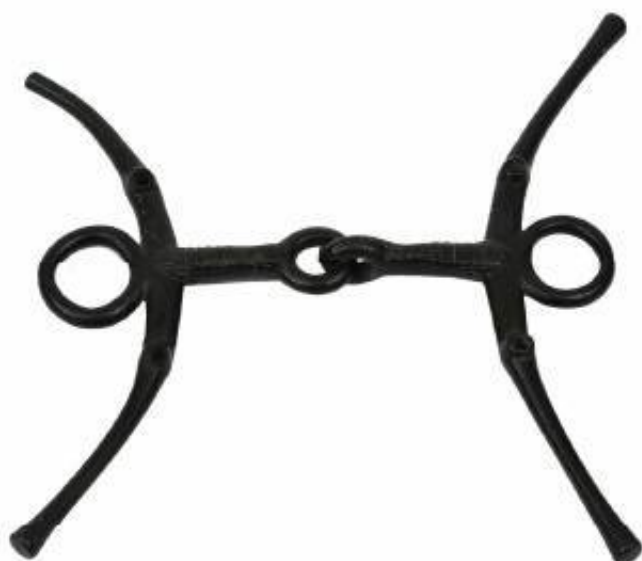
Tunc sinə bəzəyi
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. II minilliyin sonu-I minilliyin əvvəli
AF inv. № 1480

Bronze chest decoration
Khojavend (Dolanlar). Late 2nd millennium BC-early 1st millennium

Qoçbaşı bilərzik. Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. II
minilliyin sonu - I minilliyin
əvvəli
AF inv. №1146

Ram's head bracelet. Bronze
Khojavend (Dolanlar) .Late
2nd millennium BC-early 1st
millennium BC

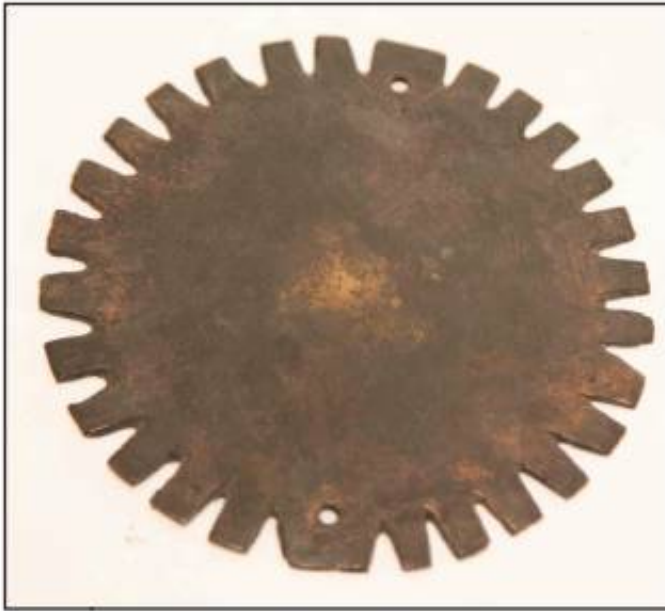

At gəmi. Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. IX-V
əsrlər
AF inv. № 1193

Horse bit. Bronze
Khojavend (Dolanlar). 9th-5th
centuries BC

Gəmlər qədim türklərə məxsus kurqan mədəniyyəti, at dəfni ayinləri ilə bağlı olaraq, çox qiymətli məlumat daşıyıcılarıdır. İnanca görə insan öldükdən sonra həyatını o dünyada davam etdirir. Ona görə də, geyim və bəzəkləri, silahları ilə birlikdə dəfn olunur, qəbrinə içi yeməklə dolu qab-qacaq qoyulur. Mərhumun atı öldürülərək, yəhər-yüyanlı halda dəfn olunurdu. Mütəxəssislər atı etnogenez məsələlərinin həllində vasitələrdən biri kimi qəbul edirlər. Bu baxımdan digər artefaktlarla yanaşı gəmlər Qarabağın qədim türk yurdu olduğunu göstərən dəlillərdəndir.

Bits are invaluable sources of information relating to the kurgan culture of the ancient Turks and their horse-burial rites. According to belief, after death a person continues life in the other world. Therefore, the deceased was buried with clothing, ornaments, weapons, and dishes filled with food. The person's horse was also sacrificed and buried with saddle and bridle. Specialists regard the horse as one of the key elements for resolving questions of ethnogenesis. In this respect, alongside other artefacts, bits are among the pieces of evidence showing that Karabakh is an ancient Turkic homeland.

Bəzək lövhə. Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. XI -
VIII əsrlər
AF inv. № 1493

Decorative plaques. Bronze
Khojavend (Dolanlar). 11th -
8th centuries BC

Bəzəyin kənarlarında mövcud olan diliklər zərgərliyin kəsmə texniki üsulu ilə ərsəyə gətirilmişdir və günəş şüalarını simvolizə edir.

The slits along the edges of the ornament were produced through the metal-cutting technique and symbolise the rays of the sun.

Dingə (Alınlıq). Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. XVII-
XII əsrlər
AF inv. № 1180

Frontal headware. Bronze
Khojavend (Dolanlar).
17th -12th centuries BC

Dingə Azərbaycanın ən qədim baş bəzəklərindəndir. Cəbrayıl və Güney Azərbaycanı şivələrində "yüksək yer", "təpə" mənasını ifadə etməsi onun Tanrıçılıq dini ilə bağlı olmasına işarədir. Tanrıçılıq dünyagörüşünə görə yüksək olan hər şey Tanrıya yaxın olmaq deməkdir. Ona görə də qədim insanlar başlarına hündür papaq və ya dingə qoymağa böyük önəm verirdilər. Eyni formalı dingə nümunələri XX əsrin əvvəllərinə qədər Azərbaycanın qərb və Türkiyənin Anadolu bölgəsi qadınlarının istifadəsində olmuşdur.

The dingə is one of the oldest head ornaments of Azerbaijan. In the dialects of Jabrayil and Southern Azerbaijan, the word denotes a "high place" or "hill," hinting at its connection with the cult of the Sky God (Tengrism). In this worldview, everything elevated was considered closer to the divine; therefore, ancient people attached great importance to wearing tall headgear or a dingə. Similar examples of the dingə remained in use by women in Western Azerbaijan and the Anatolian region of Turkey until the early twentieth century.

Bilərzik .Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. XVII-
XII əsrlər
AF inv. № 1136

Bracelet. Bronze
Khojavend (Dolanlar). 17th -12th
centuries BC

Bilərzik.Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. XVII-
XII əsrlər
AF inv. № 1145

Bracelet. Bronze
Khojavend (Dolanlar). 17th -12th
centuries BC

Boyun bəzəyi.Tunc
Xocavənd (Dolanlar). E.ə. XI -
VIII əsrlər
AF inv. № 1489

Neck decoration.Bronze
Khojavend (Dolanlar). 11th - 8th
centuries BC

Daş sarkofaq
Ağdam. VIII əsr
AF inv. № 26132

Stone sarcophagus
Aghdam. 8th century

Daş qoç heykəli
Mil-Qarabağ. XIII-XIV əsrlər
AF inv. № 27387

A Stone statue of a ram
Mil-Karabakh. 13th -14th centuries

Azərbaycanın klassik orta əsrlər dövründə qəbirüstü abidələrdə daş qoç heykəllərinin qoyulması geniş yayılmışdır. Bu heykəllərə Qarabağın əksər hissələri ilə yanaşı Qazax-Tovuz, Muğan, Borçalı, Ermənistan, İran, Türkiyə, Rusiya, hətta Koreya ərazilərində rast gəlmək mümkündür. 30 illik işğal dövründə Qarabağda mövcud olan digər tarixi abidələrlə yanaşı daş qoç və at heykəlləri də dağıdılmış və ya qarət olunmuşdur.

In the classical medieval period of Azerbaijan, placing stone ram and horse statues on graves was widespread. These statues can be found not only in many parts of Karabakh but also in Gazakh-Tovuz, Mughan, Borchali, Western Azerbaijan, Iran, Turkey, Russia, and even Korea. During the 30-year occupation, these ram and horse statues—as with other historical monuments in Karabakh—were destroyed or looted.

Daş qoç heykəli
XIV-XVI əsrlər
AF inv. № 27388

A Stone statue of a ram
14th -16th centuries

Şəspər. Tunc. Qızılışləməli
XVIII əsr
SBF inv. № 704
Qarabağ xanı İbrahimxəlil xan
Cavanşirə məxsus olmuşdur

Six-flanged mace. Bronze.
gold damascene
18th century
It belonged to the Karabakh Khan
İbrahimkhalil Khan Javanshir

1806-cı ildə Qarabağ rus imperiyası tərəfindən işğal olunduqdan və İbrahimxəlil xan qətlə yetirildikdən sonra çar hökuməti Qarabağın idarəsini Mehdiqulu xana həvalə etdi. Bununla əlaqədar olaraq I Aleksandr "Mehdiqulu xana ali sərəncam və Qarabağ əhlinə vədlər" fərmanı imzaladı və Mehdiqulu xana bayraq vəd etdi. Vəd edilən bayraq bir il sonra – 1807-ci ildə Mehdiqulu xana çatdırıldı. Bayraqdan hakimiyyət rəmzi kimi istifadə edilməsi hüququ isə 1838-ci il oktyabrın 30-da I Nikolay tərəfindən təsdiq edildi. Həmin bayraq 1924-cü ildə Azərbaycan Dövlət Muzeyinə (indiki Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinə) təqdim edilmişdir. Bayraq işğal rəmzi olsa da Qarabağın türklərə məxsus olduğunu təsdiqləmək və erməni iddialarını təkzib etmək baxımından əhəmiyyətlidir⁴.

It belonged to the Karabakh Khan Ibrahimkhalil Khan Javanshir. After the Russian Empire occupied Karabakh in 1806 and Ibrahimkhalil Khan was killed, the tsarist government entrusted the rule of Karabakh to Mehdiqulu Khan. Tsar Alexander I issued a decree titled "The Supreme Order to Mehdiqulu Khan and the Promises to the People of Karabakh," and promised him a banner. The banner was delivered to him in 1807. The right to use it as a symbol of authority was confirmed later, on 30 October 1838, by Nicholas I. Although originally an emblem of imperial domination, the banner is significant today for demonstrating Karabakh's Turkic belonging and refuting Armenian claims. It was presented to the museum in 1924.

Bayraq. Qanovuz. Güləbətin
bafta və saçaq, pilək, göy və
qırmızı rəngli qaşlar
SBF inv. № 469
Qarabağ xanı Mehdiqulu xana
imperator I Aleksandr tərəfin-
dən verilmişdir.

Flag. Fine silk, decorated with
gold-thread embroidery, woven
trims, fringe, sequins, and blue
and red ornamental stones
Was given to the Khan of Kara-
bakh Mehdiqulu Khan by Em-
peror Alexander I.

⁴ Ətraflı olaraq bax: Vəlixanlı N. Dulayeva Z., Əhmədov S, Səfərova R. Azərbaycan bayraqları. Kataloq. Bakı, 2005, s. 33-34

Qarabağ ərazisindəki arxeoloji abidələrdən müxtəlif dövrlərə aid sikkələr əldə edilmişdir. Bu torpaqlar e.ə. III-eramızın VIII əsrlərində tarixi Azərbaycan ərazisində olan Albaniya, IX-XII əsrlərdə Sacilər, Salarilər, Şəddadilər və Eldənizlər (Atabəylər) dövlətlərinin ən inkişaf etmiş yerlərindən biri idi. Qarabağ ərazisindən tapılan məlumat daşıyıcıları rolu oynayan və hər biri ayrı-ayrı dövrləri əks etdirən sikkələr bu artefaktlar Qarabağın tarixinin, mədəni-iqtisadi-siyasi əlaqələrinin öyrənilməsində əhəmiyyətlidir. Bunlar arasında Elxanilər-Hülakilər dövründə Qaraağac adı ilə zərb olunmuş sikkə öz tarixi əhəmiyyəti baxımından çox maraqlıdır. XIII-XIV əsrlərdə mövcud olmuş Elxanilər və Cəlairilər dövlətlərinin tərkibində olan Qarabağın ictimai-siyasi və iqtisadi əhəmiyyəti daha da artmışdı. Elxani şahzadələrindən ikisi – Qazan xan və Arpa xan özlərini məhz Qarabağda hökmdar elan etmişdilər. Elxani hökmdarlarından Ənuşirəvanın dövründə isə (1344-1356) Qarabağın Qaraağac bölgəsinin adı ilə sikkə basılmış və günümüzdə qədər gəlib çatan həmin sikkələrdən biri Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində qorunur. Qaraağac hal-hazırda Cəbrayıl rayonunun inzibati vahidinə daxil olan kənd kimi qeydə alınsa da, Ağdamda 30 illik işğal nəticəsində erməni vandalizminə məruz qalmış qədim bir qəbiristanlıq Qaraağacı adını bu günə qədər özündə saxlamışdır. 1593-cü il tarixli "Gəncə-Qarabağ əyalətinin icmal dəftəri"ndən də göründüyü kimi Qaraağac 7 sancağa bölünmüş Gəncə-Qarabağ bəylərbəyliyiinin Xaçın sancağının 7 nahiyyəsindən (Xaçın, Qaraağac, Ağcabədi, Dağlıq Çalaberd, Çalaberd, Qarqar və Məğaviz) biri olmuşdur⁵. Ənuşirəvanın dövründə kəsilən sikkə isə Qaraağacın daha qədim tarixə malik olduğunu sübut edən etibarlı dəlildir.

Pənahəli xan öz xanlığını yaratdıqdan sonra sikkə kəsilməsi zərurətə çevrildi. İlk dəfə zərb edilən orijinal gümüş sikkə onun adı ilə "pənahə-

Coins from various periods have been recovered from archaeological sites in Karabakh. Between the 3rd century BC and the 8th century AD, the region was one of the most developed provinces of the Albanian state of Azerbaijan. In the 9th–12th centuries, it was one of the most flourishing territories of the Sajid, Salarid, Shaddadid, and Eldiguzid (Atabeg) states. The coins found in Karabakh serve as historical data and are important for studying the region's history and its cultural, economic, and political connections.

Among them, a particularly interesting specimen is a coin minted under the name Qaraağac during the Ilkhanid period. In the 13th–14th centuries, when Karabakh was part of the Ilkhanid (Hulakuid) and Jalayirid states, its socio-political and economic significance increased. Two Ilkhanid princes—Ghazan Khan and Arpa Khan—declared themselves rulers specifically in Karabakh. During the reign of Anushiravan (1344–1356), a coin was minted under the name of the Qaraağac district of Karabakh; one such coin is preserved today in the National Museum of the History of Azerbaijan.

Although the village of Qaraağac is now administratively within the Jabrayil district, in Aghdam a very ancient cemetery—ruined during the 30-year occupation—has preserved the name Qaraağac. According to the 1593 "Summary Register of the Ganja-Karabakh Province," Qaraağac was one of the seven districts of the seven-sanjak Ganja-Karabakh Beylerbeylik (the seven being Khachin, Qaraağac, Aghjabadi, Mountainous Chalaberd, Chalaberd, Qarqar, and Maghaviz). The coin minted under Anushiravan is reliable proof of the region's much older history.

After Panahali Khan established the Karabakh Khanate, minting coins became a necessity. The first original coin minted was silver and was named pənahabadi or panabadi after Panahali

badı" və ya "panabadi" adlandırıldı. Sikkənin şəxsiyyətin adı ilə adlandırılması Azərbaycan sikkə tarixində ilk hal idi. Maraqlı burasıdır ki, sikkə bir qədər sonra İbrahimxəlil xanın vaxtında zərb edilmişdi. Onun çəkisi 7 danq – 5.43 qram idi. Əlavə olaraq çəkisi 2.4 qram olan yarımpanabadi də zərb olunurdu. Pənahadinin üz tərəfində şiə inanc rəmzi, sonralar isə 12 imama həsr olunmuş beyt və "Ya, Kərim!" çağırışı yerləşdirilmişdi⁶.

Gümüş dirhəm. Makedoniyalı İsgəndərin sikkəsinə təqlidən Albaniya (Aran). Bərdə e.ə. I əsr
NF inv. № 26957

Khan. Naming a coin after the ruler was the first instance of its kind in Azerbaijani numismatic history. Interestingly, the coin was minted during the rule of İbrahimxəlil Khan. The coin weighed 7 danq (5.43 g), and half-pənahabadi coins of 2.4 g were also struck. The obverse featured a Shi'a religious symbol, later replaced by a couplet dedicated to the Twelve Imams and the invocation "Ya Karim!".

Silver drachma
Albania (Aran). Bərdə
Imitating a coin of Alexander the Great. 1st century BC

Gümüş dirhəm
Abbasilər. Aran
hicri 185 = 801
Əhməd ibn Məzyəd
NF inv. № 46445

Silver dirham
Abbasids. Aran
h. 185 = 801
Ahmad ibn Mazyad

³ Ətraflı olaraq bax: Gəncə-Qarabağ əyalətinin icmal dəftəri. Tərtibçi, T.Nəcəfli. Bakı, 2010, s.7

⁶ Ətraflı olaraq bax: Ə.Rəcəbli. Azərbaycan sikkələri. Bakı, 2012, s.251-254

Gümüş dirhəm
Sajilər. Bərdə
Muhamməd Afşin ibn Divdad (889 - 901)
NF inv. № 5374

Silver dirham
Sajids. Barda
Muhammad Afshin ibn
Divdad (889 - 901)

Gümüş dirhəm
Elxanilər. Beyləqan
741 = 1340 / 1341
Süleyman (1338 - 1345)
NF inv. № 6844

Silver dirham
Elkhanids. Beylagan
741 = 1340 / 1341
Suleiman (1338 - 1345)

Gümüş dirhəm
Elxanilər. Qaraağac
745 = 1345/1346
Ənuşirvan (1344 - 1356)
NF inv. № 7016

Silver dirham
Elkhanids. Garaaghaj (village in
Jabrayil district)
745 = 1345/1346
Anushirvan (1344 - 1356)

Gümüş pənahabadi
Qarabağ xanlığı. Pənahabad (Şuşa)
1227 = 1812/1813
NF inv. № 1481

Silver panahabadi
Karabakh Khanate. Panahabad (Shusha)
1227 = 1812/1813

Gümüş pənabadi
Qarabağ xanlığı. Pənahabad
1228=1813
NF inv. № 1485

Silver panabadi
Karabakh Khanate. Panahabad
1228=1813

Şuşa qalasının açarları (2 ədəd)
XVIII əsr
SBF inv. № 499

Keys to Shusha Fortress (2)
18th century

*Qarabağın görkəmli şəxslərinə
məxsus əşyalar*

*Items belonging to prominent
figures of Karabakh*

Çaxmaqdaşlı tapança
Polad, gümüş, dəmir, taxta, sümük, dəri qayış
XIX əsr
SBF inv. № 634
Qarabağın xan ailəsinə məxsus olmuşdur

Flintlock pistol
Steel, silver, iron, wood, bone, leather strap
19th century
The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

Çaxmaqdaşlı tapança
Polad, gümüş, dəmir, taxta, sümük, qızıqləmə
XIX əsr
SBF inv. № 635
Qarabağın xan ailəsinə məxsus olmuşdur

Flintlock pistol
Steel, silver, iron, wood, bone, gilding
19th century
The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

Çaxmaqdaşlı tapança
Polad, gümüş, dəmir, taxta, sümük,
qızıqləmə
XVIII əsr
SBF inv. № 636
Qarabağın xan ailəsinə məxsus olmuşdur

Flintlock pistol
Steel, silver, iron, wood, bone, gilding
18th century
The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

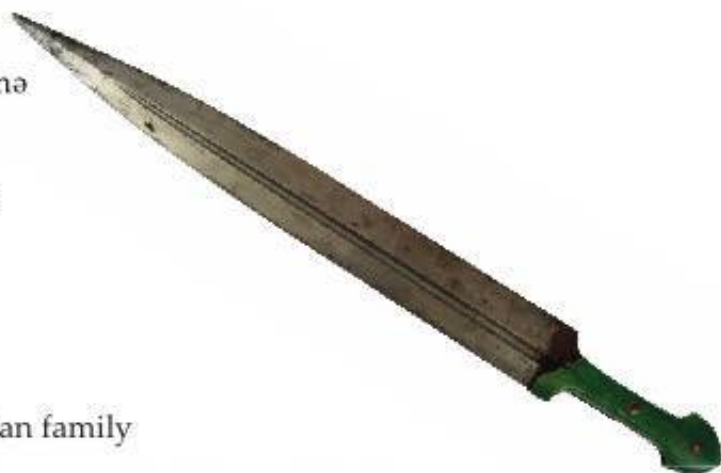

Çaxmaqdaşlı tüfəng
 Polad, gümüş, dəmir, taxta, sümük, dəri qayış
 XIX əsrin əvvəli
 SBF inv. № 638
 Qarabağın xan ailəsinə məxsus olmuşdur

Flintlock rifle
 Steel, silver, iron, wood, bone, leather strap
 Early 19th century
 The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

Xəncər qını ilə
Polad, sümük, dəmir, qızılışləmə
XVIII əsr
SBF inv. № 640
Qarabağın xan ailəsinə məxsus
olmuşdur

Dagger with scabbard
Steel, bone, iron, gilding
18th century
The dagger belonged to the Khan family
of Karabakh.

Barıtqabı. Gümüş, polad, qarasavat
XIX əsr
SBF inv. № 641
Qarabağ xanlığının qurucuları Cavanşir nəslinə
məxsus olmuşdur
Barıtqabının arxa tərəfində «КАВКАЗЪ 1857
ГОДА» sözləri yazılıb

Powder-flask. Silver, steel, niello
19th century
The dagger belonged to the Khan family of
Karabakh.
The words «КАВКАЗЪ 1857 ГОДА (Caucasus
year 1857) » are written on the back of the
powder-flask

Yatağan. Polad, sümük, mərcan
XVIII əsr
SBF inv. № 643
Qarabağın xan ailəsinə məxsus
olmuşdur

Yatagan. Steel, bone, coral
18th century
The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

Xəncər qını
Taxta, dəri, dəmir, qızılişləmə
SBF inv. № 644
Qarabağın xan ailəsinə məxsus
olmuşdur

Dagger with scabbard
Wood, leather, iron, gilding
The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

Şaşqa. Polad, gümüş, taxta, dəri
XVIII əsr
SBF inv. № 645
Qarabağ xanlarının Cavanşir nəslinə məxsus
olmuşdur

Shashka (Caucasian sabre) . Steel, silver, wood, leather
18th century
The dagger belonged to the Khan family of Karabakh.

Qılınc. Polad, latun, taxta, dəri
XVIII əsr
SBF inv. № 646
Qarabağın xan ailəsinə məxsus
olmuşdur

Sword. Steel, brass, wood, leather
18th century
It belonged to the Javanshir dynasty
of Karabakh khans

Xəncər qını ilə
Polad, taxta, sümük, gümüş, dəmir,
məxmər parça
XIX əsrin II yarısı
SBF inv. № 3260
Xəncər Qarabağ xanlığının qurucuları
kolleksiyasına daxil idi

Dagger with scabbard
Steel, wood, bone, silver, iron, velvet
fabric
The second half of the 19th century
The dagger was in the collection of the
Karabakh khans

Patrondaş. Dəri, məxmər
Şuşa. XIX əsr.
EF inv. № 2961
Qarabağ xanın ailəsinə məxsus olmuşdur

Bandolier. Leather, velvet
Shusha. 19th century
It belonged to the family of Karabakh
Khan

Qarabağ xanı Pənahəli xanın qəbir daşı
XVIII əsrin II yarısı
AF inv. № MN/AF 02
Tombstone of Panahali Khan, Khan of
Karabakh
Second half of the 18th century

Məzar daşı 1971-ci ildə görkəmli arxeoloq, tarix elmləri doktoru Rəşid Göyüşov tərəfindən muzeyə gətirilib. Daşın üzərində fars dilində altı sətirlik şeir yazılmışdır:

“Dağların ağuşunda şüşə və daş kimi qərar tutmuş günəşli aləmin əzəmətilə Pənah xan

Cavanşir hər şeydən uca Yaradanın hökmü ilə alicənablıqla ölüm bədəsinə içdi. Padşahın əmrinə tabe olmaq itaət edənlər üçün əlçatmaz deyil. Günahından keçmişlərin kitabına onun ölüm tarixi yazılmışdır. Onun dostlarının və yaxın adamlarının dairəsi xalqın ümidinin davamçısı oldu”.

Daşın üzərində hicri 1172-ci il (1758-ci il) tarixi vardır.

Sport was also an integral part of Shusha's cultural life. The zorxana founded by Ibrahimkhalil Khan was further developed by Jafarqulu Khan, and it produced renowned wrestlers such as Nabat and Seyid Hasan, who achieved fame throughout the Near East and the Caucasus. Jafarqulu Khan Javanshir himself loved sport, particularly hunting, and went bird hunting with a specially trained falcon. His interest in falconry is confirmed by a European-made hunting glove preserved in the National Museum of the History of Azerbaijan, which was donated by the famed Mehmandarov family of Shusha but is recorded in the inventory as used by Jafarqulu Khan.

Əlcək. Dəri

XIX əsr

EF inv. № 1804

Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın oğlu
Cəfər Qulu xana məxsus olmuşdur

Gloves. Leather

19th century

It belonged to the Karabakh Khan Jafar
Gulu Khan

Şuşanın mənəvi mədəniyyətinin bir parçasını idman təşkil edirdi. Burada İbrahimxəlil xanın əsasını qoyduğu zorxana Cəfərqulu xan tərəfindən inkişaf etdirilmiş, həmin zorxanada Yaxın şərqdə və Qafqazda böyük şöhrət qazanmış Nabat, Seyid Həsən kimi pəhləvanlar yetişmişdi. Cəfərqulu xan Cavanşir özü də idmanı çox sevərdi, xüsusilə ovçuluq onun əsas hobbisi olmuşdur. O, quş ovuna xüsusi təlim görmüş şahinlə gedərdi. Onun şahinlə ova marağı Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində qorunan, Avropada istehsal edilmiş ov əlcəyilə təsdiq olunur. Əlcək muzeyə Şuşanın məşhur Mehmandarovlar ailəsi tərəfindən təhvil verilsə də, inventar kitabda onu Cəfərqulu xanın şahin ovunda istifadə etdiyi qeyd olunmuşdur.

Sport was also an integral part of Shusha's cultural life. The zorxana founded by Ibrahimkhalil Khan was further developed by Jafarqulu Khan, and it produced renowned wrestlers such as Nabat and Seyid Hasan, who achieved fame throughout the Near East and the Caucasus. Jafarqulu Khan Javanshir himself loved sport, particularly hunting, and went bird hunting with a specially trained falcon. His interest in falconry is confirmed by a European-made hunting glove preserved in the National Museum of the History of Azerbaijan, which was donated by the famed Mehmandarov family of Shusha but is recorded in the inventory as used by Jafarqulu Khan.

Tuman. Atlas, tirmə, qanovuz, şah-
pəsənd, qaragöz bafta
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 4018
İbrahim xanın nəticəsinin xanımına
məxsus olmuşdur

Skirt Satin, moonshawl, taffeta, şah-
pesend, black lace
Shusha. 19th century
It belonged to the wife of Ibrahim
Khan's grandson

Çəpkən. Kəməxə, qanovuz, bafta, metal
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 4019
İbrahim xanın nəticəsinin xanımına
məxsus olmuşdur

Chapkan .Kamkha, taffeta, lace, metal
Shusha. 19th century
It belonged to the wife of Ibrahim
Khan's grandson

Arxalıq və tuman dəsti. Xara, qaragöz bafta
EF inv. № 3364; 3365
Cavanşir ailəsinə məxsusdur

Arkhaluk and skirt. Moire, lace
Belonged to Cavanshir's family

Süfrə. Qələmkar. Pambıq
XX əsr
EF inv. № 3614
Qarabağın məşhur Lənbəranskilər ailəsinə məxsus olmuşdur

Tablecloth. Hand block-printed. Cotton
20th century
It belonged to the famous Lenbaransky dynasty of Karabakh

Khurşud Banu Natəvana məxsus əşyalar

Khurşud Banu Natəvan (1832-1897) Qarabağ xanlarının sonuncu nümayəndəsi Mehdiqulu xanın qızıdır. O, tarixə həm də qadın şairə, xeyriyyəçi, ictimai xadim, rəssam kimi də düşmüşdür. Onun himayə etdiyi "Məclisi-üns" ədəbi məclisi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində böyük əhəmiyyət daşımaqla yanaşı, qadınların ictimai-ədəbi həyatda aktiv rol oynaya biliyini təsdiq edən tarixi nümunədir. Natəvanın xeyriyyəçilik əməlləri haqqında mövcud məlumatlardan bir neçəsi faktoloji olaraq Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin Etnoqrafiya fondunda qorunur. Belə ki, o, həyat yoldaşını itirən əmisi qızı Münəvvər xanımı öz evinə gətirərək, himayəsinə götürmüş, övladının xaricdə təhsil almasını təmin etmişdir. X.B.Natəvanın əmisi qızı üçün öz əli ilə tikdiyi köynək onun xeyriyyəçilik əməli ilə yanaşı gözəl qabiliyyətini də nümayiş etdirən faktdır.

X.B.Natəvana məxsus əşyalar ayrı-ayrı illərdə ailə üzvləri tərəfindən muzeyə təhvil verilmişdir. Onun materialları 1940-cı ildə Məryəm Cavanşir (EF inv. N 3324-3328), 1941-ci ildə Maya Cavanşir (EF inv. N 3366), yenə 1941-ci ildə Asya Cavanşir (EF inv. N 3367), Zərəndaz Cəmilinski (EF inv. N 3475, 3476, 3477, 3478), 1958-ci ildə Soltanova Asya Cabbar qızı (EF inv. N 4382), 1969-cu ildə Soltanova Rəna (EF inv. N 6038), 1989-cu ildə Məmmədova Naidə Səid qızı (EF inv. N 8784, 8785, 8787), 1980-ci ildə F. Ələsgərova Əliheydər qızı (EF 9013,9014), 1993-cü ildə Qasimova Məsmə Cəfər qızı (EF inv. N 9040), 2012-ci ildə Namazov Novruz İbrahim oğlu (EF inv. N 9775) tərəfindən muzeyə təqdim olunmuşdur.

Belongings of Khurshid Banu Natəvan

Khurshid Banu Natəvan (1832-1897), daughter of Mehdiqulu Khan—the last representative of the Karabakh khans—was a poetess, philanthropist, public figure, and artist. Her literary circle Majlisi-üns holds great importance in the history of Azerbaijani literature and serves as a historical example of women's active participation in cultural life.

Some factual evidence of her charitable works is preserved in the Museum's Ethnography Fund. She took into her care her widowed cousin Munavvar khanum, brought her into her household, and ensured her child's education abroad. A shirt sewn by Natəvan herself—now held in the Museum—illustrates both her charitable spirit and her artistic skill.

Her belongings were donated to the Museum over the years by various family members. Her materials were collected in 1940 by Maryam Javanshir (EF inv. N 3324-3328), in 1941 by Maya Javanshir (EF inv. N 3366), again in 1941 by Asya Javanshir (EF inv. N 3367),

Zarandaz Jamilinski (EF inv. N 3475, 3476, 3477, 3478), in 1958 by Soltanova Asiya Jabbar gizi (EF inv. N 4382), in 1969 by Soltanova Rəna (EF inv. N 6038), in 1989 by Məmmədova Naidə Səid gizi (EF inv. N 8784, 8785, 8787,), in 1980 by Alasgarova F. Aliheydar gizi (EF 9013,9014),

1993 Gasimova Məsmə Jəfər gizi (EF inv. N 9040), 2012 Namazov Novruz İbrahim oğlu (EF inv. N 9775)

Köynək. Zərxara, bafta
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3366

Shirt. Brocade, lace
Shusha. 19th century

Tuman. Qaz, ipək
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3476

Skirt .Gaz, silk
Shusha. 19th century

Tuman. Qaz, ipək
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3477

Skirt. Goose, silk
Shusha. 19th century

Köynək. İpək
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 9775
Xurşid Banu Natəvan öz əli ilə
tikərək əmisi qızı Münəvvər xanıma
hədiyyə etmişdir

Shirt. Silk
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan.
Gift to her cousin Munavvar Khanum

Arxalıq. Məxmər, sətın, güləbətın tikmə
Naxçıvan. XIX əsr
EF inv. № 8788
Xurşid Banu Natəvana Naxçıvandan
ailə-nikah münasibətləri sayəsində
hədiyyə gəlmişdir

Arkhalig. Velvet, satin, gold work em-
broidery
Nakhchivan. 19th century
A gift was sent to Khurshid Banu
Natavan from Nakhchivan through
family-marriage relations

Arxalıq. Zərxara, ipək, məxmər,
güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3475
Xurşid Banu Natəvanın əl işidir

Arkhalig. Brocade, silk, velvet, gold
work embroidery
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan

Corab. İpək
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3326
Xurşid Banu Natəvanın əl işidir

Socks. Silk
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan

Yaxalıq. Atlaz, təkəlduz, güləbətin
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3478
Xurşid Banu Natəvanın əl işidir

Collar. Satin, chain stitch
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan

Tumanbağı. İpək
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 9040

Drawstring. Silk
Shusha. 19th century

Başmaq. Dəri, mahud,
muncuq və güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3367

Xurşid Banu Natəvanın əl
işidir
Slipper. Leather, broad-
cloth, bead and gold work
embroidery
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu
Natavan

Başmaq. Dəri, bez, muncuq və
güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 4382

Slipper. Leather, coarse
calio, bead and gold work
embroidery
Shusha. 19th century

Quranqabı. İpək, güləbətın tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3325
Xurşid Banu Natəvanın əl işidir

Koran case. Silk, gold work
embroidery
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan

Süfrə. Tirmə. Yun, qanovuz,
sərmə, güləbətın saçaq
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3324

Tablecloth. Moonshawl. Wool,
satin, suspender, gold fringe.
Shusha. 19th century

Heybə. Zərxara, qanovuz, atlaz,
təkəlduz tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 6038

Heyba. Brocade, taffeta, satin,
chain stitch
Shusha. 19th century

Xurcun. Ərişi: mahud, arğacı: yun
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 8784
Bir tərəfində miladi "1880" il, digər
tərəfində hicri "1303" il tarix yazılıb

Khurcun. Warp: broadcloth, weft: wool
Shusha. 19th century
On the side was in engraved with
"1880", on the other side was engraved
with "1303"

Xalça (yanlığın hissəsi) "Gülməxməri"
Ərişi pambıq, arğacı: pambıq, xovu: yun
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 9013

Carpet (part of a yan). "Gulmaxmari"
floral velvet fabric
Warp: cotton, weft: cotton, pile: wool
Shusha. 19th century

Xalça hissəsi (yanlığın hissəsi).
"Gülməxməri"
Ərişi pambıq, arğacı: pambıq, xovu: yun
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 9014

Carpet (part of a yan). "Gulmax-
mari" floral velvet fabric
Warp: cotton, weft: cotton, pile: wool
Shusha. 19th century.

Süfrə. Mahud, təkəlduz tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 8785

Tablecloth. Broadcloth, chain
stitch
Shusha. 19th century

Tənbəki kisəsi. İpək, güləbətin və
təkəlduz tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3327
Xurşid Banu Natəvanın əl işidir

Tobacco case. Silk, gold work and
chain stitch embroidery
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan

Qazantutan. Kanva, qanovuz
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 8787
Xurşid Banu Natəvanın əl işidir

Holder for kettle. Kanva, taffeta
Shusha. 19th century
Handwork Khurshid Banu Natavan

Qırxaçar cam. Mis
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3328

A ritual bowl with forty keys.
Copper
Shusha. 19th century

Mir Möhsün Nəvvab məxsus əşyalar

Mir Möhsün Nəvvab (1833-1913) Qarabağın görkəmli simalarından biri olub, həyatını Şuşada sürmüş, şair, rəssam, astronom, ədəbiyyatşünas, nəqqaş, tarixçi, xəttat, musiqişünas kimi şöhrət qazanmış, eyni zamanda kolleksiyaçı kimi də fəaliyyət göstərmişdir. Muzeyin incilərindən olan silahların bir qismi məhz Mir Möhsün Nəvvabın vaxtilə topladıqlarıdır. Muzey kolleksiyasında həmçinin onun əl işləri və işlətdiyi əşyalar da qorunur.

Kəşfül-həqaiq məsnəvi. Dərslik
Şuşa. h. 1316/1899
SMF inv. № 518/2
128 səhifəlik kitaba əlavə olaraq 22
səhifə qoşulmuşdur

"Masnavi Kashful-haqaiq." Textbook
Shusha. H.1314 1899
An additional 22 pages have been
added to the 128-page book

Belongings of Mir Mohsun Navvab

Mir Mohsun Navvab (1833–1913) was one of Karabakh's outstanding intellectuals. He lived in Shusha and mastered poetry, painting, astronomy, literary scholarship, miniature art, history, calligraphy, and musicology. He was also an avid collector. Some of the finest weapons in the Museum's collection were originally collected by Navvab. The Museum also preserves his artworks and personal belongings.

Şeirlər toplusu. Dərslik
Şuşa. h. 1314/1897
SMF inv. № 518/3
Əsər gənc nəsrlə öyüd-nəshət şəklində
yazılmışdır

Collection of poems. Textbook
Shusha. H.1314/1897
The work is written as a reminder to
the younger generation

Balışüzü. Mahud, qanovuz, pilək
tikmə

EF inv. № 5741

Mir Möhsün Nəvvabın ailəsinə
məxsus olmuşdur

Pillowcase. Broadcloth, taffeta,
sequin embroidery

It belonged to the family of Mir
Mohsun Navvab

Təsbeh. Mərcan, ipək

XX əsr

EF inv. № 8680

Tasbih. Coral, silk

20th century

Təbərzin. Polad, taxta

XVIII əsr

SBF inv. № 1453

Pole-axe. Steel, wood

18th century

Sinəbənd-çahar-ayna lövhəsi
Dəmir, mis, dəri qayış, ma-
hud parça, pambıq, qızillama
XVII əsr

SBF inv. № 1454
Breastplate-charaina
İron, copper, leather strap,
cloth, cotton, gilding
17th century

Sinəbənd-çahar-ayna lövhəsi
Dəmir, mis, dəri qayış, mahud
parça, pambıq, qızillama
XVII əsr

SBF inv. № 1455
Breastplate-charaina
İron, copper, leather strap, cloth,
cotton, gilding
17th century

Qalxan. Dəmir
XVII əsr
SBF inv. № 1456

Shield. İron
17th century

Dəbilqə. Polad, qızıqləmə
XVI-XVII əsrlər
SBF inv. № 1457
Üzərində Qurani-Kərimdən " əl-
Bəqərə" surəsinin 255, 256, 257-ci
ayələri həkk edilmişdir

Helmet. Steel, gilding
16th-17th centuries
Despite the fact that the text was erased
in some places, the researcher determined
that ayahs 255, 256, 257 of surah al-Baqara
were engraved from the Quran Karim

Dəbilqə. Polad,
qızıqləmə
XVII əsr
SBF inv. № 1458

Helmet. Steel,
gilding
17th century

*Üzeyir Hacıbəyli və
anası Şirinbəyim xanıma
məxsus əşyalar*

Üzeyir Hacıbəyli (18 sentyabr 1885-23 noyabr 1948) Şərq dünyasının musiqi mədəniyyətinin məşhur simasıdır. O, Şərqin ilk opera (Leyli və Məcnun) müəllifi, Azərbaycan professional musiqisinin banisi, Azərbaycan Dövlət himnlərinin bəstəkarı, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (indiki BMA) yaradıcılarındanandır. Dahi bəstəkarın "Əsli və Kərəm", "Koroğlu" operaları, "O olmasın, bu olsun", "Arşın mal alan" musiqili komediyaları Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin misilsiz inciləridir. Onun "Arşın mal alan" filmi bir neçə ölkədə çəkilmiş, əsərləri bu günə qədər öz aktuallığını, şöhrətini qoruyub saxlamışdır. Dahi bəstəkarın doğum günü Azərbaycanda hər il musiqi günü kimi qeyd edilir.

Muzeyin kolleksiyasında Üzeyir Hacıbəylinin şəxsi əşyası iki not yazısından ibarətdir. Dahi bəstəkarı Azərbaycana bəxş edən Şirinbəyim xanıma məxsus materiallar daha çoxdur və onlar muzeyin geyim, tikmə və məişət əşyaları kolleksiyasının ən gözəl nümunələrindəndir.

*Items belonging to Üzeyir
Hajibeyli and his mother
Shirinbeyim Khanum*

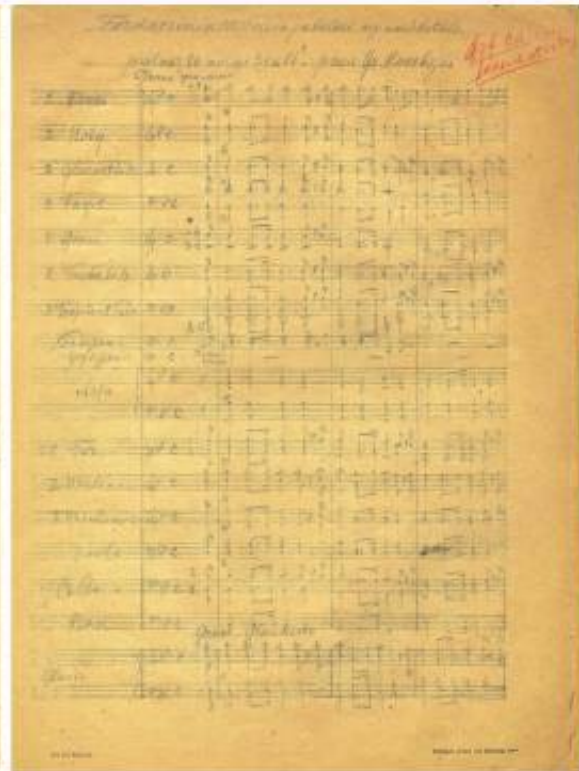
Uzeyir Hajibeyli (September 18, 1885-November 23, 1948) is a famous figure in the musical culture of the Eastern world. He is the author of the first opera of the East (Leyli and Majnun), the founder of Azerbaijani professional music, the composer of the Azerbaijani National Anthem, and one of the founders of the Azerbaijan State Conservatory (now the Azerbaijan State Conservatory). The operas of the great composer "Asli and Kerem", "Koroglu", the musical comedies "O olmasin bu olsun", "Arshin mal alan" are unique pearls of Azerbaijani musical culture. His film "Arshin mal alan" was filmed in several countries. Uzeyir bey's works have retained their relevance and fame to this day. The birthday of the great composer is celebrated in Azerbaijan every year as Music Day.

Uzeyir Hajibeyli's personal belongings in the museum's collection consist of 2 sheet music. There are many more materials belonging to Mrs. Shirinbeyim, who gave Azerbaijan a brilliant composer, and they are among the most beautiful examples of the museum's collection of clothing, embroidery, and household items.

"Himno" Şuralar Azərbaycanın onilliyi münasibətilə yazılmışdır. Sözləri və musiqisi Üz.Hacıbəyli"
Şərq orkestrası partiturası
SMF inv. № 569/2

"Himno" The councils were written on the occasion of the tenth anniversary of Azerbaijan. Words and music by Uz. Hajibeyli"
Oriental orchestra score

Not dəftəri. "Firdovsinin 1000 illik yubleyi münasibətilə yazılmış bir musiqi sikli. Yazanı Üz.Hacıbəyli" (müəllifin əlyazması, ilk səhifə)
SMF inv. №569/3

Notepad. "A musical cycle written on the occasion of the 1000th anniversary of Firdawsı Written by Uz. Hajibeyli (author's manuscript, first page)"

Köynək. Qanovuz, sərmə, bafta
Şuşa. XIX əsrin sonu- XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8853

Shirt. Taffeta, suspender, lace
Shusha. Late 19th century - early
20th century

Köynək. Qanovuz, sərmə
Şuşa. XIX əsrin sonu- XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8854

Shirt. Taffeta, suspender
Shusha. Late 19th century - early 20th
century

Köynək. Zərxara, sərmə
Şuşa. XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8855

Shirt. Brocade, suspender
Shusha. Late 19th century -
early 20th century

Tuman. Məxmər, ipək, sətın,
qanovuz, zərbafta, sərmə
Şuşa. XIX əsrin sonu
- XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8863

Skirt. Velvet, silk, satin, taffeta, gold lace,
suspender
Shusha. Late 19th century - early 20th
century.

Çəpkən. Tirmə. Yun, qanovuz, zərbafta, sərmə, çarpazlar
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 8960

Chapkan. Moonshawl. Wool, taffeta, gold lace, suspender,
hooks and eyes
Shusha. Late 19th century

Süfrə. Tirmə. Yun, qanovuz, bafta,
sərmə, qızılı saçaq
Şuşa. XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8844

Tablecloth. Moonshawl. Wool, taffeta,
lace, suspender, gold fringe
Shusha. Late 19th century - early 20th
century

Atma qol. Tirmə. Yun, ipək, bafta, sərmə
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 8856

Oversleeves. Moonshawl. Wool, silk,
lace, suspender
Shusha. Late 19th century

Atma qol. Məxmər, qanovuz, çit
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 8857
Oversleeves. Velvet, taffeta, chintz
Shusha. Late 19th century

Cecim. Ərişi: yun, arğacı: ipək
Şuşa. XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8852

Jejim. Warp: wool, weft: silk
Shusha. Late 19th century - early 20th century

Süfrə. Tirmə. Yun
Şuşa. XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8849

Tablecloth. Moonshawl. Wool
Shusha. Late 19th century -
early 20th century

Boğça. Qələmkar. Pambıq
Şuşa. XIX əsrin sonu-XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8848

Cloth bundle
Hand block-printed cotton
Shusha. Late 19th century - early 20th
century

Parça nümunəsi.İpək, məxmər
Şuşa. XIX əsrin sonu-XX əsrin
əvvəli
EF inv. № 8845

Fabric sample. Silk, velvet.
Shusha. Late 19th century - early 20th
century

Kəbirlinskilər ailəsinə məxsus əşyalar

Kəbirlilər Azərbaycanın tanınmış elat tayfalarından biri olub, qədim türkdilli tayfalardandır. Orta əsrlərdə Cavanşir elinin tərkibində oymaq kimi fəaliyyət göstərmiş, 1712-ci ildən ayrılaraq, müstəqil Kəbirli mahalına çevrilmişlər. XVIII əsrdə Qarabağ xanlığının yaranmasında fəal iştirak etmişlər. Əsasən Ağcabədi (Salmanbəyli, Kəbirli, Rəncbərlər, Hacıbədəlli, Hüsülü və b.), Beyləqan (Yuxarı Kəbirli), Tərtər (Xoruzlu Kəbirlisi), Ağdam (Qərvənd) rayonlarında yaşayırlar. Ailəyə məxsus geyim nümunələri muzeyin geyim kolleksiyasının ən gözəl incilərindəndir.

Belongings of the Kabirlinskiy Family

The Kabirlis were one of the well-known Turkic tribal clans of Azerbaijan. In the medieval period, they were part of the Javanshir tribal union, and from 1712 onward became an independent Kabirli district. They played an active role in the establishment of the Karabakh Khanate. Today they live mainly in Aghjabadi, Beylagan, Terter, and Aghdam districts. Clothing pieces belonging to the family are among the finest items in the Museum's costume collection.

Çəpkən və tuman dəsti.
Zərxara, çit, tirmə
XIX əsr
EF inv. № 1721, 1720

Chapkan and skirt set. Brocade.
chintz, moonshawl
19th century

Çəpkən. Tirməşal. Yun,
qanovuz, zəncirə, bafta
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 1713

Chapkan. Moonshawl.
Wool, taffeta, gold lace, lace
Shusha. 19th century

Corab. Yun
EF inv. № 1717

Socks. Wool

Çəpkən qolçaq hissəsi. Bez, sərmə,
muncuq və güləbətın tikmə
XIX əsr
EF inv. № 2305

Sleeve part of chapkan. Coarse calico,
beads and gold work embroidery,
suspender
19th century

Çəpkən qolçağı. Bez, sərmə, muncuq
və güləbətın tikmə
XIX əsr
EF inv. № 2306

Sleeve part of chapkan
Coarse calico, bead and gold work
embroidery, suspender
19th century

Süfrə. Qələmkar. Pambıq
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 2310

Tablecloth. Hand block-printed.
Cotton
Early 20th century

Divar bəzəyi. Qələmkar
XIX əsrin sonu
EF inv. № 1716

Wall decoration.
Hand block-printed cotton
Late 19th century

Rübənd. Tirmə. Yun, şahpəsənd, tor tikmə
XIX əsr
EF inv. № 2307

Ruband . Moonshawl. Wool, shahpesend, net embroidery
19th century

Mehmandarovlar ailəsinə məxsus əşyalar

Mehmandarovlar ailəsi Şuşanın köklü nəsilərindən biridir. Qarabağ xanının mehmandarı vəzifəsində çalışan Mirzə Əli Bəyin törəmələri bu soyadını daşımışlar. Ailənin ən görkəmli şəxsi Sadıq bəyin oğlu Səməd bəydir. O, rus ordusunun generalı, AXC-nin hərbi naziri vəzifələrində çalışmışdır. Ailə muzeyin kolleksiyasına qiymətli materiallar təhvil vermişdir. Bunların arasında atmaqol çuxa fondun kolleksiyasında bu tip yeganə geyimdir və yüksək dekorativ məziyyətinə görə incilər sırasındadır. Ailənin muzeyə verdiyi qiymətli materiallardan biri də Cəfərqulu xanın ov əlcəyidir.

Belongings of the Mehmandarov Family

The Mehmandarovs are one of the oldest families of Shusha, descendants of Mirza Ali Bey, who served as the mehmandar (host/master of ceremonies) of the Karabakh khans. The most prominent member of the family was Samad bey, son of Sadig bey—general of the Russian army and minister of defence of the Azerbaijan Democratic Republic. The family donated many valuable items to the museum. Among them, the atmaqol chukha (a rare ceremonial coat) is the only example of its type in the collection and is considered a masterpiece due to its high decorative qualities. Another important artefact donated by the family is Jafarqulu Khan's hunting glove.

Çuxa. Mahud, ipək, tirmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 1801

Chukha. Broadcloth, silk,
moonshawl.
Shusha. 19th century

Süfrə. Tirmə. Yun
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 7903

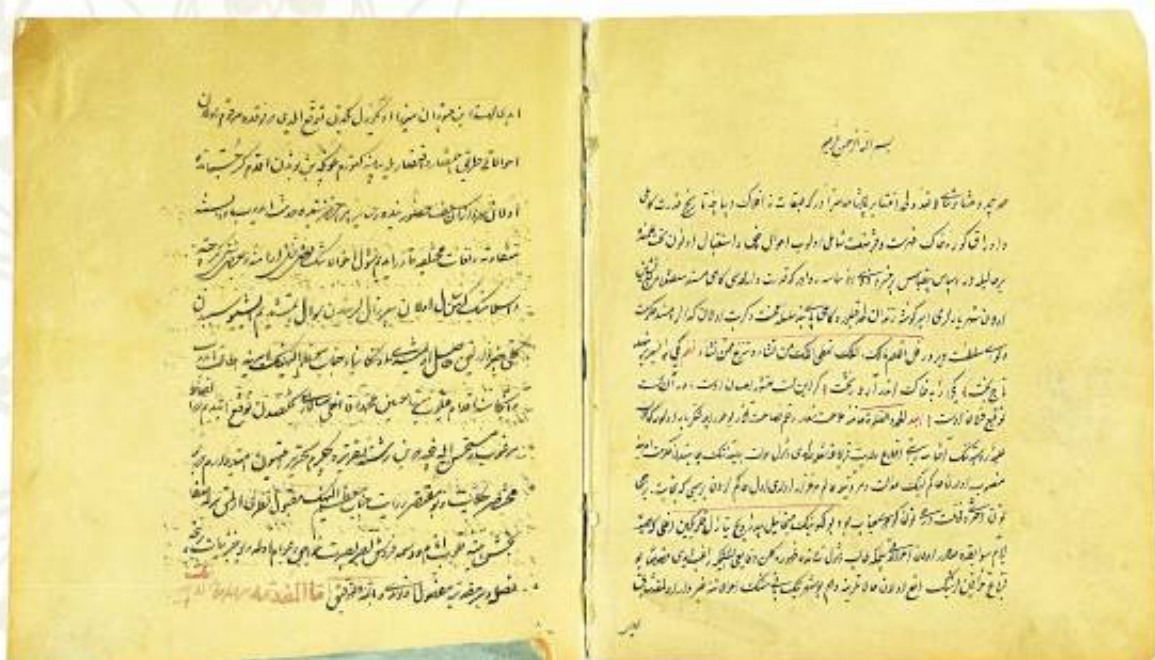
Tablecloth. Moonshawl.
Wool
Shusha. 19th century

Mirza Adigözal bəy məxsus əlyaz

Muzeyin kolleksiyasında Qarabağ tarixinin öyrənilməsində mühüm mənbələrdən olan Qarabağnamələrin XIX əsr maarifpərvər tarixçisi Mirzə Adigözal bəy (1780-1848) tərəfindən 1845-ci ildə Azərbaycan dilində yazılmış bir nüsxəsi qorunur. Əsərdə Qarabağın 1736-1828-ci illər siyasi tarixindən bəhs edilir. Adigözal bəy burada Azərbaycan tarixində ilk dəfə olaraq 1826-1828-ci illərin Rusiya-İran müharibəsini məhz bu kitabda təsvir etmişdir.

Belonging of Mirza Adigozal bey

The Karabakhname was written in Azerbaijani in 1845 by the enlightened historian of the 19th century, Mirza Adigozalbey. The work describes the political history of Karabakh from 1736 to 1828. Here, Adigozalbey described the Russo-Persian War of 1826-1828 for the first time in the history of Azerbaijan.

Qarabağnamə. Tarixi xronikanın əlyazması
İN inv. № 626

"Karabakhname". Manuscript of a
historical chronicle
Belongs to Mirza Adigozalbey

Maestro Niyaziya məxsus əşyalar

Maestro Niyazi Hacıbəyovlar nəslinin dünyaca məşhur simalarından biridir. Azərbaycan dirijorluq məktəbinin yaranması və inkişafı məhz Niyazi Zülfüqar oğlu Hacıbəyovun adı ilə bağlıdır. O, həm də "Rast" simfonik muğamının müəllifidir. Böyük sənətkar Azərbaycan SSR Xalq artisti, SSRİ Xalq artisti adlarına, Azərbaycan Dövlət mükafatına, SSRİ Dövlət mükafatına, "Çitra" baletinə görə Cəvahirəl Nehru adına beynəlxalq mükafata layiq görülmüşdür. Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının bədii rəhbəri olub.

Ağac üzərində Maestro Niyazinin portreti
XX əsr
İF № 4917
Kitabsevərlər Cəmiyyətinin hədiyyəsi

Portrait of Maesto Niyazi on wood
20th century
Gift from the Book Lovers Society

Belongings of Maestro Niyazi

Niyazi (Niyazi Zulfuqar oğlu Hajibayov) is one of the world-renowned figures of the Hajibayli family. The founding and development of the Azerbaijani school of conducting is associated with his name. He was also the composer of the symphonic mugham Rast. The great artist was awarded the titles of People's Artist of Azerbaijan SSR and the USSR, the Azerbaijan State Prize, the USSR State Prize, and the Jawaharlal Nehru International Prize for the ballet Chitra. He served as the artistic director of the Azerbaijan State Philharmonic.

Maestro Niyazinin səhnə geyimi
Frak, şalvar, köynək, bant,
kəmər
XX əsr
HXƏF inv. № 4895

Maestro Niyazi's stage costume
Frak, trousers, shirt, bant, belt
20th century

Qızıl dirijor çubuğu. Sümük, qızıl
XX əsr

XF inv. № 216

Üzərində rus dilində "В день 60-летия
дорогому маэстро Ниязи от
Государственного Симфонического
Оркестра Азербайджана. 29.12.1972. Баку"

Golden conductor rod. Bone, gold
20th century

On it in Russian "В день 60-летия дорогому
маэстро Ниязи от Государственного
Шимфонического Оксестра Азербария.
29.12.1972. Baku"

Püpitr.
Plastik, metal

XX əsr

HXƏF inv. № 4897

Music stand.
Plastic, metal
20th century

Tar. Ağac, sədəf

XX əsr

HXƏF inv. № 4894

Üzərində rus dilində "Əziz Niyaziyə 70
illiyi münasibətilə şuşalı həmyerlilərindən"
ibarət lövhəcik vardır

Tar. Wood, mother of pearl

20th century

There is a sign on it in Russian with
the inscription: "From our compa-
triots from Shushi on the occasion of
the 70th anniversary of dear Niyazi"

Maket. Ağac
XX əsr
HXƏF inv. № 4910
Maestro Niyaziyə Ağdam
məktəblilərinin hədiyyəsi

Souvenir. Wood
A gift from the students of Aghdam
maestro Niyazi
20th century

Qol saati. Metal
XX əsr
HXƏF inv. № 4916
Yaponiyanın "Disko"
şirkətinin istehsalıdır

Watch. Metal
20th century
It is produced by the Japanese company
"Disco"

Yazı dəstgahı. Ağac, dəri, metal
XX əsr
HXƏF inv. № 4909

Writing desk.
Wood, leather, metal
20th century

Eynək. Şüşə, plastik
XX əsr
HXƏF inv. № 4914

Glasses. Glass, plastic
20th century

Avtomat qələm. Metal, plastik
XX əsr
HXƏF inv. № 4915
ABŞ-ın "Parker-51" şirkətinin məhsuludur

Automatic pen. Metal,
plastic
20th century
It is a product of the USA
"Parker-51" company

Xudu Məmmədova məxsus əşyalar

Azərbaycanın görkəmli ziyalılarından olan professor, AMEA-nın müxbir üzvü, geologiya-minerologiya elmləri doktoru Xudu Məmmədov (1927-1988) ictimai-siyasi xadimdir. Güclü vətənpərvərlik hissləri onu Azərbaycanda Azadlıq hərəkatı təşkilatının qurucularından birinə çevirmişdir (1962). Görkəmli şəxsiyyət həm də Böyük Britaniya Kral Akademiyasının fəxri üzvü (1957) seçilmişdir.

Belongings of Khudu Mammadov

Khudu Mammadov, one of Azerbaijan's distinguished intellectuals, was a professor, corresponding member of the Academy of Sciences, and Doctor of Geological-Mineralogical Sciences. His strong patriotism made him one of the founders of the National Liberation Movement (1962). He was also elected an honorary member of the Royal Society of Great Britain in 1957.

Eynək. Şüşə, plastik, karton
XX əsr
HXƏF inv. № 5309

Glasses. Glass, plastic, cardboard
20th century

Stəkanaltı. Gümüş, şüşə
XX əsr
XF inv. № 562
Alt hissəsində "875 132" yazı var

Tea glass holder. Silver, glass
At the bottom is the inscription
"875 132"
20th century

Yazı maşını. Metal, plastik
XX əsr
HXƏF inv. № 5320
Typewriter. Metal, plastic
20th century

Döşəkçə. İpək, sətın
XX əsr
HXƏF inv. № 5315

Pillow. Silk, satin
20th century

*Xalçaçı-rəssam
Lətif Kərimovə məxsus
şeyələr*

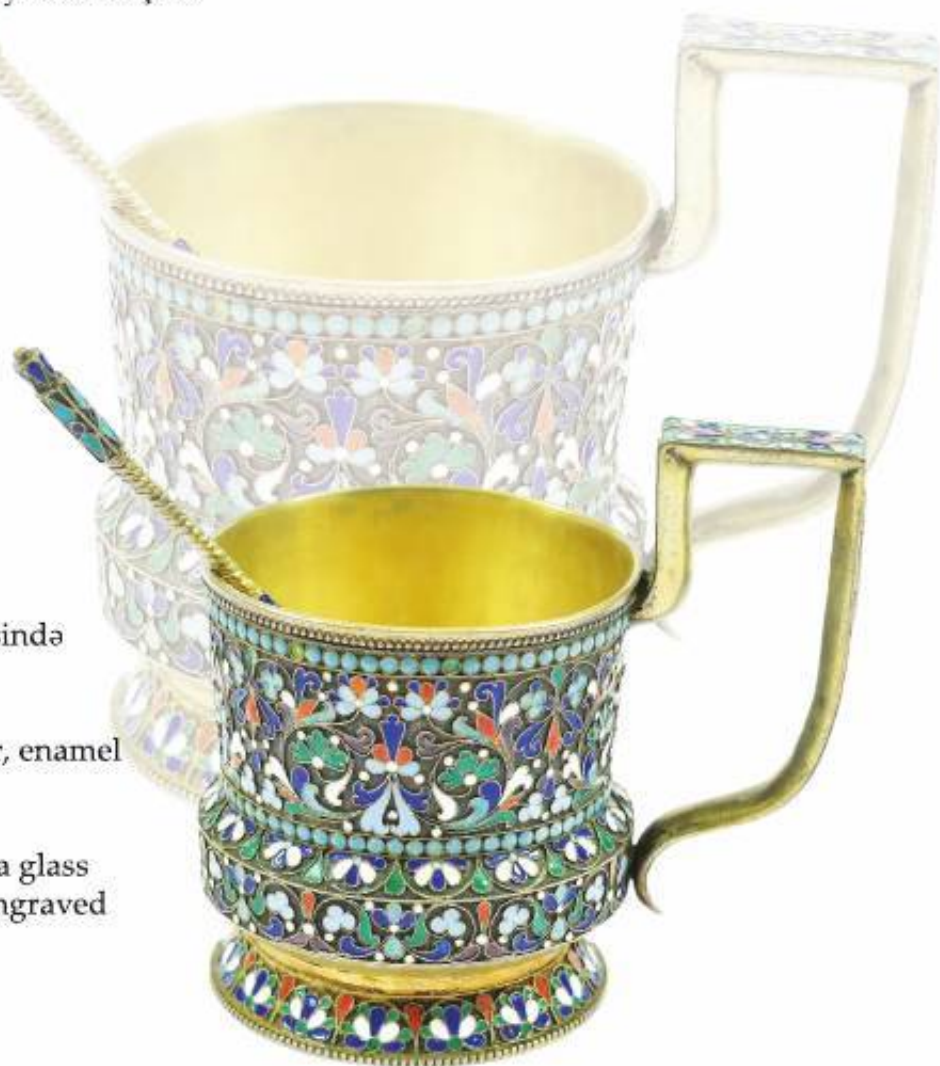
Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərindən biri olan Lətif Kərimov (1906-1991) ölkə hüdudlarından kənarda da məşhurdur. O, Azərbaycan xalçaçılıq sənətinə öz möhtəşəm töhfəsini vermiş, ilk dəfə olaraq Bakıda və Qubada xalçaçılıq məktəblərinin, İncəsənət Universitetində xalçaçılıq şöbəsinin açılmasına nail olmuş, Azərbaycan xalçalarının tədqiqində misilsiz xidmətlər göstərmişdir. Onun Azərbaycan xalçaları üç cildliyi xalça tədqiqatçıları üçün əvəzsiz mənbədir. Məhz Lətif Kərimovun təşəbbüsü ilə dünyada ilk olan xalça muzeyi Azərbaycanda yaradılmışdır.

*Belongings of Carpet
Artist Lətif Kərimov*

Latif Karimov is one of Azerbaijan's greatest cultural figures and is well-known internationally. He made extraordinary contributions to Azerbaijani carpet art, founded carpet-weaving schools in Baku and Guba, and established the carpet department at the University of Arts. His three-volume Azerbaijani Carpets is an irreplaceable source for carpet researchers. It was through his initiative that the world's first Carpet Museum was founded in Azerbaijan.

Stəkanaltı.
Gümüş, mina. Rusiya.
XX əsr
XF inv. № 552
Stəkanaltının alt hissəsində
"НП 84" yazısı vardır

Tea glass holder. Silver, enamel
Russia.
20th century.
At the bottom of the tea glass
holder "НП 84" was engraved

Saat. Qızıl, dəri
XX əsr
XF inv. № 301

Watch. Gold, leather
20th century

Kəmər. Gümüş, dəri
XX əsr
XF inv. № 551

Belt. Silver, leather
20th century

*Cabbar Qaryağdıoğluna
məxsus əşyalar*

*Items belonging to Cabbar
Qaryağdıoğlu*

Qaval. Ağac, sümük, balıq
dərisi, metal, bafta, zıncırov
Şuşa. XX əsr
EF inv. № 5809
Cabbar Qaryağdının tarzən
Qurban Primova hədiyyəsi

Tabor drum. Wood, bone,
fish skin, metal, leather, bells
Shusha. 20th century
Jabbar Garyagdi's gift to
tar-player Gurban Primov

Şaşqa qını ilə. Polad, latun, taxta, dəri
XIX əsr

SBF inv. № 2001

C.Qaryağdıoğluna məxsus olmuşdur

Curved sabre with sheath. Steel, brass,
wood, leather

19th century

It belonged to J. Garyagdioglu

*Qurban Primov, Ceyhun
Hacıbəyli və Nəcəf bəy
Vəzirova məxsus əşyalar*

*Items belonging to Qurban
Primov, Ceyhun Hacıbəyli,
and Nəcəf bəy Vəzirov*

Qramofon. Metal, ağac
EF inv. № 5367
Tarzən Qurban Primovun
ifasında Azərbaycan
melodiyasını qramafon
plastinkasına yazılması
münasibətilə Varşavada hədiyyə
edilib.

Gramophone. Metal, wood
The gift was presented in
Warsaw on the occasion of
recording an Azerbaijani melody
onto a gramophone record
performed by tar player Gurban
Primov.

Qobur. Dəmir, ağac, dəri, qızıqləmə
XX əsr
SBF inv. № 3314
Yazıçı və dramaturq Nəcəf bəy Vəzirova
məxsus olmuşdur

Traditional horn. Iron, wood, leather, gilding
20th century
It belonged to the writer and playwright Najaf
bey Vazirov

Qobur. Dəmir, ağac, dəri, qızıqləmə
XX əsr
SBF inv. № 3314
Yazıçı və dramaturq Nəcəf bəy Vəzirova
məxsus olmuşdur

Traditional horn. Iron, wood, leather, gilding
20th century
It belonged to the writer and playwright Najaf
bey Vazirov

*Azərbaycan
Respublikasının xalq
artisti, "Şöhrət" ordenli
Qədir Rüstəmov məxsus
əşyalar*

Qədir Rüstəmov Azərbaycan muğam sənətində özünəməxsus ifaçılıq üsulu ilə tanınır. O, əfsanəvi xanəndə Xan Şuşinskidən dərs almışdı. Onun istedadını yüksək qiymətləndirən Xan Şuşinski öz qavalını Qədir Rüstəmovə bağışlamışdır. Həmin qaval Q.Rüstəmovun xanımı Fatma Azadi tərəfindən muzeyə hədiyyə olunmuşdur. Q.Rüstəmovun ifa etdiyi "Sona bülüllər", "Apardı sellər Saranı", "Sarı gəlin" mahnıları, "Şur", "Çahargah" muğamları məşhurdur. "Sona bülüllər"ə öz imzasını vuran xanəndə mahnının ən gözəl ifaçısı hesab olunur.

*Items belonging to Qadir
Rustamov, a singer with
the Order of Glory,
People's Artist of the
Republic of Azerbaijan*

People's Artist of Azerbaijan and Order of Glory recipient Qadir Rustamov is known for his unique style in Azerbaijani mugham performance. A student of the legendary Khan Shushinski, he was gifted Khan Shushinski's personal ghaval (frame drum), which Rustamov's wife donated to the Museum. Rustamov's performances of "Sona bülüllər," "Apardı sellər Saranı," "Sarı gəlin," and mugham Shur and Chahargah are renowned. His rendition of "Sona bülüllər" is considered the finest.

Üzük. Qızıl
XX əsr
XF inv. № 499

Ring. Gold
20th century

Qaval. Ağac, dəri, sədəf

Şuşa. XX əsr

EF inv. № 5597

Xanəndə Xan Şuşinskinin xalq
artisti Qədir Rüstəmov
hədiyyəsi

Tabor drum. Wood, leather,
mother of pearl

Shusha. 20th century

Khananda Khan Shushinsk-
y's gift to people's artist Gadir
Rustamov

Xanəndəlik sənətinin atributlarından olan qavalın hazırlanması xüsusi səriştə və ustalıq tələb edirdi. Qavalın sağanağı meşə ağaclarından (qoz və ya fıstıq) bükülürdü. Naqqa balığının sinə pərdəsi, ya da çəpiş dərisindən üz çəkilirdi. Dərini sağanağın kənarlarına çəkir, köşə ilə möhkəm bağlayırdılar. Köşənin üstünə isə məxmər parçadan və ya baftadan köbə çəkilirdi. Bir-iki gün qalıb quruduqdan sonra artıq hissələr kəsilib atılır, qaval səliqəli hala salınırdı. Qavalın kənarları metal sırğalarla bəzədilirdi. Sırğaları hazırlamaq üçün xüsusi qalibdən istifadə edilirdi. Metal lövhə qalibin üzərinə qoyulur və kiçik sümbə ilə üstündən zərbə vurulurdu. Zərbə nəticəsində "nəlbəki" deyilən hissə qalibdən çıxırdı. Böyük sümbə ilə zərbə vurduqda isə "sırğa" əldə olunurdu. Sırğa simlə nəlbəkinin deşiyindən keçirilərək qavalın divarına asılırdı.

Making a ghaval (frame drum), a key attribute of mugham performance, required special craftsmanship. The frame was made from walnut or pistachio wood. The membrane was made from fish skin or kid leather. The skin was stretched over the frame and tightly bound with cord. A velvet or satin covering was placed over the cord. After drying for one or two days, the excess was trimmed. The rim of the ghaval was decorated with metal rings (sırğa). These were produced in special moulds: a metal plate was placed on a die and struck with a small punch to form the "saucer" (nəlbəki) and with a larger punch to form the "ring" (sırğa). The ring was attached to the saucer by wire and fastened onto the frame.

*Texnika elmləri doktoru,
AMEA-nın müxbir üzvü,
Azərbaycan Dövlət Neft
və Sənaye Universitetinin
MBA proqramı direktoru,
"Zadə İrsi və Süni İntellekt"
Assosiasiyasının prezidenti Rəfiq
Əliyevə məxsus əşyalar*

*Belongings of Doctor of Technical
Sciences, Corresponding Member of
the Azerbaijan National Academy
of Sciences, Director of the MBA
Program at the Azerbaijan State
Oil and Industry University, and
President of the "Zadeh Legacy
and Artificial Intelligence"
Association, Rafiq Aliyev.*

Fotoşəkil. NAFIPS-2009 konfransı (North American Fuzzy Information Processing Society Annual Conference). Soldan: Madam Gupta, R. Əliyev, 5-ci prof. L. Zadə (ABŞ), 7-ci prof. B. Türksen (Kanada), 8-ci prof. R. Yager (ABŞ), Sinsinati, ABŞ, 2009

Photo. NAFIPS-2009 Conference (North American Fuzzy Information Processing Society Annual Conference). From left: Madam Gupta, R. Aliyev, 5th Prof. L. Zadeh (USA), 7th Prof. B. Türksen (Canada), 8th Prof. R. Yager (USA), Cincinnati, USA, 2009.

Divar saat;
HXØF inv. № 6431

Wall clock.

Eynæk. Metal
HXØF inv. № 6432

Glasses. Metal

Mantiya. Məxmər
HXƏF inv. № 6438

Mantiya. Velvet

Mantiya papağı. Məxmər
HXƏF inv. №6439

Mantiya cap. Velvet

Xalça və xalça məmulatları

Şuşada ipəkçilik, xalçaçılıq, başmaqçılıq, sərraclıq, tarbəndlik, metalışləmə, daşışləmə, tikməçilik kimi kустar sənət sahələri geniş yayılmışdı və Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində bu sənət sahələrinə aid materiallar toplanmışdır. Sadaladığımız sənətkarlıq sahələri arasında xalçaçılıq sənəti xüsusi yer tutur və əhalinin böyük əksəriyyəti bu sənətlə məşğul olurdu. Qarabağ özünün xalçaları ilə məşhurdur. Burada xalçaçılığın yaranıb inkişaf etməsi üçün zəngin xammal bazası olan "Qarabağ" qoyun cinsi, əhalinin sənətkarlıq qabiliyyəti, əsrlərdən keçib gələn empirik biliklər sistemi mövcud idi. Qarabağ bölgəsində arxeoloji qazıntılar aparmış arxeoloq H.F.Cəfərovun yazdığına görə "Toxuculuğun varlığı Qarabağın bir çox ilk tunc dövrü kurqanlarında tapılmış toxuma izləri qalmış qablar, habelə orta tunc dövrü abidələrindən tapılmış iy ucluqları, Üzərliktəpədə aşkar olunmuş toxuculuq aləti və s. ilə sübut olunur". Qədim alətlərin tədqiqi ilə məşğul olan rusiyalı tədqiqatçı S.A.Semyonov Ağdam şəhəri yaxınlığındakı Üzərliktəpə abidəsindən tapılan sümük əşyanın toxuculuq aləti olduğunu qeyd edirdi. Belə bir alət hələlik arxeoloji qazıntılar zamanı Qafqazda aşkar edilməmişdir. Həmin alət haqqında bəhs edən akademik T.Bünaydov onun yalnız Azərbaycanda deyil, hətta Qafqazda belə toxuculuq sənətinin tarixini öyrənməkdə xüsusi əhəmiyyəti olduğunu göstərir. Bütün bu faktlar Qarabağın hələ qədim dövrlərdən bir toxuculuq sənəti mərkəzi kimi formalaşdığını söyləməyə əsas verir. Alman tədqiqatçısı H.Ropers göstərir ki, "Qafqaz xalçaları Kiçik Asiya xalçalarından əvvəl istehsal olunmağa başlayıb və istisna etmək mümkün deyil ki, Qafqaz, ümumiyyətlə, şərq xalçalarının vətəni hesab olunur. Çünki hörmə məmulatı, xüsusən də kilimlər xovlu xalçalardan əvvəl toxunmağa başlanmış və hal-hazırda başlıca olaraq

Carpet and carpet products

In Shusha, silk production, carpet weaving, shoemaking, saddle-making, metalworking, stone carving, and embroidery were widely practised, and examples of these crafts are preserved in the collections of the National Museum of the History of Azerbaijan. Among these, the art of carpet weaving held a particularly special place, engaging the majority of the population. Karabakh became renowned for its carpets.

The region possessed an abundant supply of raw materials — notably the "Karabakh" breed of sheep — as well as the artisanal skills and centuries-old empirical knowledge necessary for weaving. Archaeologist H.F. Jafarov, who conducted excavations in the region, noted that "The existence of weaving is evidenced by vessels bearing textile impressions found in early Bronze Age burial mounds in Karabakh, as well as spindle whorls and weaving tools unearthed from Middle Bronze Age sites such as Uzarliktapa.⁴ The ancient bone artefact found at Uzarliktapa — identified by S.A. Semyonov as a weaving tool — is unique, having no parallels elsewhere in the Such a tool has not yet been discovered in the Caucasus during archaeological excavations. Academician T. Bunyadov, in discussing this tool, notes that it holds particular significance not only for studying the history of textile production in Azerbaijan but even for the entire Caucasus⁶. All these facts provide grounds to assert that Karabakh had already formed as a centre of textile craftsmanship in ancient times. The German researcher H. Ropers states that "Caucasian carpets began to be produced earlier than those of Asia Minor, and it cannot be ruled out that the Caucasus may be regarded as the homeland of Eastern carpets. For woven products, especially kilims, appeared before pile carpets and are still produced

Qafqazda istehsal olunur". Məlum olduğu kimi, Qafqaz xalçalarının 95%-i Azərbaycan xalçaları təşkil edir. Azərbaycanda ən qədim toxuculuq alətinin Qarabağdan aşkar edilməsi məhz Qarabağın şərq xalçalarının vətəni olduğunu söyləmək imkanı verir.

İstehsal texnikasına, naxış və çeşnilərinin müxtəlifliyinə, rəng əlvanlığına görə Qarabağ xalçaçılığı hələ orta əsrlərdə geniş şöhrət qazanmışdı. Bu şöhrətin nəticəsi olaraq XV əsr holland rəssamı Hans Memling "Məryəm körpəsi ilə", "Bir gəncin manifesti" əsərlərində Qarabağın məşhur "Muğan xalçası"ndan istifadə etmişdir.

Qədim tarixə malik Bərdənin xalça sənəti XVIII əsrin ikinci yarısından etibarən Şuşa şəhərində mərkəzləşmiş, burada daha geniş miqyasda inkişaf etməyə başlamışdır. XIX əsrin sonlarına aid olan nəşrlərdə Qarabağ xalçalarının kəmiyyət və keyfiyyətinə görə Qafqazda birinci yer tutduğu göstərilirdi. Məhz buna görədir ki, Qarabağda toxunan "Qoca", "Çələbi", "Qasımuşağı", "Malıbəyli", "Açma-yumma", "Muğan", "Vərni", "Şəddə", "Əjdəhəli" və s. xalçaları neçə-neçə dünya muzeylərinin, şəxsi kolleksiyaların qiymətli eksponatları sırasında durur. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Şuşada evlərin əksəriyyəti böyük ölçüdə tikildiyinə görə bölgədə iri həcmli xalçalara ehtiyac vardı. Bu amillər Qarabağın dəst-xalının vətəninə çevrilməsini şərtləndirmişdir. Bu gün YUNESKO-nun representativ siyahısında qeydə alınan Azərbaycan xalçalarının şöhrətində Qarabağ xalça məktəbinin də özünəməxsus payı vardır.

Qarabağda xalçaçılığın digər kustar sənət sahələri arasında geniş inkişaf etməsinin, yüksək dəyərə malik məhsula çevrilməsinin səbəblərindən biri evlərin, sarayların, müxtəlif ictimai binaların tərtibatında xalça məmulatına olan böyük tələbat idi. Bəhs olunan dövrdə Qarabağ bölgəsində var-dövlət göstəricilərindən biri də məhz xalça idi.

primarily in the Caucasus."7 As is well known, 95% of Caucasian carpets are Azerbaijani carpets. The discovery in Karabakh of the oldest textile-making tool in Azerbaijan allows us to state that Karabakh may indeed be considered the homeland of Eastern carpets. Karabakh carpet weaving had already gained wide renown in the Middle Ages due to its production techniques, the diversity of its patterns and motifs, and the richness of its colours. As a result of this fame, the fifteenth-century Dutch painter Hans Memling used Karabakh's famed Mughan carpet in his works "Madonna and Child" and "Virgin and Child Enthroned." The carpet-making tradition of Barda, which has an ancient history, became centralised in the city of Shusha from the second half of the eighteenth century and began to develop there on a much larger scale. Publications dating to the late nineteenth century note that Karabakh carpets ranked first in the Caucasus in both quantity and quality. For this reason, carpets woven in Karabakh—including "Qoca," "Chalabi," "Qasımuşağı," "Malıbəyli," "Açma-yumma," "Mughan," "Vərni," "Shadda," "Əjdəhəli," and others—are today among the prized exhibits of numerous world museums and private collections. The Karabakh carpet-making school has a unique contribution to the fame of Azerbaijani carpets included on UNESCO's Representative List. One of the reasons why carpet weaving developed so extensively in Karabakh, becoming a highly valued craft, was the tremendous demand for carpets in the decoration of houses, palaces, and various public buildings. During this period, carpets were considered one of the main indicators of wealth in the Karabakh region. The pattern and motif elements used in Karabakh carpets are identical to those found across the Turkic world. The depictions found on material cultural artefacts from the second millennium BC discovered in the region not only

Qarabağ xalçalarında istifadə edilən naxış-çəşni elementləri türk dünyası naxışları ilə identikdir. Bölgə ərazisindən tapılan e.ə. II minilliyə aid maddi mədəniyyət nümunələri üzərindəki təsvirlər nəinki xalça naxışları ilə eyniyyət təşkil edir, həmçinin Qarabağın hələ çox qədim dövrlərdən bütün türk dünyası ilə sıx şəkildə bağlı olduğunu sübuta yetirir. Bu naxışlara Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkmənistan və s. türk xalqlarının mədəni irs nümunələrində geniş şəkildə rastlanır.

correspond to carpet motifs but also prove that Karabakh has been closely connected with the entire Turkic world since ancient times. These motifs are widely encountered in the cultural heritage of Turkey, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, and other Turkic peoples.

Xalça (yanlıq). Xanlıq
Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu yun
XIX əsrin sonu
EF inv. № 3810

Carpet (yan) "Khanlig"
Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
Late 19th century

Xalça. "Şabalid buta"

Ərişi: pambıq, arğacı: pambıq, xovu: yun
XIX əsrin ortaları
EF inv. № 9394

Carpet. "Shabalid buta"

Warp: cotton, weft: cotton, pile: wool
Mid 19th century

Xalça. "Qoca"

Ərişi: yun, arğacı: yun, xovu: yun
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 6580

Carpet. "Goja"

Warp: wool, weft: wool, pile: wool
Early 20th century

Xalça "Ləmpə"

Ərişi: yun, arğacı: yun, xovu: yun
XX əsrin əvvəlləri
EF inv. № 9690

Carpet. "Lampa"

Warp: wool, weft: wool, pile: wool
Early 20th century

Xalça (yanlıq). Xanlıq
Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun.
XIX əsrin sonu.
EF inv. № 3811

Carpet (yan) "Khanlig"
Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
Late 19th century

Xalça "Qarabağ"
Ərişi: yun, arğacı: yun, xovu: yun
XX əsr
Baş hissəsində hicri "1332" tarixi yazılmışdır
EF inv. № 7797

Carpet. "Karabakh"
Warp: wool, weft: wool, pile: wool
20 th century
The date "1332"
Hijri is written on the top

Xalça "Üç padşah"

Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun

EF inv. № 6213

1333 hicri/1915-ci il

Carpet "Uch padshah"

Warp: wool, weft: cotton, pile: wool

1333-Hejira/1915

Xalça "Malıbəyli"

Ərişi: yun, arğacı: yun, xovu: yun

Şuşa. XIX əsrin II yarısı

EF inv. № 9958

Keçmiş Bakı sakini Rauf Salikovyeç
Zarbailovun muzeyə hədiyyəsi.

Carpet "Malıbayli"

Warp: wool, weft: wool, pile: wool

Shusha. II half of the 19th century A gift
to the museum from former Baku resi-
dent Rauf Salikovyech Zarbailov

Xalça (yanlıq). "Qarabağ"
Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun
XIX əsrin sonu
EF inv. № 8727

Carpet (yan) "Karabakh"
Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
Late 19th century

Xalça (yanlıq). "Bağçada Gullər"
Ərişi: pambıq, arğacı: pambıq, xovu: yun
XX əsr
EF inv. № 9397

Carpet (yan). "Bagchada Guller"
Warp: cotton, weft: cotton, pile: wool
20th century

Xalç "Ləmpə"
Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun
XIX əsr
EF inv. № 7537

Carpet "Lampa"
Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
19th century

Xalça (yanlıq). "Saxsida Gullər"
Ərişi: pambıq, arğacı: pambıq, xovu: yun
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 6841

Carpet (yan) Sakhsida Guller"
Warp: cotton, weft: cotton, pile: wool
Early 20th century

Xalça (süjetli). "Türk komandanları"
Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun
1920-ci il
EF inv. № 9392

Carpet (narrative design). "Turk komandanları"
Warp: wool, weft: wool, pile: wool
1920

Xalça "Dəryanur"
Ərişi: yun, arğacı: yun, xovu: yun
Xocavənd. XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9657

Carpet "Daryanur"
Warp: wool, weft: wool, pile: wool
Khojavend. Early 20th century

Xalça (süjetli). "Balama qurban"
 Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun
 Şuşa. XX əsrin əvvəli
 EF inv. № 9471

Carpet (narrative design).
 "Balama qurban"
 Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
 Shusha. Early 20th century

Xalça "Nəlbəkiğül"
 Ərişi: yun, arğacı: yun, xovu: yun
 XX əsrin əvvəli
 EF inv. № 9362

Carpet "Nalbakigul"
 Warp: wool, weft: wool, pile: wool
 Early 20th century

Xalça hissəsi. "Buynuz"

Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun
XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9335

Carpet part ."Buynuz"

Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
Late 19th – early 20th century

Xalça (süjetli) "Rüstəm və Zöhrab"

Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu: yun
1340 hicri/ 1922-ci il
EF inv. № 7676

Carpet (narrative design)

"Rustam and Zohrab"

Warp: wool, weft: cotton, pile: wool
1340-Hejira (1922)

Xalça "Açma-yumma"

Ərişi: yun, arğacı: pambıq, xovu yun

XIX əsrin sonu

EF inv. № 8672

Carpet "Achma-yumma"

Warp: wool, weft: cotton, pile: wool

Late 19th century

Zili

Ərişi: yun, arğacı:

pambıq, üz ipi: yun

XIX əsr

EF inv. № 7498

Zili

Warp: wool, weft:

cotton, face string:

wool

19th century

Çətən

Ağac, yun

Ləçin. XX əsr

EF inv. № 5218

Cheten (flat-woven carpet)

Wood, wool

Lachin. 20th century

Şəddə

Ərişi: yun, arğacı: yun, üz ipi: yun

XX əsrin 30-cu illəri

EF inv. № 9474

Shadda

Warp: wool, weft: wool, face string: wool

30th years 20th century

Zili

Ərişi: yun, arğacı: yun

Kəlbəcər. XX əsrin əvvəli

EF inv. № 9466

Zili

Warp: wool, weft: wool

Kalbajar. Early 20th century

Vərnı. Ərişi: yun, arğacı: pambıq, üz ipi: yun
XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9334

Varni. Warp: wool, weft: cotton,
face string: wool
Late 19th - early 20th century

Qarabağ dünyaca məşhur vərninin vətəni kimi tanınır. Sənətsünas professor Kubra Əliyeva qeyd edir ki, "Heç bir xovsuz xalça çeşnisinin zənginliyinə görə vərnı ilə bəhsə girə bilməz. Dünyanın müxtəlif muzeylərində saxlanan vərnilər-lə Qarabağın xalq sənətkarlığının bariz nümunəsi kimi fəxr etməyə haqqımız vardır"⁷. Qarabağda vərnı xalçalarının əsas istehsal mərkəzləri Ağcabədi, Bərdə, Lənbəran, Ağdam və Cəbrayıl olmuşdur. A.S.Piralovun hələ XX yüzilliyin əvvəlində yazdığına görə "Cəbrayıl qəzasında vərnı geniş istehsal olunur, həm də bəhə qiymətləndirilirdi"⁸. El yaylağa köçərkən yükün üstünün vərnı ilə örtülməsindən köç sahibinin varlı adam olması bilinirdi.

Verilən məlumatlara görə Qarabulağın (indiki Füzuli rayonu) Aşağı Seyidəhmədli və Yuxarı Seyidəhmədli kəndlərində toxunan vərnilər daha yüksək qiymətləndirilir və satışda birinci tutulurdu. Bu kəndlərdə vərnı toxunmayan ev tapmaq mümkün deyildi.

Karabakh is recognized worldwide as the homeland of the famous verni carpets. Art historian Professor Kubra Aliyeva notes:

"No other pileless carpet design can rival the richness of the verni. We have every right to take pride in the verni carpets preserved in museums around the world as striking examples of Karabakh folk craftsmanship."

The main centers of verni production in Karabakh were Aghjabadi, Barda, Lənbəran, Ağdam, and Jabrayil. A.S. Piralov wrote that "In the Jabrayil district, verni carpets were produced extensively and were highly valued."

When families migrated to summer pastures (el yaylağı), covering the household load on pack animals with a verni carpet created the impression among the people that the family was wealthy.

According to available information, the verni carpets woven in the villages of Ashaghi Seyidahmadli and Yukhari Seyidahmadli of Qarabulaq (present-day Fuzuli district) were considered the highest quality and ranked first in the market. In these villages of Karabakh, it was impossible to find a household where verni weaving was not practiced.

⁷ Əliyeva A. Azərbaycanca bədii Ağacışləmə sənəti tarixindən. Bakı, 1992, s.88

⁸ Пиралов А.С. Краткий очерк кустарных промыслов Кавказа. Тифлис, 1900, 34

Keçmiş xalq məişətində toxuculuq üsulu ilə hazırlanmış müxtəlif əşyalar aktual olmuşdur. Bunlara məfrəş, xurcun, heybə, qaşıqqabı, duz torbası, çanta, çuval və başqa əşyalar daxildir. Hər birinin öz funksiyası olan bu əşyalar yüksək zövqlə hazırlanır, estetik gözəlliyinə xüsusi diqqət göstərilirdi. Muzeyin kolleksiyasında Qarabağa məxsus bu tipli əşyaların gözəl nümunələri toplanmışdır və onlar qarabağlıların keçmiş məişətinin şahidləri kimihəm tədqiqatlar, həm də ekspozisiya da nümayiş üçün çox əhəmiyyətlidir.

In the past, various items made by weaving were relevant. These include mafrash, khurjun, heyba, spoon box, salt bag, bag, sack, etc. items. Each of these items, which has its own function, is made with high taste, and special attention was paid to their aesthetic beauty. The museum's collection contains beautiful examples of such items belonging to Karabakh, and they are very important for research and exhibition demonstrations as witnesses of the past life of Karabakh people.

Məfrəş. Ərişi: yun, arğacı: pambıq, üz ipi: yun
XIX əsr
EF inv. № 6749

Mafrash. Warp: wool, weft: cotton, face string: wool
19th century

Məfrəş.
Ərişi: yun, arğacı: yun, üz ipi: yun
XIX əsrin sonu
EF inv. № 6245

Mafrash. Warp: wool, weft: wool, face string: wool
Late 19th century

Cecim. Ərişi: pambıq, arğacı: ipək
XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəli
EF inv. № 6093

Jejim. Warp: cotton, weft: silk
Late 19th-early 20th century

Cecim. Ərişi: pambıq, arğacı: ipək
XX əsr
EF inv. № 8014

Jejim. Warp: cotton, weft: silk
20th century

Cecim. Ərişi: yun, arğacı: ipək
XX əsr
EF inv. № 5180

Jejim. Warp: wool, weft: silk
20th century

Cecim. Ərişi: yun, arğacı: ipək
XX əsr
EF inv. № 5665

Jejim. Warp: wool, weft: silk
20th century

Cecim. Ərişi: yun, arğacı: ipək
XX əsr
EF inv. № 5923

Jejim. Warp: wool, weft: silk
20th century

Xurcun. Ərişi: yun, arğacı: pambıq,
üz ipi: yun
XIX əsrin sonu
EF inv. № 8771

Khurcun. Warp: wool, weft: cotton,
face string: wool
Late 19th century

Xurcun. Ərişi: yun, arğacı: yun
Şuşa. XX əsr
EF inv. № 9655
Khurcun. Warp: wool, weft: wool
Shusha. 20th century

Khurcun. Warp: wool, weft: wool.
Shusha.
20th century.

Xurcun. Şəddə. Ərişi: yun, arğacı: yun
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8826

Khurcun. Shadde. Warp: wool, weft: wool
Late 19th - early 20th century

Heybə. Ərişi: yun, arğacı: yun
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9623

Saddle bag. Warp: wool, weft: wool
Early 20th century

Heybə.
Ərişi: ipək, arğacı: ipək.
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli.
EF inv. № 2281

Heyba.
Warp: silk, weft: silk.
Late 19th –early 20th century.

Heybə. Ərişi: ipək, arğacı: ipək
XX əsr
EF inv. № 4407

Saddle bag. Warp: silk, weft: silk
20th century

Heybə. Ərişi: ipək, arğacı: ipək
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 4067

Saddle bag. Warp: silk, weft: silk
Early 20th century

Çiyinlik. Ərişi: yun, arğacı: pambıq
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9413

Shoulder piece. Warp: wool, weft: cotton
Early 20th century

Geyimlər

Şuşanın mədəni-iqtisadi inkişafının əsas göstəricilərindən biri ənənəvi xalq geyimləridir. Şuşa şəhəri XIX əsrin sonlarında Azərbaycanın dəb mərkəzi hesab olunurdu. Türk etnik mədəni mühitində yaranıb formalaşan Qarabağ geyimləri özünün lokal-məhəlli xüsusiyyətləri ilə də seçilirdi. Qarabağ geyimlərinin özünəməxsusluğu Azərbaycan etnoqrafik leksikasında "Qarabağ papağı", "qala başmağı", "Qarabağ arxalığı" "Qarabağ kəməri" ifadələrinə də öz izlərini qoymuşdur.

Tarixən Qarabağın geyim mədəniyyətini materialla əsasən yerli parça toxuculuğu emalatxanaları təmin etmiş, XIX əsrin sonlarından etibarən isə xarici ölkələrdən gətirilən parçaların çeşidi xeyli artmışdı. Digər tərəfdən Rusiya və Avropada təhsil almağa gədən gənclər (onların sayı başqa bölgələrlə müqayisədə daha çox idi) geriye Avropa üslublu geyim nümunələri ilə qayıdır, bununla da Şuşada yerli geyim mədəniyyətinə ciddi təsir göstərirdilər. Nəticədə Şuşa əhalisi bütün Azərbaycanla müqayisədə Avropa geyim üslubuna daha tez keçmişdi.

Qarabağın kişi geyimləri ümum-Azərbaycan, ümum-Qafqaz xarakteri daşıyırdı. Bütün Qafqazda olduğu kimi Qarabağda da kişi geyimləri çuxa, arxalıq, papaq, uzunboğaz çəkmə, başmaq, çarıq, məst, çust, kəmə (törpülü, sallama və ya yığma) ibarət idi. Qarabağda da əvvəlcə bütün Azərbaycanda yayılmış şiş və qacarı papaqlardan istifadə olunmuş, XIX əsrin sonlarından etibarən bu papaqlar kəsilərək 25-30 sm-ə, I dünya müharibəsindən sonra isə 8-10 sm-ə çatdırılmışdır. Qeyd edək ki, eyni formalı Şirvan papaqlarının ölçüsü 12-14 sm-dir.

Bölgənin qadın geyimləri rəngarəngliyi, simmetrik forması, əyində şux duruşu ilə diqqəti cəlb edir, çeşid zənginliyi ilə seçilirdi. Bu geyim dəstinə küləcə (baharı), çəpkən, arxalıq (2

Clothing

One of the key indicators of Shusha's cultural and economic development was its traditional clothing. By the late nineteenth century, Shusha was considered Azerbaijan's fashion centre. Formed within the Turkic ethno-cultural environment, Karabakh clothing was distinguished by its local and regional characteristics. The unique features of Karabakh dress are reflected in ethnographic terms such as "Karabakh papakh," "fortress shoe," "Karabakh arkhalig," and "Karabakh belt."

Historically, local fabric-weaving workshops supplied the materials for Karabakh's clothing culture, but from the late nineteenth century onwards the variety of fabrics imported from abroad increased greatly. Additionally, young people who went to study in Russia and Europe (far more numerous than from other regions) returned with European-style clothing, exerting a strong influence on local dress culture. As a result, compared with the rest of Azerbaijan, the population of Shusha adopted European fashion more rapidly.

Men's clothing in Karabakh had a pan-Azerbaijani and pan-Caucasian character. As throughout the Caucasus, men's garments in Karabakh consisted of the chukha, arkhalig, papakh, high leather boots, shoes, sandals, socks (məst), slippers (çust), and belts (ribbed, hanging, or gathered). In Karabakh, as in the rest of Azerbaijan, tall şiş and qacarı papakhs were originally worn, but from the late nineteenth century these hats began to be cut down to 25-30 cm, and after World War I to 8-10 cm. For comparison, Shirvan hats of the same form measured 12-14 cm.

The women's attire of the region captivated attention with its vibrant colours, symmetrical forms, and elegant fit, and was distinguished by the richness of its varieties. This ensemble

növ), kürdü, eşmək, köynək, tuman, şalvar, tərlik (tərçək), örpək, kəlağayı, başmaq, çust, corab və s. geyimlər, müxtəlif bəzəklər daxil idi.

Qarabağ çəpkənləri Bakı-Şirvan, Qazax-Borçalı çəpkənlərindən boy uzunluğuna, yarmaclarına görə fərqlənirdi. Bu çəpkənlərin ümumi uzunluğu 43 sm-dən 57 sm-ə qədər, yan çapıqları (yarmacları) 2 sm-dir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, Bakı və Şamaxı çəpkənlərinin boyu əsasən 56-63 sm-ə, yan çapıqları isə 8-10 sm-ə çatır.

Uzunətək çəpkənlər orta əsrlərdə geniş yayılmış, bütün türk dünyasında geyilmişdir. XIX əsrin əvvəllərindən Azərbaycanda çəpkənlərin ətəyi kəsilərək gödəldilmiş, bu geyim tipi XIX əsrin sonlarına qədər xalqın istifadəsində olmuşdur. XIX əsrin sonlarından etibarən Qarabağda çəpkənləri arxalıqlar əvəz etdi. Bölgədə arxalığın iki növündən istifadə olunmuşdur. İlkin forma yarımqol, yaxası dairəvi (oyma), beldən düyməli, ətəyi 25 sm uzunluqda büzmə və ya qatlamalardan ibarət idi. Bu formalı arxalıqlar həm qadınlar, həm də kişilər (kişi arxalıqları daha uzun ətəyə malik idi) tərəfindən istifadə olunmuşdur. Artıq XIX əsrin sonlarından yeni arxalıq modeli dəbə gəldi. Bu arxalıqlar digər bölgələrin arxalıqlarından yığcamlığı, uzun tumanla geyilmək üçün mütənasib biçimliliyi, zənbaq yaxalı, nilufər qollu, gödək ətkli olması ilə seçilirdi. Zənbaq yaxa Qarabağ arxalıqlarına Osmanlı saray geyimlərindən, nilufər qol isə Avropa geyimlərindən keçmişdir. Zənbaq yaxa arxalığa praktik əhəmiyyət verirdi. Bədənə kip oturan arxalığın belində tikilmiş xüsusi yuvalara şaquli formada quzu qabırğasından və ya metal lövhədən ibarət çubuq qoymaqla qadın sinəsinin mütənasibliyi təmin olunurdu. Qarabağ arxalıqlarının yaxa dairəsi boyunca qızıl, gümüş və misdən hazırlanmış qozalar düzülməsi XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində geniş dəb halını almışdı.

Qarabağda yüksək təbəqənin istifadəsində olan küləcələr, digər

included küləcə (baharı), çəpkən, arkhalig (two types), kürdü, eşmək, shirt, tuman, trousers, tərlik (tərçək), headscarf, kəlağayı, shoes, çust, socks, and other garments and accessories.

Karabakh çəpkəns differed from those of Baku-Shirvan and Gazakh-Borchali in their length and side slits. Their overall length ranged from 43 to 57 cm, with side slits (yarmac) measuring 2 cm. In comparison, Baku and Shamakhi çəpkəns typically measured 56-63 cm in length, with slits of 8-10 cm.

The long-skirted çəpkən had been prevalent in the Middle Ages and was worn throughout the Turkic world. From the early nineteenth century in Azerbaijan, the skirts of çəpkəns were shortened, and this garment type remained in use until the late nineteenth century. From that time onwards, arkhaligs replaced the çəpkən in Karabakh. Two types of arkhalig were used in the region. The earlier type featured half-sleeves, a circular (cut-out) neckline, fastening at the waist, and a 25 cm skirt composed of gathers or pleats. This form was worn by both women and men (the men's versions having longer skirts). Towards the end of the nineteenth century, a new arkhalig model came into fashion. These arkhaligs were distinct from those of other regions in their compactness and proportional design suitable for wearing with a long tuman, in addition to their lily-shaped collar, waterlily sleeves, and short skirt. The lily collar was adopted from Ottoman court dress, while the waterlily sleeve derived from European clothing. The lily collar also had practical significance: special channels sewn inside the waist of the close-fitting arkhalig allowed for the insertion of vertical rods made of lamb rib or metal plate to maintain the proper form of the woman's bust. The custom of adorning the neckline with rows of gold, silver, or copper qoza ornaments became highly fashionable in Karabakh from the late nineteenth to

bölgələrin küləcələri ilə eyniyyət təşkil edir. Bu eyniyyət köynəklər, ayaq geyimləri, örpəklər, kəlağayılar və tərəçəklərdə (tərlək, araqçın) də müşahidə edilir.

Qarabağda bəhs olunan dövrdə toxuma işi də geniş inkişaf etmişdi. Şuşada toxunan corablar nəinki yerli bazarda satılır, həmçinin ticarət məqsədilə Tiflis, Bakı, Gəncə kimi iri şəhərlərə də aparılırdı. Muzeyin Şuşaya aid kolleksiyasında yer alan corablar keci və yun ipdən toxunmuşdur. Etnoqrafiya fondunda keci corabların bir neçə nümunəsi qorunur ki, onlardan bəzisi kübar təbəqənin – Xurşid Banu Natəvanın, Mehmandarovlar ailəsinin və başqa şəxsi kolleksiyalara daxildir.

Muzeyin kolleksiyasında toplanan geyim nümunələri Qarabağın zəngin mədəniyyətini özündə dolğun şəkildə canlandırır. Kolleksiyada toplanan qadın geyimləri arasında əlli doqquz çəpkəndən qırx beşi, yüz doqquz arxalıqdan əlli dördü, altmış doqquz düztumandan iyirmi altısı Qarabağa məxsusdur. Geyimlərin tikilişi öz səliqəsi, simmetriyası ilə diqqəti cəlb edir.

Geyimlərin yayılmasında əhalinin yerdəyişməsi, ailə-nikah münasibətləri, ticarət-iqtisadi əlaqələr mühüm rol oynamışdır. Vaxtilə Qarabağdan Şirvana köçürülən əhalinin geyim mədəniyyəti yerli əhalinin geyimlərinə təsir etmiş, Şirvanda qismən də olsa, yayılan oyma yaxalı arxalıqlar Qarabağ arxalıqları əsasında yaranmışdır. Xurşid Banu Natəvanın kolleksiyasına daxil olan arxalıqlardan biri əslində Naxçıvan bölgəsinə aiddir və həmin arxalığın ailə-nigah münasibətləri sayəsində X.B.Natəvana hədiyyə olunduğunu hesab edirik. Adətə görə toy mərasimində oğlan evindən qız evinə, qız evindən isə oğlan evinə geyim, parça və s. hədiyyələr verilirdi. Bu ənənə qədim dövrdən mövcud idi və günümüzədək davam etdirilir. Mənbələrdə həmin adət "kedhut" adı ilə qeydə alınmışdır.

Qarabağın ənənəvi qadın geyimləri olan çəpkən, arxalıq, küləcə, köynək, tuman, hətta kəlağayı və digər baş ör-

early twentieth century.

The küləcəs worn by the upper strata of Karabakh society were identical to those of other regions. This similarity extended also to shirts, footwear, headscarves, kəlağayı, and headwears (tərəçək, araqçın).

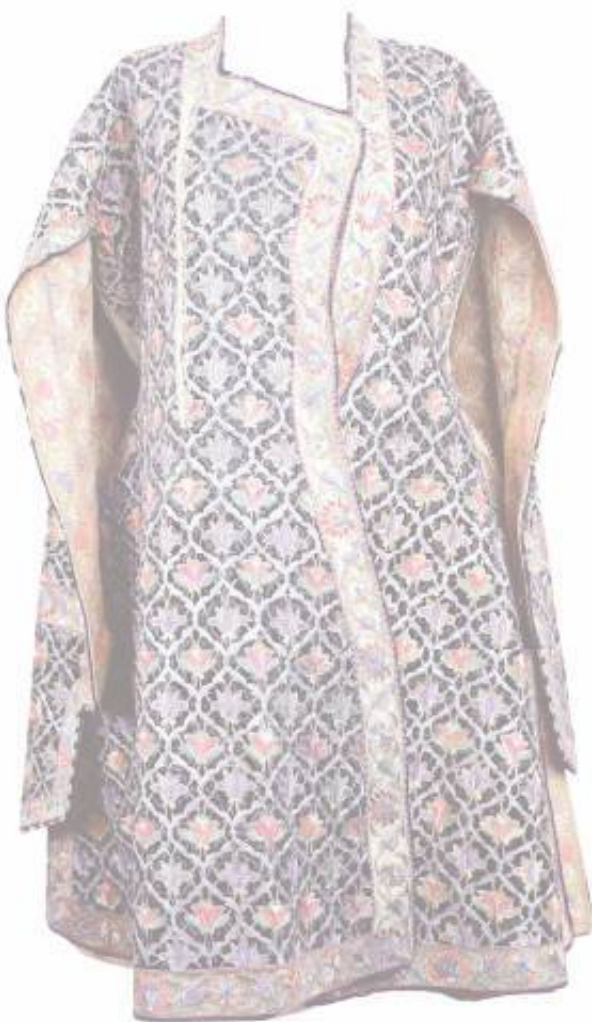
During the period in question, knitting also developed widely in Karabakh. Socks knitted in Shusha were sold not only locally but were transported for trade to major cities such as Tbilisi, Baku, and Ganja. The socks in the Museum's Shusha collection are knitted from felted wool or sheep's wool yarn. Several examples of felted socks are preserved in the Ethnography Fund, including specimens from the personal collections of elite families—those of Khurshid Banu Natəvan, the Mehmandarov family, and others.

Population movements, marriage ties, and trade-economic relations played an important role in the spread of clothing types. The clothing traditions of communities resettled from Karabakh to Shirvan influenced local dress, and the embroidered-collar arkhals that appeared in Shirvan were based on Karabakh models. One of the arkhals in the collection of Khurshid Banu Natəvan actually originates from Nakhchivan, and it is believed to have been gifted to Natəvan through matrimonial exchange. According to custom, during weddings the groom's family presented clothing and fabrics to the bride's family and vice versa. This tradition has existed since ancient times and continues today. Sources record this custom under the name "kedhut." Traditional Karabakh women's attire—çəpkən, arkhaliq, küləcə, shirt, tuman, kəlağayı and other headgear, shoes, jewellery, and adornments—was adopted in identical form by Armenian women living in the region, who used these garments under their local names. E. N. Babayan, of Armenian origin but native to Karabakh, cites the Sarov School overseer Nikolay Grigoryev, who states: "Putt ing aside

tükləri, başmaq, zinət əşyaları, geyim bəzəkləri eynilə erməni qadınları tərəfindən əxz edilmiş, öz yerli adı ilə istifadə olunmuşdur. Mənşəcə Qarabağda məskunlaşdırılan ermənilərdən olan E.N.Babayan Qarabağın qadın geyimlərinə həsr etdiyi məqaləsində Sarovsk məktəbinin baxıcısı (nəzarətçisi) Nikolay Qriqoryevdən iqtibas gətirərək yazır ki, "özlərinin milli geyim dəstlərini bir tərəfə qoyan Qarabağın erməni qadınları qonşuları olan azərbaycanlıların qol və yaxa kəsiyinə cərgə ilə gümüş pullar bənd edilmiş arxalıqlarını geyməyə üstünlük verirlər. Burada söhbət Qarabağın zanbaqyaxa arxalığından gedir. Muzeyin kolleksiyasında ermənilərin istifadəsində olmuş iki zanbaqyaxa arxalıq nümunəsi qorunur ki, bu da maddi dəlil kimi Babayanın məlumatını təsdiqləyir. Bu faktı fotosənədlər də sübut edir.

their own national dress, the Armenian women of Karabakh prefer to wear the arkhaligs of their Azerbaijani neighbours, whose sleeves and collars are decorated with rows of silver coins."

The reference is to the lily-collared Karabakh arkhalig. Two examples of such arkhaligs used by Armenians are preserved in the Museum's collection, providing material confirmation of Babayan's account; photographic documents corroborate this as well.

Tuman. Xara, çit
EF inv. № 1788

Skirt. Moire, chintz

Tuman. Zərxara, qanovuz, çit
EF inv. № 5814

Skirt. Brocade, taffeta, chintz

Tuman. Tirmə. Yun
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 6008

Skirt. Moonshawl. Wool
Shusha. 19th century

Arxalıq və tuman dəsti . Tirmə, yun
Şuşa. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 4523; 4522

Arkhalug and skirt. Moonshawl, wool
Shusha. Late 19th - early 20th century

Tuman. "Hacı mənə bax".
İpək
EF inv. № 6771

Skirt. "Hacı mənə bax."
Silk

Tuman. Tirmə. Yun, zərxara
Ağdam. XIX əsrin sonu
EF inv. № 8961

Skirt. Moonshawl. Wool, brocade
Aghdam. Late 19th century

Arxalıq
Tirmə. Yun, ipək, zərxara, zərbafta,
qaragöz bafta, hərəmi, şahpəsənd
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3822

Arkhalig
Moonshawl. Wool, silk, brocade, gold
and black lace, harami, shahpesend
Late 19th – 20th century

Arxalıq. Atlas, çit, güləbətın saçaq
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 6675

Arkhalig. Satin, chintz, gold fringe
embroidery
Late 19th – 20th century

Arxalıq. Tirmə. Yun, çit, qaragöz bafta
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 5879

Arkhalig. Moonshawl. Wool, chintz,
black lace
Late 19th - early 20th century

Arxalıq. Tirmə, pambıq, sərmə, şah-
pəsənd, metal ilgək
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3639

Arkhalig. Moonshawl. Wool, cotton,
suspender, shahpesend, metal hook
Shusha. 19th century

Arxalıq və tuman. Məxmər, ipək, çit,
qaragöz bafta
XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8273; 8258

Arkhalig and skirt. Velvet, silk, chintz,
black lace
Late 19th - early 20th century

Arxalıq və tuman. Məxmər, ipək, çit
XIX əsrin sonu
EF inv. № 9776; 9777

Arkhalig and skirt. Velvet, silk, chintz
Late 19th century

Çəpkən. Kəmxə, qanovuz, bafta
EF inv. № 1564

Chapkan. Kamkha, taffeta, lace

Çəpkən. Tirmə. Yun, çit, ipək,
bafta, sərmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 1604

Chapkan. Moonshawl. Wool,
chintz, silk, lace, suspender
Shusha. 19th century

Çəpkən. Tirmə. Yun, qanovuz,
məxmər, sərmə
XIX əsr
EF inv. № 1603

Chapkan. Moonshawl. Wool,
taffeta, velvet, suspender
19th century

Çəpkən. Tirmə. Yun, qanovuz,
məxmər, şahpəsənd, sərmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 1746

Chapkan. Moonshawl. Wool,
taffeta, velvet, shahpesend,
suspender
Shusha. 19th century

Çəpkən. Kəmxa, qanovuz,
sərmə, bafta
XIX əsr
EF inv. № 3641

Chapkan. Kamkha, taffeta,
suspender, lace
19th century

Çəpkən. Kəmxa, məxmər,
çit, bafta
XIX əsr
EF inv. № 2685

Chapkan. Kamkha, velvet,
chintz, lace
19th century

Çəpkən. Tirmə. Yun, pambıq
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2054

Chapkan. Moonshawl. Wool,
cotton
Shusha. 19th century

Çəpkən. Tirmə. Yun, qanovuz,
bafta, sərmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3640

Chapkan. Moonshawl. Wool,
taffeta, lace, suspender
Shusha. 19th century

Çəpkən. Kəmxə, çit, bafta, sərmə, metal
XIX əsr
EF inv. № 3642

Chapkan. Kamkha, chintz,
lace, suspender, metal
19th century

Çəpkən. Tirməşal. Yun, çit
XIX əsr
EF inv. № 3883
Chapkan. Moonshawl. Wool,
chintz
19th century

Çəpkən. Tirmə, Yun, sətın,
məxmər, şahpəsənd, sərmə
XIX əsr
EF inv. № 5135

Chapkan. Moonshawl. Wool,
satin, velvet, shahpesend,
suspender
19th century
EF inv. № 5135

Çəpkən. Məxmər, bafta,
sərmə, sətin, metal, firuzə
XIX əsr
EF inv. № 4231

Chapkan. Velvet, lace, suspender,
satin, metal,
turquoise
19th century

Köynək.Tirmə. Yun
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 6009

Shirt.Moonshawl. Wool
Shusha. 19th century

Çəpkən.Tirmə. Yun, ipək,
məxmər, bafta, sərmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 8859

Chapkan.Moonshawl. Wool,
silk, velvet, lace, suspender
Şuşa. 19th century

Baharı (Küləcə).Məxmər, ipək,
tirmə, pilək və güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2053

Bahari (Kulajeh).Velvet, silk, moonshawl.
sequin and gold work embroidery
Shusha. 19th century

Kürdü. Tirmə. Yun, sətın, xəz, bafta
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3990

Kurdu (fur lined vest). Moonshawl. Wool,
satin, fur, lace
Late 19th – early 20th century

Kürdü. Tirmə. Yun, bambazi, məx-
mə, zəncirə, sərmə
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 5215

Kurdu (fur lined vest). Moonshawl.
Wool, bambazi, velvet, gold lace,
suspender
Late 19th – early 20th century

Kürdü. Tirmə. Yun, qanovuz, xəz,
qaragöz bafta
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 5880

Kurdu (fur lined vest. Moonshawl. Wool,
taffeta, fur, black lace
Late 19th – early 20th century

Kürdü. Tirmə. Yun, qanovuz, xəz,
qaragöz bafta
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli

EF inv. № 5881
Kurdu (fur lined vest). Moon-
shawl. Wool, taffeta, fur, black lace
Late 19th – early 20th century

Çəpkən. Məxmər, sərmə, güləbətin tikmə
XVIII əsr
EF inv. № 3571

Chapkan. Velvet, suspender, gold work
embroidery
18th century

Çuxa. İpək
XIX əsr
EF inv. № 2350

Chukha. Silk
19th century

Tərçək. Tirmə. Yun, sətın, güləbətın və
quşgözü tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3306

Tarchak.Moonshawl. Wool, satin.
gushgozu and gold work embroidery
Shusha. 19th century

Tərçək. Moonshawl. Yun, sətın,
güləbətın və quşgözü tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3307

Tarchak.Moonshawl. Wool,
satin. gushgozu and gold work
embroidery
Shusha. 19th century

Tərçək. Məxmər, muncuq tikmə
EF inv. № 9569

Tarchak. Velvet, bead embroidery

Corab.Yun, muncuq tikmə
Şuşa. XX əsrin əvvəlləri.
EF inv. № 9649

Socks.Wool, bead embroidery
Shusha.Early 20th century

Corab.İpək
EF inv. № 2143
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli

Socks. Silk
Late 19th – early 20th century

Corab.Pambiq
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 2325

Socks.Cotton
Late 19th – early 20th century

Corab.Yun
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3035

Socks.Wool
Late 19th – early 20th century

Corab.Yun
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli

EF inv. № 3559

Socks.Wool
Late 19th –
early 20th century

Corab.Yun, güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3919

Socks.Wool,
gold work embroidery
Late 19th – early 20th century

Corab. İpək
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 7878

Socks. Silk
Late 19th – early 20th century

Corab. Pambıq
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 8185

Socks. Cotton
Late 19th –
early 20th century

Corab. İpək
XIX əsrin sonu -
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 7900

Socks. Silk
Late 19th – early 20th century

Başmaq. Dəri, güləbətın tikmə
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9594

Slipper. Leather, gold work embroidery
Late 19th – early 20th century

Başmaq üzlüyü. Bez, sərmə, güləbətın tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2283

Cover of slipper. Coarse calio, suspender,
gold work embroidery
Shusha.19th century

Başmaq üzlüyü. Atlaz, güləbətın və muncuq tikmə, sərmə.
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2644

Cover of slipper. Satin, gold and bead work embroidery, suspender
Shusha.19th century

Əlçək. İpək, qızıl çaxma, pilək, güləbətin tikmə,
güləbətin saçaq.
Kəlbəcər. XIX əsr
XF inv. № 358; 359

Elchek (covering hand part of chapkan). Silk,
Gold-inlaid flintlock firearm, gold and bead
work embroidery, gold thread fringe
Kalbajar. 19th century

Tumanbağı. İpək
EF inv. № 7768

Drawstring. Silk

Bəzəklər

Azərbaycan geyim mədəniyyətinin bir hissəsini təşkil edən bəzəklərin böyük qismi zərgərlik üsulu ilə hazırlanırdı. Qarabağın sənət mədəniyyətində zərgərlik olduqca önəmli yer tuturdu. Bölgə ərazisində aparılan arxeoloji qazıntılardan tapılan zərgərlik nümunələri burada, bu sənət növünün hələ qədim zamanlardan mövcud olduğunu göstərir. Qarabağda zərgərlik sənəti torlamaçılıq, qələbkarlıq (çaxmaqələb), gümüşbəndlik, cəvahirsazlıq istiqamətlərində inkişaf etmişdi.

Məlumdur ki, şəhərlər sənətkarlığın inkişafında mühüm rol oynamışdır. Bir sıra sənətkarlıq sahələrindən fərqli olaraq, zərgərlik sənəti şəhər sənətkarlığı sahəsinə aid idi. Bu səbəbdən Qarabağ zərgərlik sənəti məhz Şuşanın şəhər kimi formalaşmasından sonra yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmışdı. Şuşa əhalisinin sayı artdıqca bura axışan sənətkarların, o cümlədən zərgərlərin də sayı artmağa başladı.

Şuşa şəhərində zərgərlik sənəti XIX əsrin ikinci yarısında yüksək inkişaf mərhələsinə çatmışdır. 1848-ci ildə Şuşada 3, 1849-cu ildə 32, 1860-cı ildə 81, 1879-cu ildə 31 gümüşbənd ustası fəaliyyət göstərmişdir. 1900-cü ildə onların sayı 13-ə ensə də artıq 1902-ci ildə Şuşada zərgər dükanlarının sayı 20-yə çatmış və orada 56 nəfər sənətkar işləmişdir⁹.

Qarabağ bölgəsində milli geyimlərin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi istehsal edilən bəzək elementləri başlıca olaraq Şuşa şəhərində ev tikdirib yurd-yuva salan varlı zadəgan ailələrinin, kübar ayanların tələbatları üçün nəzərdə tutulurdu. Şuşada zərgərliyin məhəlli xüsusiyyətlərinin formalaşmasında Şuşa əhalisinin etnik və sosial tərkibinin müxtəlifliyi, bu şəhərin əsas ticarət

Adornments

Most of the that from part of Azerbaijani clothing culture were made using the jewelry method. Jewellery held an exceptionally important place in Karabakh's artistic culture. Jewellery artefacts discovered during archaeological excavations show that this craft existed in the region since ancient times. Jewellery in Karabakh developed in the directions of filigree, casting (çaxmaqələb), silver-mount setting, and gem-setting.

It is well known that cities played a crucial role in the development of craftsmanship. Unlike many other crafts, jewellery belonged to urban craft culture. For this reason, Karabakh's jewellery art reached a high level only after Shusha had formed as a city. As the population of Shusha grew, the number of craftsmen—including jewelers—also increased.

Jewellery in Shusha reached its peak in the second half of the nineteenth century. In 1848 there were 3 silversmiths in Shusha, in 1849—32, in 1860—81, and in 1879—31. Although the number had fallen to 13 by 1900, by 1902 the number of jewellery workshops had risen to 20, employing 56 craftsmen.

The decorative elements produced as integral parts of national costumes in Karabakh were primarily intended for the wealthy noble families and aristocrats who built homes and settled in Shusha. The formation of Shusha's local jewellery characteristics was strongly influenced by the ethnic and social diversity of its population, the city's distance from major trade routes and provincial centres, and its status as the most picturesque summer retreat and highland pasture settlement of the Karabakh region. Due to the difficulty and remoteness of travel to other cities, Shusha became the most convenient and therefore the most favourable craft

⁹ Сумбатзаде А.С. Промышленность Азербайджана в XIX в., с.171-172

yollarından və Azərbaycanın digər əyalət mərkəzlərindən xeyli aralıda yerləşməsi, Qarabağ bölgəsinin ən səfəli istirahət yeri və yaylaq şəhəri olması kimi amillər mühüm rol oynamışdır. Digər şəhərlərə gediş-gəlişin çətinliyi, uzaqlığı ucbatından Şuşa ən yaxşı və bu səbəbdən də ən əlverişli sənət ticarət mərkəzi idi. Mil-Qarabağ düzlərindən Kiçik Qafqazın yaşıl yamaclarına doğru uzanan köç yollarının çoxu Şuşa və onun ətrafından keçdiyinə görə elatlar, xüsusilə də aran tərəkmələri alış-verişlərini burada edirdilər.

Qarabağ zərgərlik sənətində əsasən qəlibkarlıq, şəbəkəçilik, minasazlıq və qarasavad texniki üsulları geniş yayılmışdı. Azərbaycan etnoqrafik leksikasında işlənən zərgərliyin "qəlibkarlıq" üsulu Qarabağda "çaxmaqəlib", "şəbəkə" üsulu isə "torlama" adı ilə məlumdur. Çaxmaqəlib üsulu ilə papaqqabağlar, yaxalıq və əməkliklər, kəmərlər, məişətdə işlənən əşyalar (taxça pərdələri, pərdəbaşılar, qotazlar üçün pərkələr və s.), boyunbağlar, bilərziklər və digər bəzəklər hazırlanırdı.

Maddi mədəniyyətin əsas elementlərindən olan bəzəklər geyimləri təməmləməqlə yanaşı, onu daşıyan şəxsin statusunu, mifoloji görüşlərini də özündə birləşdirirdi. Qarabağ qadınlarının geyim dəstini təməmləyən baş, boyun-sinə, əl-bilək və geyim bəzəkləri ümum-Azərbaycan xarakteri daşıyır, xırda lokal-məhəlli xüsusiyyətləri ilə seçilirdi. Bölgə sənətkarları tərəfindən hazırlanan zərgərlik nümunələrindən "papaqqabağı", "hil", "arpa", "mirvari" boyunbağlar bütün Azərbaycan üçün xarakterik idi. Bütün bölgələrdə olduğu kimi Qarabağda da hil, arpa və mirvari (dənəli, güd) boyunbağlar qızıl sikkələr, qozalarla tərtib edilir, yarpaq formalı və yaxud "babaxanı" adlanan "ortalıq"la təməmlənirdi. Sırğalar, bilərziklər, əməkliklər və yaxalıqlar da digər bölgələrlə eyniyyət təşkil edirdi. Bu sıraya kəmərləri də daxil etmək

and trade centre. Since many migration routes from the Mil-Karabakh plains to the green slopes of the Lesser Caucasus passed through Shusha and its surroundings, nomadic groups—particularly lowland Terekeme tribes—conducted their trade there.

In Karabakh jewellery, the main techniques included casting (çaxmaqəlib), filigree (torlama), enamelling, and qarasavad. In Azerbaijani ethnographic terminology, the technique known as "casting" is referred to in Karabakh as çaxmaqəlib, while "filigree" is known as torlama. Using the çaxmaqəlib method, craftsmen produced papaqqabağıs, collars and skirt ornaments, belt decorations, household items (niche curtains, curtain-tops, tassel stands, etc.), necklaces, bracelets, and other adornments.

Adornment—one of the primary elements of material culture—not only completed the costume but also reflected the wearer's status and mythological worldview. The head, chest, neck, hand-wrist, and garment adornments completing the clothingset of Karabakh women bore a pan-Azerbaijani character while exhibiting subtle local features. Among the jewellery items crafted by local artisans, papaqqabağı, hil, arpa, and mirvari necklaces were characteristic across Azerbaijan. As in all regions, hil, arpa, and mirvari (beaded) necklaces in Karabakh were composed of gold coins and qoza pendants, finished with leaf-shaped elements or a central piece known as babaxanı.

Earrings, bracelets, skirt ornaments, and collars were likewise similar to those of other regions. Belts may also be included in this group. The gold belts with stamped plaques preserved in the Special Fund of the National Museum of the History of Azerbaijan and attributed to Karabakh and Baku regions closely resemble one another. However, silver belts show greater regional specificity. Belts known as "Karabakh belts"

olar. Milli Azərbaycan tarixi Muzeyinin Xüsusi fondunda qorunan Qarabağ və Bakı bölgəsinə aid piləkli qızıl kəmərlər bir-birini təkrarlayır. Lakin gümüş kəmərlər bu baxımdan özünəməxsusluq təşkil edir. "Qarabağ kəməri" kimi tanınan qələmi, qarasavad və ya pilək kəmərlər fondun kolleksiyasında geniş yer alır. Qarabağdan digər bölgələrə də yayılan bu kəmərlər bəzən "Zəngəzur" kəməri kimi tanınırdı.

(qələmi, qarasavad, or pilək belts) occupy a prominent place in the Museum's collection. These belts, which spread from Karabakh to other regions, were at times known as "Zangezur belts."

Kəmər. Qızıl, məxmər
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 201

Belt. Gold, velvet
Early 20th century

Kəmər. Gümüş
XIX əsr
XF inv. № 463

Belt. Silver
19th century

Toqqa. Qızıl
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 193

Belt buckle. Gold
Early 20th century

Baş bəzəyi. Gümüş
XIX əsr
XF inv. № 554

Head decoration. Silver
19th century

Təpəlik "başlıq". Gümüş
XIX - XX əsrlər
XF inv. № 583
Arxa hissəsində "1337" hicri tarix yazılıb

Decorative Forehead Headpiec.
Silver
19th – 20th centuries
The date "1337 AH" is written on
the back

Alınlıq. Qızıl
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 231

Headpiece. Gold
Early 20th century

Yaxalıq "qoza". Qızıl
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 242

Cone collar necklace. Gold
Early 20th century

Kəmər hissələri. Gümüş
Şuşa. XX əsrin əvvəli
XF inv. № 226

Belt pieces. Silver
Shusha. Early 20th century

Kəmər. Gümüş
XF inv. № 373

Belt . Silver

Kəmər. Gümüş
XF inv. № 353

Belt. Silver

Kəmər. Gümüş, qarasavat
XF inv. № 292

Belt. Silver, niello

Kəmə. Gümüş
XF inv. № 474

Belt. Silver

Toqqa. Gümüş, qarasavat
XF inv. № 406

Belt buckle. Silver, niello

Kəmər hissələri. Gümüş, qarasavat
XF inv. № 176

Belt pieces. Silver, niello

Kişi kəməri. Gümüş
XF inv. № 427

Men's belt. Silver

Kəmər. Gümüş,
qarasavat
XF inv. № 320

Belt. Silver, niello

Kəmər. Gümüş,
qarasavat
XF inv. № 461

Belt. Silver, niello

Toqqa və kəmər bəzəkləri. Gümüş
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 345
Kəmərin üzərində ərəb əlifbası ilə "Sahibi
Habib" yazılmışdır

Buckle and belt decorations.
Gümüş
Early 20th century
The belt is inscribed with "Sahibi
Habib" in Arabic script

Kəmər hissələri. "Qarabağ".
Qarasavat (gümüş)
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 359

Belt pieces. "Karabakh" Niello (silver)
Early 20th century

Kəmər. Gümüş,
qarasavat
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 376

Belt. Silver, niello
Early 20th century

Kəmər. Gümüş, qarasavat
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 457

Belt. Silver, niello
Early 20th century

Kəmər. Gümüş
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 377

Belt. Silver
Early 20th century

Kişi kəməri. Gümüş
XIX əsrin sonu
XF inv. № 382
Kəmərin üzərində ərəb əlifbası ilə "Kazım vələdi Kərbəlayı Cəfər" yazılmışdır

Men's belt. Silver
Late 19th century
The belt is inscribed with the Arabic alphabet, "Kazim waledi Karbalayi Jafar"

Kəmər. Gümüş, dəri
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 383

Belt. Silver, leather
Early 20th century

Kəmər. Gümüş, qarasavat
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 396

Belt. Silver, niello
Early 20th century

Kəmər. Gümüş, dəri
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 397

Belt. Silver, leather
Early 20th century

Kəmər. Gümüş, dəri
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 400

Belt. Silver, leather
Early 20th century

Kəmər. Gümüş, dəri
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 401

Belt. Silver, leather
Early 20th century

Kişi kəməri. Gümüş, dəri
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 414

Men's belt. Silver, leather
Early 20th century

Kəmər. Gümüş, şüşə
XIX əsr
XF inv. № 568

Belt. Silver, glass
19th century

Kəmə. Gümüş, dəri
XX əsrin əvvəli
XF inv. № 436

Belt. Silver, leather
Early 20th century

Çarpaz, metal
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3748

Cross, metal
Early 20th century.

Tikmələr

Qarabağın mədəni irsinin bir qolunu tikmə sənəti nümunələri təşkil edir. Bu sənət sahəsi ev peşəsi hesab olunsa da, sonralar əmtəə istehsalının artması sayəsində tikmə ustaları satış üçün məhsullar istehsal etmişlər. Qarabağda əsasən güləbətin, muncuq, pilək, qondarma və ipək sapla tikmə geniş yayılmışdı. Tikmə üsulu ilə evlərin daxili interyerinin bəzədilməsində, məişət əşyalarının, qadın və kişi aksesuarlarının, dini ibadət əşyalarının, geyim elementlərinin, yazı işi ilə bağlı ləvazimatların hazırlanmasında geniş şəkildə istifadə edilirdi.

Fərdi ipəkçilik təsərrüfatlarından əldə edilən vaz adlı ipək sap, zərgərlər tərəfindən çəkilən qızıl, gümüş və mis tellər, çaxmaqəlib üsulu ilə hazırlanan çaxmapiləklər, həmçinin xaricdən gətirilən kiçik həcmli piləklər və rəngbərəng muncuqlar tikmə sənətində geniş şəkildə istifadə olunurdu. Xüsusən tərəçək (araqçın) və şəbküləhlərin bəzədilməsində tətbiq edilən quşgözü tikmə üsulu vaz saplarla hasilə gətirilirdi.

Əmtəəlik məhsul istehsal edən tikmə ustaları əsasən sərraclər və başmaqçıların sifarişlərini yerinə yetirirdilər. XIX əsr və XX əsrin əvvəllərində başmaq üzrlükləri, yəhəraltı və yəhərüstülər əsasən tikmə üsulu ilə bəzədilirdi.

Tikmə sənəti ilə əsasən şəhər mühitində yaşayan yüksək təbəqə qadınları məşğul olurdu. Çünki kənd qadınlarının, ümumiyyətlə, kasıb təbəqənin materialı çox baha başa gələn tikmə işi ilə məşğul olmağa nə vaxtı, nə də maddi imkanı yetmirdi.

Xan qızı Xurşud Banu Natəvanın MATM Etnoqrafiya fondunda mühafizə edilən xurcun və qazantutan (sayma tikmə üsulu), tənbəki kisəsi, yaxalıq (güləbətinli təkəldüz üsulu), quranqabı (güləbətin və ipək doldurma üsulu), başmaqlar (muncuq tikmə), taxça pərdəsi (pilək tikmə) və s. əl işləri Şuşanın tikmə sənətinin gözəl nümunələrindəndir.

Embroidery

Embroidery is another branch of Karabakh's cultural heritage. Although this craft was originally a domestic occupation, the growth of commodity production later led embroidery masters to produce goods for sale. In Karabakh, gold thread embroidery, beadwork, sequins, appliqué, and silk-thread embroidery were widely practised. Embroidery techniques were used extensively in decorating interior spaces, household items, women's and men's accessories, religious objects, clothing elements, and items related to writing.

The silk thread known as vaz, obtained from household sericulture, together with gold, silver, and copper wires drawn by jewellers, stamp-made sequins (çaxmaqpilək), and small imported sequins and colourful beads were all widely used in embroidery. The quşgözü (bird's-eye) technique, especially applied in decorating skullcaps (araqçın) and şəbküləhs, was executed using vaz silk.

Embroidery masters who produced goods for sale primarily fulfilled orders from saddlers and shoemakers. In the nineteenth and early twentieth centuries, shoe uppers, saddlecloths, and saddle covers were mainly decorated using embroidery techniques.

Embroidery was practised mostly by women of the urban upper class, since rural women and the poor lacked both the time and the financial means to engage in this costly craft.

Among the works of Khan's daughter, Khurshid Banu Natavan, preserved in the Ethnography Fund of the National Museum of the History of Azerbaijan, are a saddlebag and qazantutan (executed in counted-stitch), a tobacco pouch, a collar (gold-thread təkəldüz technique), a Qur'an cover (gold thread and silk fill), shoes (beadwork), a wall-niche curtain (sequin embroidery), and others—beautiful examples of Shusha's

Etnoqrafiya fondunda Şuşada istehsal olunmuş eksklüziv tikmə nümunələrinə də rast gəlmək mümkündür. Belə nümunələrdən biri Şuşada hazırlanmış süjetli qondarma tikmədir. Bəhs olunan tikmə nümunəsi nadir rast gəlinən əsərdir və MATM- in incilərindən biri hesab oluna bilər. Tikmə nümunəsi öz dövrü üçün nadir rast gəlinən əsərdir, MATM-da yeganə nümunə olaraq qorunur.

Qarabağda hasil olunan növbəti maraqlı nümunə qondarma tikmə növündə yeni bir üslub olub, baramalardan hazırlanmışdır. Quranqabı üzərində icra olunan tikmədə təbii baramalar kəsilərək gül ləçəyi, çiçək, yarpaq, gövdə, həmçinin dibçək elementləri yadılmışdır. Tikmənin bədii əhəmiyyətini artırmaq üçün məlilədən budaqlar düzəldilmiş, gül ləçəklərinin və çiçəklərin üzərinə pələklər əlavə olunmuşdur. Bəhs olunan tikmə nümunəsi MATM kolleksiyasında yeganə nümunədir. Tikmənin bir nümunəsi Cəbrayıl diyarşünaslıq muzeyində qorunur.

embroidery art.

Exclusive embroidery examples produced in Shusha can also be found in the Ethnography Fund. One such example is a narrative appliqué embroidery created in Shusha. This piece, rare for its time, is preserved as the only specimen of its kind in the Museum's collection.

Another intriguing example from Karabakh is a new style of appliqué embroidery created using silkworm cocoons. In the Qur'an cover executed in this technique, natural cocoons were cut to form petals, flowers, leaves, stems, and even the flowerpot. Branches were fashioned from mallee twigs, and sequins were added on top of the petals and flowers to enhance the artistic effect. This embroidery piece is the only example of its kind in the Museum's collection; another sample is preserved in the Jabrayil Museum of Local History.

Pərdə. Qanovuz, pələk tikmə
Şuşa. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3126

Curtain. Taffeta, sequin embroidery
Shusha. Late 19th – early 20th century

Pərdə. Qurama. Atlaz, zərxara, məxmər
Ağdam. XX əsr
EF inv. № 5955

Curtain. Patchwork. Satin, brocade, velvet
Aghdam. 20th century

Pərdəbaşı.
Qurama, ipək, güləbətin tikmə
XIX əsr
EF inv. № 3078

Curtain valance. Patchwork, silk, gold work embroidery
19th century

Pərdəbaşı. Qurama, ipək,
güləbətin tikmə
XIX əsr
EF inv. № 3078

Curtain valance. Patchwork, silk, gold work
embroidery
19th century

Pərdəbaşı. Qurama, məxmər, ipək
XX əsr
EF inv. № 3928

Curtain valance. Patchwork, velvet, silk
20th century

Pərdəbaşı. Qurama, zərxara, məxmər,
qanovuz, atlaz, ipək
XIX əsrin sonu
EF inv. № 8963

Curtain valance. Patchwork, brocade,
velvet, taffeta, satin, silk
Late 19th century

Taxça pərdəsi. Məxmər, gülbətin tikmə
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9697

Niche curtain. Velvet. gold work embroidery
Early 20th century

Divar bəzəyi. Mahud,
gülbətin tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 4390

Wall decoration.
Broadcloth, gold work
embroidery
Shusha. 19th century

Bu tikmə XX əsrin əvvəllərində "Leyli və Məcnun" operasından bir səhnənin təsiri ilə Şuşa şəhərində hazırlanmışdır. Tikmədə ceyran dərisi, təbii insan tükü, ipək parça və ipək sapdan istifadə edilmişdir. Məcnunun geyimi ceyran dərisindən, Leylinin geyimi ipək parçadan, hər iki obrazın saçları insan tükündəndir. Bu bəzəkdə ipək sapla doldurma tikmə üsulundan da istifadə edilmişdir.

This embroidery was created in the early twentieth century in Shusha, inspired by a scene from the opera Leyli and Majnun. The work incorporates gazelle leather, natural human hair, silk fabric, and silk thread. Majnun's clothing is made from gazelle leather, Leyli's from silk fabric, and the hair of both figures from human hair. The piece also uses the silk-thread filled-embroidery technique.

Divar bəzəyi. "Leyli və Məcnun".
Qurama. Aplikasiya. İpək
Şuşa. XX əsr
EF inv. № 9752

Wall decoration. "Leyli and Majnun".
Patchwork. Applique. Silk
Shusha. 20th century

Divar bəzəyi. Məxmər,
muncuq tikmə
XIX əsrin sonu
– XX əsrin əvvəli
EF inv. № 2378

Wall decoration. Velvet,
bead embroidery
Late 19th – early 20 th
century

Divar bəzəyi. Məxmər,
muncuq tikmə
XIX əsrin sonu
– XX əsrin əvvəli

EF inv. № 2625
Wall decoration. Velvet,
bead embroidery
Late 19th – early 20 th century

Heybə. Atlaz, qanovuz, güləbətın tikmə
Ağdam. XIX əsrin sonu –
XX əsrin əvvəli.
EF inv. № 2045

Saddle bag. Satin, taffeta, gold work
embroidery.
Aghdam. Late 19th -
early 20th century

Divar bəzəyi. Məxmər,
muncuq tikmə
XIX əsrin sonu
- XX əsrin əvvəli

EF inv. № 2330
Wall decoration. Velvet,
bead embroidery
Late 19th – early 20 th century

Xonça örtüyü. Yun, pilək və
güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 2312

Tray cover Wool. Sequin and gold work
embroidery
Late 19th -early 20th century

Boğça.İpək, pilək tikmə
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 4020

Bundle.Silk, sequin embroidery
Late 19th –early 20th century

Balışüzü.Mahud, güləbətin tikmə
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9723

Pillowcase.Broadcloth, gold work
embroidery
Early 20th century

Balışüzü.Mahud, güləbətin tikmə
XX əsrin əvvəli
EF inv. № 9724

Pillowcase. Broadcloth, gold work
embroidery
Early 20th century

Quranqabı. Tirmə. Məxmər, bafta, şahpəsənd
Şuşa. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3644

Koran case. Tirmah (decorative woven fabric). Velvet, lace, shahpesend (embellishment)
Shusha. Late 19th - early 20th century.

Quranqabı. Məxmər, güləbətın tikmə
XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 2315

Koran case. Velvet, gold work embroidery
Late 19th - early 20th century

Qurānqabı. İpək, güləbətın tikmə
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 2672

Koran case. Silk , gold work embroidery
Shusha. Late 19th century

Qurānqabı. Çit, muncuq
və güləbətın tikmə
Şuşa. XIX əsrin II yarısı
EF inv. № 8850

Koran case. Chintz, bead
and gold work
embroidery
Shusha. II half of the 19th
century

Möhürqabı. Məxmər, ipək, qaytan
XIX əsr
EF inv. № 2052

Stamp case. Velvet, silk, cord
19th century

Tənbəki kisəsi. Atlaz, çit, güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 2121

Tobacco case. Satin, chintz, gold work
embroidery
Shusha. Late 19th century

Tənbəki kisəsi. Məxmər, zərbafta,
qaytan, güləbətin tikmə
Şuşa. XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3305

Tobacco case. Velvet, gold lace, cord,
gold work embroidery
Shusha. Early 20th century

Tənbəki kisəsi. Atlaz, bez,
qanovuz, güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu
EF inv. № 4724

Tobacco case. Satin, coarse
calio, taffeta, gold work
embroidery
Late 19th century

Tənbəki kisəsi. Zərxara, məxmər, zərbafta,
qaytan, güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 2396

Tobacco case. Brocade, velvet, cord, gold
lace, gold work embroidery
Shusha. Late 19th century

Pul kisəsi. Hörmə, ağız hissəsində ipək
pürçüm var
Şuşa. XIX əsrin sonu
EF inv. № 2592

Purse. Braided, it has a silk tassel on the cover
Shusha. Late 19th century

Pul kisəsi. Hörmə, muncuq tikmə
Şuşa. XX əsr
EF inv. № 4406

Purse. Braided, bead embroidery
Shusha. 20th century

Möhür qotazı
 Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
 Şuşa. XIX əsr
 EF inv. № 1834
 Seal handle

Gold thread embroidery is made from
 metal wire
 Shusha. 19th century

Möhür qotazı
 Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
 Şuşa. XIX əsr
 EF inv. № 1835

Seal handle
 Gold thread embroidery is made from
 metal wire
 Shusha. 19th century

Möhür qotazı
Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2125

Seal handle
Gold thread embroidery is made from metal wire
Shusha. 19th century

Möhür qotazı
Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2126

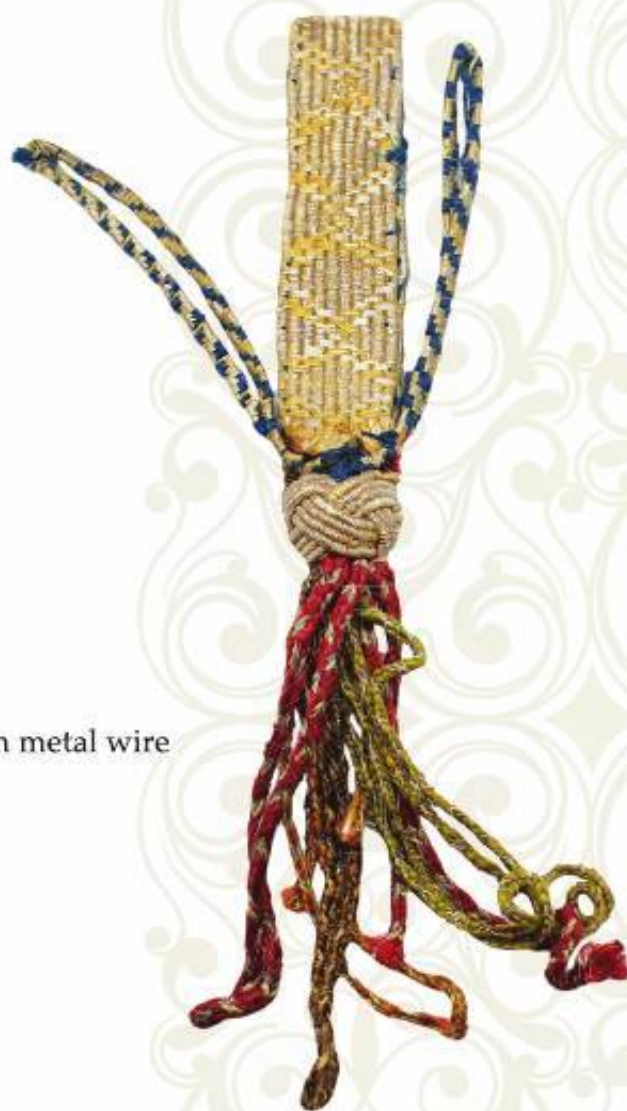
Seal handle
Gold thread embroidery is made from
metal wire
Shusha. 19th century

Möhür qotazı
Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2124

Seal handle
Gold thread embroidery is made from metal wire
Shusha. 19th century

Möhür qotazı
Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 3446

Seal handle
Gold thread embroidery is made from metal wire
Shusha. 19th century

Möhür qotazı
Güləbətin qıy, muncuq tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 4394

Seal handle
Made of gold lace, decorated with bead embroidery
Shusha. 19th century

Möhür qotazı
Güləbətin qıydan hazırlanmışdır
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 4394a

Seal handle
Gold thread embroidery is made from metal wire
Shusha. 19th century

Saatqabı. Muncuq tikmə
 Şuşa. XX əsr
 EF inv. № 3889

Watch case. Bead embroidery
 Shusha. 20 th century

Saatqabı. Hörmə, muncuq tikmə
 XX əsrin əvvəli
 EF inv. № 3933

Watch case. Braided,
 bead embroidery
 Early 20 th century

Daraqqağı. Məxmər,
ipək, qaytan, güləbətin
tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2316

Comb case. Velvet, silk,
cord, gold work embroidery
Shusha. 19th century

Daraqqağı. Məxmər, qan-
ovuz, qaytan, güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu – XX əsrin
əvvəli. EF inv. № 7306

Comb case. Velvet, taffeta,
cord, gold work embroidery
Late 19th - early 20th century

Daraqqağı. Məxmər, pilək və
muncuq tikmə
XIX əsr
EF inv. № 3226

Comb case. Velvet, Sequin and
bead embroidery
19th century

Çanta. Atlaz, güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3321

Bag. Satin, gold work embroidery
Shusha. Late 19th – early 20th century

Çanta. Atlaz, güləbətin tikmə
Şuşa. XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3320

Bag. Satin, gold work embroidery
Shusha. Late 19th – early 20th century

Mücrü. Mahud, karton, muncuq tikmə
Şuşa. XIX əsr
EF inv. № 2286

Jewelry box. Broadcloth, cardboard, bead embroidery
Shusha. 19th century

Çəpkən bəzəyi
Bez, sərmə, muncuq və güləbətin tikmə
XIX əsr
EF inv. № 2304
Qacarlara məxsusdur

Chapkan decoration.
19th century
Coarse calio, bead and gold work
embroidery, suspender
Belonging to the Qajar dynasty

Alınlıq. Məxmər, güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu
EF inv. № 1667

Forehead piece
Velvet, gold work embroidery
The end of 19th century

Süfrələr, mücrülər

Tablecloth, Jewelry box

Süfrə.

Tirmə. Yun, qanovuz, sətın, ipək saçaq.

Şuşa.

EF inv. № 5922

Tablecloth.

Moonshawl. Wool, taffeta, satin, silk fringe.

Shusha.

Süfrə. Tirmə. Yun, atlaz, güləbətın saçaq

Şuşa.

EF inv. № 6895

Tablecloth. Moonshawl. Wool, satin, gold fringe.

Shusha

Mücrü. Metal, ağac
Şuşa. XX əsrin əvvəli
EF inv. № 6114

Jewelry box. Metal, wood
Shusha. Early 20th century

Mücrü. Metal, ağac
Şuşa. XX əsrin əvvəli
EF inv. № 7124

Jewelry box. Metal, wood
Shusha. Early 20th century

Mücrü. Metal, ağac
Şuşa. XX əsrin əvvəli
EF inv. № 3893

Jewelry box. Metal, wood
Shusha. Early 20th century

Musiqi alətləri

Qarabağın "Qafqazın musiqi konservatoriyası" olması bu bölgədə tarbəndlik sənətinin inkişafına böyük təkan vermişdir. Eyni zamanda Qarabağda ipəkçiliyin geniş yayılması tut bağlarının salınmasını zəruri etmiş və bu da tarbəndlik sənətinin bol xammal ehtiyatı ilə təmin olunmasını şərtləndirmişdir. Tarbəndlik sənəti üçün əsas xammal 60-70 illik tut ağacları hesab olunurdu. Nadir hallarda qoz ağacından da istifadə edilirdi. Laçının (vaxtilə Qarabağ xanlığının ərazisi olmuşdur) Güləbird, Malıbəyli, Seyidlər, Pircəhan, Suarası, Səfiyan, Fərəcan, Qozlu kəndlərinin, Ağdamın Abdal-Gülablı, Şelli kəndlərinin tut ağacları tarbəndlik sənəti üçün daha qiymətli material hesab olunurdu. Ağaclar adətən yazağzı (burc vaxtı) və ya xalq dili ilə desək "qurdqulağı olanda" kəsilir və qurudulmaq üçün 1-2 il sərgidə saxlanılırdı.

Musiqişünas Xarrat qulu, Sadiq Əsəd oğlu (Sadiqcan) görkəmli musiqi alətləri düzəldən ustalar hesab olunurlar. Müasir Azərbaycan tarı məşhur tarzən Sadiqcanın adı ilə bağlıdır. Sadiqcan tarın quruluşunu dəyişdirərək onun qolunda bir çox artıq pərdələri atıb 17 pərdə saxlamışdı. Sadiqcana qədər tarı diz üstə çalırıldı. O, tarı əldə tutaraq sinə üzərində çalınmasını təmin etmişdir. Sadiqcana qədər tarın beş simi mövcud idi. O, bu simlərin sayını on birə çatdırdı. Sadiqcan "Segah" müğamını inkişaf etdirərək tarın qoluna "Zabul" pərdəsini əlavə etmişdir. Sadiqcanın təkmilləşdirdiyi bu tarı xalq "Şehirli tar", Sadiqcanı isə "Tarın atası" adlandırmışdı. Azərbaycan tarını isə bütün tarların atası da adlandırırlar. Azərbaycan xalq musiqi alətlərinin şahı hesab olunan müasir tarın məhz Qarabağ torpağının bəhrəsi olması olduqca fərəhli haldır və bununla fəxr etməyə hər birimizin haqqımız vardır.

Qarabağın ağacışləmə sənətində xüsusi yeri olan və mühüm əhəmiyyət kəsb edən tarbəndlik sənəti öz inkişafı-

Musical instruments

Shusha's reputation as the "Conservatory of the Caucasus" gave strong impetus to the development of tarbəndlik, the craft of making the Azerbaijani tar. The widespread cultivation of silkworms in Karabakh necessitated the planting of mulberry groves, which in turn provided abundant raw material for this craft. The main raw material for tar-making was mulberry wood aged 60-70 years, with walnut wood used more rarely. The mulberry trees of Güləbird, Malıbəyli, Seyidlər, Pircəhan, Suarası, Səfiyan, Fərəcan, and Qozlu villages of Lachin (formerly within the Karabakh Khanate), as well as Abdal-Gülablı and Shelli villages of Aghdam, were considered particularly valuable for tar-making. Trees were felled in early spring ("when the worm-ear appears," as the people said) and dried in open sheds for one to two years.

Musicologists Xarrat Qulu and Sadiq Əsəd oğlu (Sadiqcan) are regarded as outstanding masters of musical instrument making. Modern Azerbaijani tar is associated with the name of the renowned tar player Sadiqcan. He altered the structure of the tar, removing numerous excess frets and leaving seventeen. Before Sadiqcan, the tar was played resting on the knee; he introduced the technique of holding it in the hand and playing it on the chest. The instrument originally had five strings; he increased this to eleven. Sadiqcan enriched the Segah mode and added the Zabul fret to the neck of the tar. The tar perfected by Sadiqcan was called the "Magical Tar," and Sadiqcan himself was known as "the Father of the Tar." The Azerbaijani tar is regarded as the "father of all tars." It is a source of deep pride that this signature instrument of Azerbaijani classical music originated in the land of Karabakh.

nı sovet dövründə də davam etdirmiş, nəinki bölgənin, hətta Azərbaycanın muğam ustalarının əksər hissəsinin tələbatını ödəmişdir. Təsədüfi deyil ki, inqilabdan sonra Şuşada musiqi alətləri sexi fəaliyyət göstərmiş, sonralar isə bu sex böyüdülmüş və fabrik kimi fəaliyyətini davam etdirmişdir. Məşhur tarzən Sadıqcanın adını daşıyan Şərq musiqi alətləri fabriki Şuşanın ermənilər tərəfindən işğalına qədər Azərbaycan sənətçilərini yüksək keyfiyyətli tarla təmin etmişdir.

XX əsrin əvvəllərində ictimai-siyasi və mədəni yüksəliş şəraitində Üzeyir Hacıbəyov müasir Azərbaycan professional musiqi mədəniyyətinin əsasını qoydu və şifahi ənənəli milli sənətlə bəstəkar yaradıcılığının sintezini yarıdaraq şərq və qərb mədəniyyətlərinin fəal qarşılıqlı təsirinə səbəb oldu. 1908-ci ildə Ü.Hacıbəyov yaratdığı "Leyli və Məcnun" əsəri ilə təkcə Azərbaycan operasının deyil, bütün müsəlman Şərqində opera sənətinin əsasını qoydu, muğam-opera janrının yaradıcısı oldu. Azərbaycan dinləyicisi üçün yeni janrın qavranılmasında çətinlik olacağını dərk edən Ü.Hacıbəyov Füzulinin "Leyli və Məcnun" poemasına və xalq musiqi janrlarına (muğam, mahnı, rəqs) müraciət etmiş, dövrün əhval-ruhiyyəsi, xalqın mənəvi tələbləri ilə səsleşən ölməz səhnə əsəri yaratmışdır. O, Azərbaycanda musiqili komediya janrının da yaradıcısıdır. Dahi bəstəkarın "Arşın mal alan" musiqili komediyası, xüsusilə, geniş şöhrət qazanmışdır. Əsər ingilis, alman, Çin, ərəb, fars, polyak, ukrain, belorus, gürcü və s. (70-ə yaxın) dillərə tərcümə edilmiş, Moskva, İstanbul, Nyu-York, Paris, London, Tehran, Qahirə, Pekin, Berlin, Varşava, Sofiya, Budapeşt, Buxarest və s. yerlərdə, 120 teatrın səhnəsində tamaşaya qoyulmuş, dəfələrlə ekranlaşdırılmışdır. Üzeyir Hacıbəyov monumental xalq qəhrəmanlıq epopeyası olan "Koroğlu" operası ilə milli opera sənətinin şah əsərini yaratmışdır.

Azərbaycan vokal məktəbinin yaradıcısı Bülbül, milli dirijorluq mək-

Tar-making, a craft of special significance within Karabakh's woodwork tradition, continued to flourish during the Soviet period, meeting not only regional demand but also that of most of Azerbaijan's mugham masters. It is no coincidence that, following the Revolution, a musical instrument workshop operated in Shusha, later expanded into a factory. The Eastern Musical Instruments Factory named after Sadıqcan supplied Azerbaijani musicians with high-quality tars until Shusha was occupied by Armenian forces.

In the early twentieth century, in a context of socio-political and cultural awakening, Uzeyir Hajibayli laid the foundations of modern Azerbaijani professional music culture. By synthesising oral traditional art with composed music, he initiated a dynamic interaction between Eastern and Western musical traditions. With his 1908 work *Leyli and Majnun*, Hajibayli founded not only Azerbaijani opera but also the first opera tradition in the entire Muslim East, becoming the creator of the mugham-opera genre. Knowing that this new genre might be difficult for local audiences to grasp, he drew on Fuzuli's poem *Layla and Majnun* and national musical forms (mugham, songs, dances), creating an immortal stage work that resonated deeply with the mood and moral demands of the time. He was also the founder of the musical comedy genre in Azerbaijan. His celebrated operetta *Arshin mal alan* achieved remarkable success, being translated into nearly 70 languages—including English, German, Chinese, Arabic, Persian, Polish, Ukrainian, Belarusian, Georgian, and others—and staged in cities such as Moscow, Istanbul, New York, Paris, London, Tehran, Cairo, Beijing, Berlin, Warsaw, Sofia, Budapest, and Bucharest, across 120 theatres worldwide, and adapted several times for film. Hajibayli's epic opera *Koroghlu* stands as the crown

təbinin formalaşması və inkişafında müstəsna xidmətləri olan bəstəkar Niyazi, simfonik muğam ("Şur", "Kürd ovşarı") janrının yaradıcısı Fikrət Əmirov Şuşa mədəni mühitinin parlaq simalarıdır. Q.Pirimov, Z.Hacıbəyovun Şuşa musiqi mühitini zənginləşdirən musiqiçilərin sırasında özünəməxsus yerləri vardır. Təkcə dövrünün tanınmış xanəndələrindən olan Məcid Behbudovun ailəsində dünya şöhrətli müğənni Rəşid Behbudov, Rusiyanın xalq artisti Ənvər Behbudov, Azərbaycanın xalq artisti Nəcibə Behbudova kimi sənətkarlar yetişmişdir. Maarifçi Bədəlbəy Bədəlbəyovun ailəsindən pərvazlanan Azərbaycan musiqi tarixində ilk baletin müəllifi Əfrasiyab Bədəlbəyli, Şəmsi və Fərhad Bədəlbəylilər Azərbaycan mədəniyyətinə öz gözəl töhfələrini vermişlər. Şuşa mühitinin yetirdiyi Sadıq Əsəd oğlu (Sadıqcan), Məşədi İsi, Əbdülbəy Zeynalov, Hacı Hüsü, Xərrat Qulu, Seyid Şuşinski, Cəbbar Qaryağdıoğlu, Xan Şuşinski, Qədir Rüstəmov kimi muğam korifeyləri muğam sənətimizin inkişafında öz imzalarını qızıl hərflərlə yazmış, neçə-neçə böyük sənətkar yetişdirib Azərbaycan mədəniyyətinə bəxş etmişlər. Azərbaycan muğamının YUNESKO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilməsində bu sənətkarların müstəsna payı vardır.

Azərbaycan xalqının mədəniyyət tarixində ilk dəfə olaraq teatr, sirk tamaşaları, Avropa və Şərq konsertləri, musiqi, elm, maarif və bir çox sənət məclisləri, bundan əlavə mətbəə, kitabxana, realni uçiliş, seminariya və bir sıra mədəni-maarif müəssisələri Şuşada yaranmışdır. Təsədüfi deyildir ki, böyük Şeksprin məşhur "Otello" faciəsi Azərbaycanda ilk dəfə məhz Şuşada oynanılmışdı. "İtaliya vokal məktəbi" Avropa musiqi tarixində hansı mövqeyi tutursa, "Şuşa vokal məktəbi" də Şərq musiqi tarixində eyni mövqeyi tuturdu. Vaxtı ilə Şuşanı "Qafqazın İtaliyası" da adlandırmışlar.

jewel of national opera.

Bulbul, founder of the Azerbaijani vocal school; composer Niyazi, who played a pivotal role in shaping the national school of conducting; and Fikrat Amirov, creator of the symphonic mugham genre (Shur, Kurd Ovshari), are among the brilliant figures of the Shusha musical milienium. G. Pirimov and Z. Hajibayli likewise occupy distinguished places among the musicians who enriched Shusha's musical culture. From the family of Majid Behbudov—one of the notable singers of his era—emerged world-famous tenor Rashid Behbudov, Russia's People's Artist Anvar Behbudov, and Azerbaijan's People's Artist Najiba Behbudova. From the family of the educator Bədəlbəy Bədəlbəyov came Afrasiyab Badalbeyli, the composer of the first Azerbaijani ballet, as well as Shamsi and Farhad Badalbeyli, all of whom made important contributions to Azerbaijani culture. Shusha also nurtured legendary mugham masters such as Sadıq Əsəd oğlu (Sadıqcan), Mashadi İsi, Abdulbagi Zeynalov, Haji Husu, Xərrat Qulu, Seyid Shushinski, Jabbar Garyagdioglu, Khan Shushinski, Qadir Rustamov, whose names are written in gold in the history of Azerbaijani music. They trained many great performers and played an exceptional role in having Azerbaijani mugham inscribed on UNESCO's Intangible Cultural Heritage List.

Tar. Ağac, sədəf
Şuşa. XIX əsr
HXƏF inv. № 4379

Tar. Wood, psoriasis
Shusha. 19th century

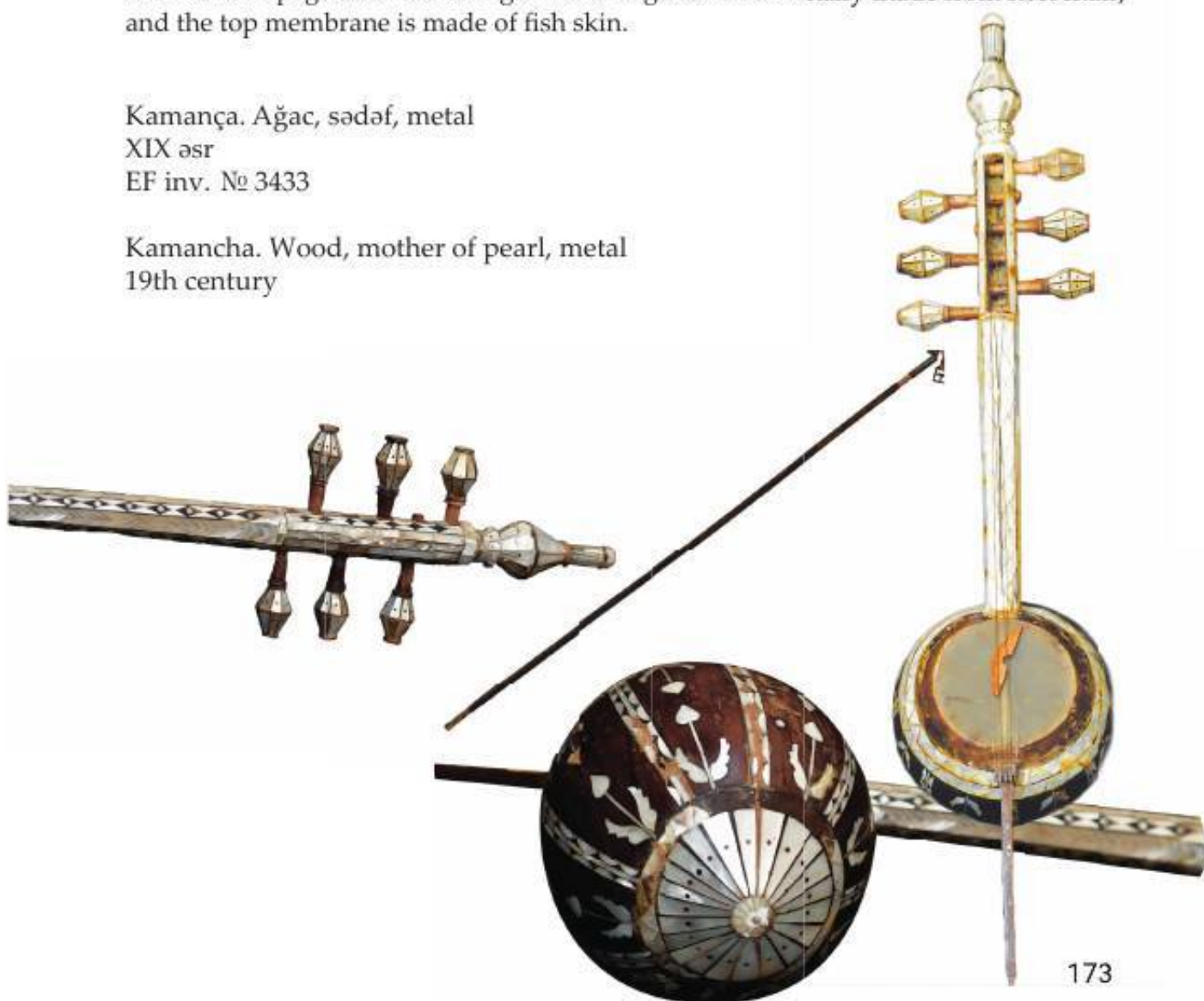

Məşhur muğam üçlüyünə daxil olan kamançanın çanağı tut, qolu isə qoz ağacından hazırlanırdı. Kamança dörd aşıq və dörd teldən ibarətdir. Tel adətən at quyruğundan, üz pərdəsi balıq dərisindən çəkilirdi.

The bowl of the kamancha—one of the renowned instruments of the mugham trio—is made from mulberry wood, while its neck is carved from walnut. The kamancha has four pegs and four strings. The strings are traditionally made from horsehair, and the top membrane is made of fish skin.

Kamança. Ağac, sədəf, metal
XIX əsr
EF inv. № 3433

Kamancha. Wood, mother of pearl, metal
19th century

Kamança. Ağac, sədəf
Şuşa
HXƏF inv. № 3552
Üzərində "1881-ci il, A.A."
həkk edilib

Kamancha. Wood, mother of pearl
Shusha
Kamancha was engraved with "1881, A.A."

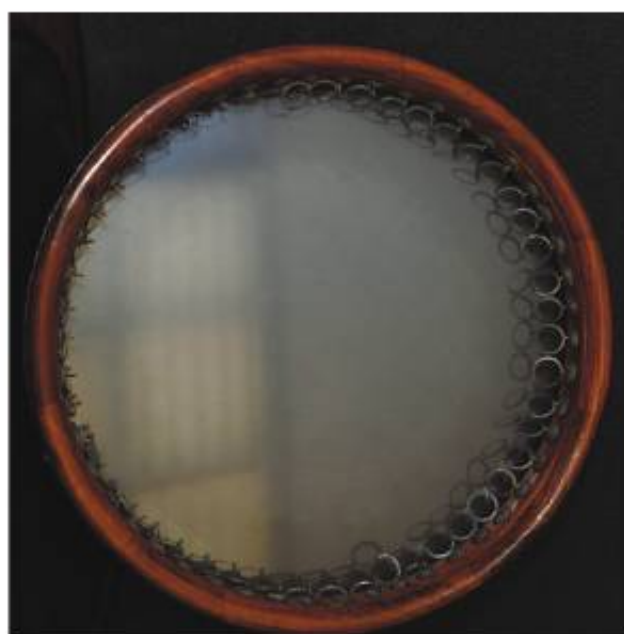

Kamança. Ağac, sədəf, metal
XIX əsr
EF inv. № 4650

Kamancha. Wood, mother of pearl, metal
19th century

Qaval. Ağac. Balıq dərisi, metal,
bafta, zıncırov
Şuşa. XX əsr
EF inv. № 5598

Tabor drum. Wood. Fish leather,
metal, woven trim, bells
Shusha. 20th century

At əsləhləri və bəzəkləri

Qarabağ dünya mədəniyyətinə öz məşhur at cinsi ilə də töhfə vermişdir. "Qarabağ atı" adı ilə tanınan bu cins Qafqazda ən qədim at cinsi hesab olunur. İngilis təmizqanlı atı Avropa atçılığında nə kimi rol oynamışsa, Qarabağ atı da Asiya atçılığının inkişafında eyni əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Azərbaycan ərazisində əldə olunan arxeoloji tapıntılar burada atın əhliləşdirilməsinin eneolit dövründən təşəkkül tapdığını sübut edir. Arxeoloq İ.H. Nərimanovun Muğanda "Əlikömektəpə" qədim yaşayış yerində apardığı qazıntılar nəticəsində aşkar etdiyi osteoloji qalıqlar hələ altı-yeddi min il əvvəl Azərbaycanda əhliləşdirilmiş at cinsindən istifadə olunduğunu göstərir.

Arxeoloji qazıntılar nəticəsində əldə olunan maddi dəlillər atın Azərbaycanda yerli zəmin əsasında əhliləşdirilməsi fikrini təsdiq etməklə yanaşı, onu əhliləşdirənlərin buranın avtoxton əhalisi olan türklər olduğunu da bir daha faktlarla təsdiqləyir.

Qarabağda aşkar olunan e.ə. II minilliyə aid Xocalı, Borsunlu, Bəyim-sarov, Sarıçoban kimi möhtəşəm və zəngin kurqanlarda çoxsaylı at skeletlərinin, habelə ata inamla bağlı atributların tapılması atçılığın Qarabağda geniş yayılması və aparıcı yer tutmasını sübut edir.

Türk tayfalarının sosial-iqtisadi, siyasi-hərbi həyatında atın böyük mövqeyə malik olması cəmiyyətdə onun rolunu artırmış və e.ə. II minillikdən etibarən xalqın mənəvi həyatına da təsir edərək at kultunun yaranmasını şərtləndirmişdir. Artıq bu dövrdən etibarən atın öz sahibi ilə birlikdə qəbirə qoyulması ənənəsi başlayır. At öz sahibinə axirət dünyasında da xidmət etməli, onu bir dünyadan o birinə çatdırmaq vəzifəsini yerinə yetirməli idi. Məlumat üçün qeyd edək ki, Qarabağda tədqiq olunmuş kurqanlardan Borsunluda - 8, Bəyim-sarovda - 6, Sarıçoban

Horse Tack and Ornaments

Karabakh has also contributed to world culture through its renowned breed of horse. The Karabakh horse is considered the oldest breed in the Caucasus. Just as the English Thoroughbred played a decisive role in European horse breeding, the Karabakh horse played an equally significant role in the development of equestrian culture in Asia.

Archaeological finds in Azerbaijan demonstrate that horse domestication took shape here as early as the Eneolithic period. Osteological remains uncovered by archaeologist I. H. Narimanov at the ancient settlement of Alikomektepe in Mughan indicate that domesticated horse breeds were used in Azerbaijan six to seven thousand years ago.

The discovery in Karabakh of numerous horse skeletons and horse-related ritual objects in the rich kurgans of Khojaly, Borsunlu, Beyimsarov, and Sarichoban (dating to the second millennium BC) proves that horse breeding was widespread and held a leading place in Karabakh.

The prominent role of the horse in the socio-economic and military-political life of Turkic tribes enhanced its status in society and, from the second millennium BC, influenced spiritual life, giving rise to the horse cult. From this time onwards, the practice emerged of burying the horse together with its owner, so that it might serve him in the afterlife and carry him from one world to the next. Excavations reveal that in the studied kurgans of Karabakh, eight horse skeletons were found in Borsunlu, six in Beyimsarov, and sixteen in Sarichoban; in most cases the horses were buried with bridle and reins.

Although these burial rites were abandoned after the adoption of Islam, depictions of horses found on Muslim-era gravestones reflect remnants of those beliefs. Horse statues and de-

kurqanında -16 at skeleti aşkar olunmuşdur. Əksər hallarda atlar cilovlu-yüyanlı halda basdırılmışdır.

Azərbaycanda minilliklər boyu davam edən həmin dəfnətmə adətləri İslamın qəbulundan sonra ləğv olunsa da, müsəlman dövrünə aid olan başdaşılar üzərindəki at təsvirləri həmin inamın qalıqlarıdır. Qeyd edək ki, orta əsrlər dövrü qəbirüstü abidələrdə at heykəlləri və at təsvirləri digər bölgələrlə yanaşı Qarabağda da geniş yayılmışdı. Bu ənənə dekorativ-tətbiqi sənət nümunələrində də öz izlərini qoymuş, Qarabağ xalça məktəbində at təsvirlərinin yer almasına səbəb olmuşdur.

Qarabağ atı 1867, 1869, 1872-ci illərdə keçirilən Beynəlxalq sərgilərdə yüksək mükafatlara layiq görülmüşdür. Bu at cinsi dik duruşu, əzələli bədən, qızılı rəngi ilə insanları valeh edir, çətin dağ yollarında rahat hərəkəti ilə hərbiçilərin etimadını qazanırdı. Bütün üstün cəhətləri sayəsində Qarabağ atı qiymətli hədiyyə kimi istifadə olunurdu. 1956-cı ildə SSRİ-nin rəhbərliyi İngiltərə kraliçası II Yelizavetaya "Zaman" adlı Qarabağ atını hədiyyə etmişdi. Qarabağ atı bölgədə YUNESKO-nun representativ siyahısına daxil edilmiş çovğan oyununun yaranıb inkişaf etməsində də öz əhəmiyyətli rolunu oynamışdır.

Ata böyük maraq bölgədə at əsləhlərinin, at bəzəklərinin, yəhəraltı və yəhərüstülərin gözəl nümunələrinin ərsəyə gətirilməsinə zəmin yaratmışdır.

pictions were widespread in medieval grave monuments across Azerbaijan, including Karabakh. This tradition also left traces in the decorative arts, contributing to the frequent representation of horses in Karabakh carpets.

The Karabakh horse received high awards at international exhibitions in 1867, 1869, and 1872. Its proud stance, muscular build, and golden colour fascinated observers, while its ease of movement on steep mountain paths earned the trust of soldiers. Due to its many superior qualities, the Karabakh horse was used as a prestigious gift: in 1956, the USSR's First Secretary Nikita Khrushchev presented a Karabakh horse named "Zaman" to Queen Elizabeth II of the United Kingdom. The Karabakh horse also played a key role in the emergence and development of chovqan, the traditional equestrian game of the region, now included on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

The great interest in horses fostered the creation of fine examples of horse tack and ornamentation—saddlecloths, saddle covers, and tack decorations.

At çulu. Örişi: yun, argacı: yun
 XIX əsrin I yarısı
 EF inv. № 9944

Horse-cloth. Warp: wool, weft: wool
 1st half of the 19th century

Yəhər üstü. Məxmər, güləbətin tikmə
 XIX əsrin sonu- XX əsrin əvvəli
 EF inv. №2347a

Saddle. Velvet,
 gold work embroidery
 Late 19th - early 20th century

Yəhər üstü. Mahud, güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu
- XX əsrin əvvəli

EF inv. №2347b

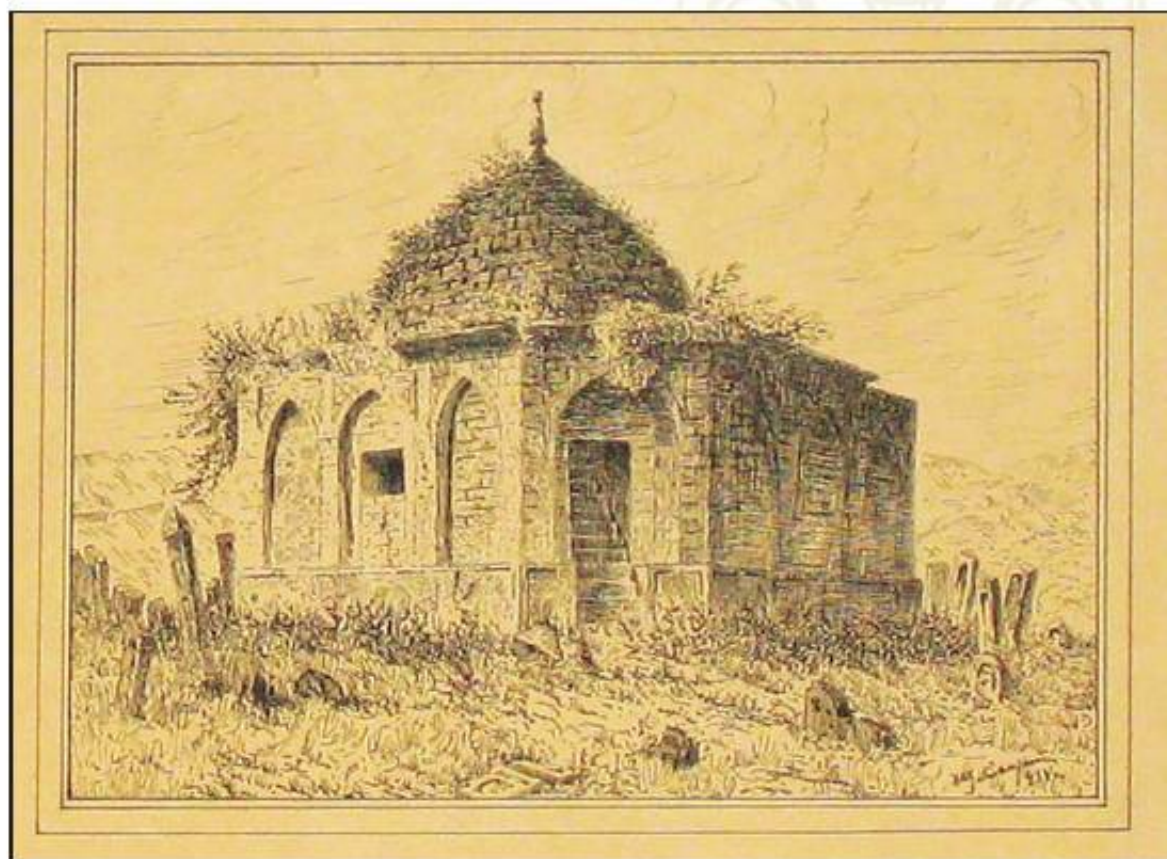
Saddle.

Broadcloth, gold work embroidery
Late 19th - early 20th century

Yəhər üstü. Məxmər, güləbətin tikmə
XIX əsrin sonu
EF inv. № 9937

Saddle. Velvet, gold work embroidery
Late 19th century

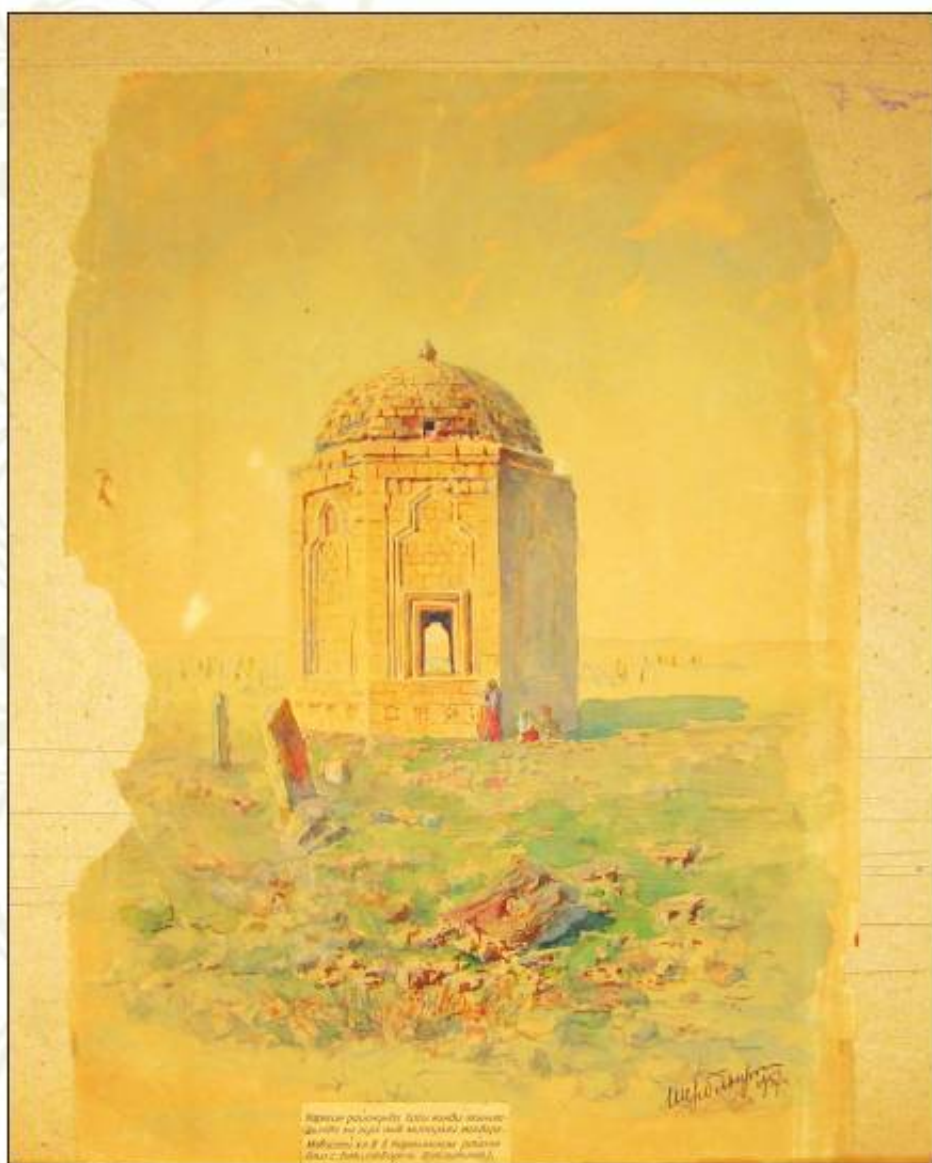
Qırıqlarda türbə. Rəssam: İ.P. Şeblikin

İF № 170

Zəngəzur mahalında Murxuz kəndi yaxınlığında Qırıqlar dağının ən hündür yerində eyniadlı pir

Tomb in Girkhlar. Artist: İ.P. Sheblikin

The pir of the same name is located on the highest point of Mount Kirkhlar near the village of Murkhuz in Zangazur district

Horadizdə türbə. Rəssam: İ.P. Şeblikin

İF № 226

Füzuli rayonu Horadiz qəsəbəsində İmamzadə türbəsi. 27 illik erməni işğalı zamanı işğalçılar tərəfindən dağıdılmışdır.

Tomb in Horadiz. Artist: İ.P. Şeblikin

Imamzadeh tomb in Horadiz settlement, Fuzuli region. It was destroyed by the invaders during the 26-year Armenian occupation.

Əsgəran qalası. Rəssam: İ.P. Şeblikin
İF № 234

Xocalı rayonu Əsgəran qəsəbəsində XVIII əsrdə Qarabağ xanı Pənahəli xanın göstərişi ilə inşa olunan Əsgəran qalası Azərbaycan memarlığının parlaq nümunələrindəndir. Qala Şuşanın təxminən 24, Xocalının 5 və Ağdamın 12 km cənubunda Qarqar çayının sağ və sol sahillərində dağ döşündə yerləşir. Qalanın salınması Qarabağ xanlığının yüksəliş dövrü ilə əlaqəli olub, Qarqar çay vadisini qapayaraq, yalnız çay tərəfdən kiçik keçid yaratmaq məqsədini daşımışdır.

Askeran Castle. Artist: İ.P. Sheblikin

The Askeran fortress, built in the 18th century in the Askeran settlement of the Khojaly region by the order of the Karabakh khan Panahali Khan, is one of the brightest examples of Azerbaijani architecture. The fortress is located on a mountainside on the right and left banks of the Gargar River, approximately 24 km from Shusha, 5 km from Khojaly and 12 km south of the city of Agdam. The construction of the fortress was associated with the period of the rise of the Karabakh khanate and was intended to close the Gargar River valley and create a small passage only from the river side.

Yaylaqdan dönüş. Yuxarı Qarabağ. Rəssam: L.F.Knit
İF № 384

Return from the meadow. Upper Karabakh. Artist: L.F.Knit

Əsərdə Qarabağın yaylaq mədəniyyəti əks olunur. Buradakı hadisə, personaj və görüntülərdən rəssamın Qarabağın orta əsrlər mədəniyyətini təsvir etməyə səy göstərdiyi, bölgə əhalisinin əsas məşğulıyyətini, geyimlərini, məişət əşyalarını, onların həyat tərzini qabartmağa çalışdığı görünür. Əsərdə insanların yaylaqdan dönüşü çəkilməşdir. Bu da onların yaşam tərzini ifadə edir. Yəni əhali yay vaxtı yaylağa qalxar, zamanı gələndə isə yenidən qışlağa enərdi.

The work uses the simplest elements of Karabakh's national customs and traditions to characterize the region's past as historical facts. Based on the events, characters, and images here, it can be noted that the artist tried to depict the culture of Karabakh in the Middle Ages. He tried to highlight the main occupations, clothing, household items, and lifestyle of the region's population. The work depicts people returning from the summer pasture. This also expresses their lifestyle. That is, the population goes up to the summer pasture in the summer, and when the time comes, they go down to the winter pasture again.

Şuşa. İbrahim Xəlil xanın qalası. Rəssam: Q. Əlizadə
İF № 463

Shusha. The fortress of Ibrahim Khalil Khan. Artist: G. Alizadeh

Ağdamda türbə. Rəssam: Q. Əlizadə
İF № 471

A tomb in Aghdam. Artist: G. Alizadeh

Türbə İmarət qəbiristanlığında yerləşir. XVIII–XIX əsrlərə aid türbə Qarabağ xanı Pənahəli xana məxsusdur. Türbənin içərisində onun qəbri yerləşir. Türbənin yanında ona oxşar başqa bir türbə də var. Bu türbə isə Pənahəli xanın oğlu, Qarabağ xanı İbrahimxəlil xana aiddir. Pənahəli xanın türbəsinin bir giriş qapısı var. Türbə çoxbucaqlı konusvari plan quruluşuna malikdir.

The tomb is located in the Imarat cemetery in the village of Garvand, Aghdam region. The tomb, dating back to the 18th–19th centuries, belongs to the Karabakh khan Panahali Khan. The deceased's grave is located inside the tomb. There is another similar tomb next to the tomb. This tomb belongs to the son of Panahali Khan, Karabakh khan Ibrahimkhalil Khan. Panahali Khan's tomb has one entrance door. The tomb has a polygonal conical plan.

